

C. II
12.

M A G Y A R

BÁBA MESTERSEG

IRATATOTT NÉMET NYELVEN

S T E I D E L E J Á N O S

A' BONTZOLÓ, BORBÉLY, ÉS BÁBA-
MESTERSÉGEKNEK RENDKIVÜLI - VALÓ
SZABADOS TANITOJA, AZ EGYBE KÖ-
TÖTT SZ. HÁROMSÁG, ÉS SPANYOL ISPO-

TÁLYOKNAK HELYBÉLI BORBÉLY-MES-
TERE ÁLTAL:

M E L L Y E T

A FELSŐ HATALMAS-
SÁGNAK

PARANTSOLATJÁRA HUSZANHAT TÁBLA-KÉ-
PEKKEL MEG-MAGYARÁZVA MAGYAR
NYELVEN KI-ADOTT,

S Z E L I K Á R O L Y.

Nyomt Bétsben 1777. Ezftb. 4 Schulzi Betükkel.

A. 064
328

*Heu quantus labor est ! partus curare ma-
lignos,
Vertere dispersos artus, adducere crura,
Extricare caput — — —*

*Hebenstreit de homine
sano & aegroto car-
men P. II. c. VII.
§. 17.*

Peracta per Censores librorum
 Posonii constitutos, versionis
 hujus Hungaricæ cum originali
 Germanico, quod Dominus Pro-
 fessor Publicus Steidele conscri-
 psit, accurata combinatione,
 compertum est, versionem hanc
 originali per omnia conformem
 esse. In cujus rei fidem præsen-
 tes extradata sunt testimoniales.

Ex Consilio
 Cancellariæ Re-
 giæ Transylvanico-
 Aulicæ Viennæ die
 Ioma Julii 1777.

Franciscus Hor-
 vâth mppria.

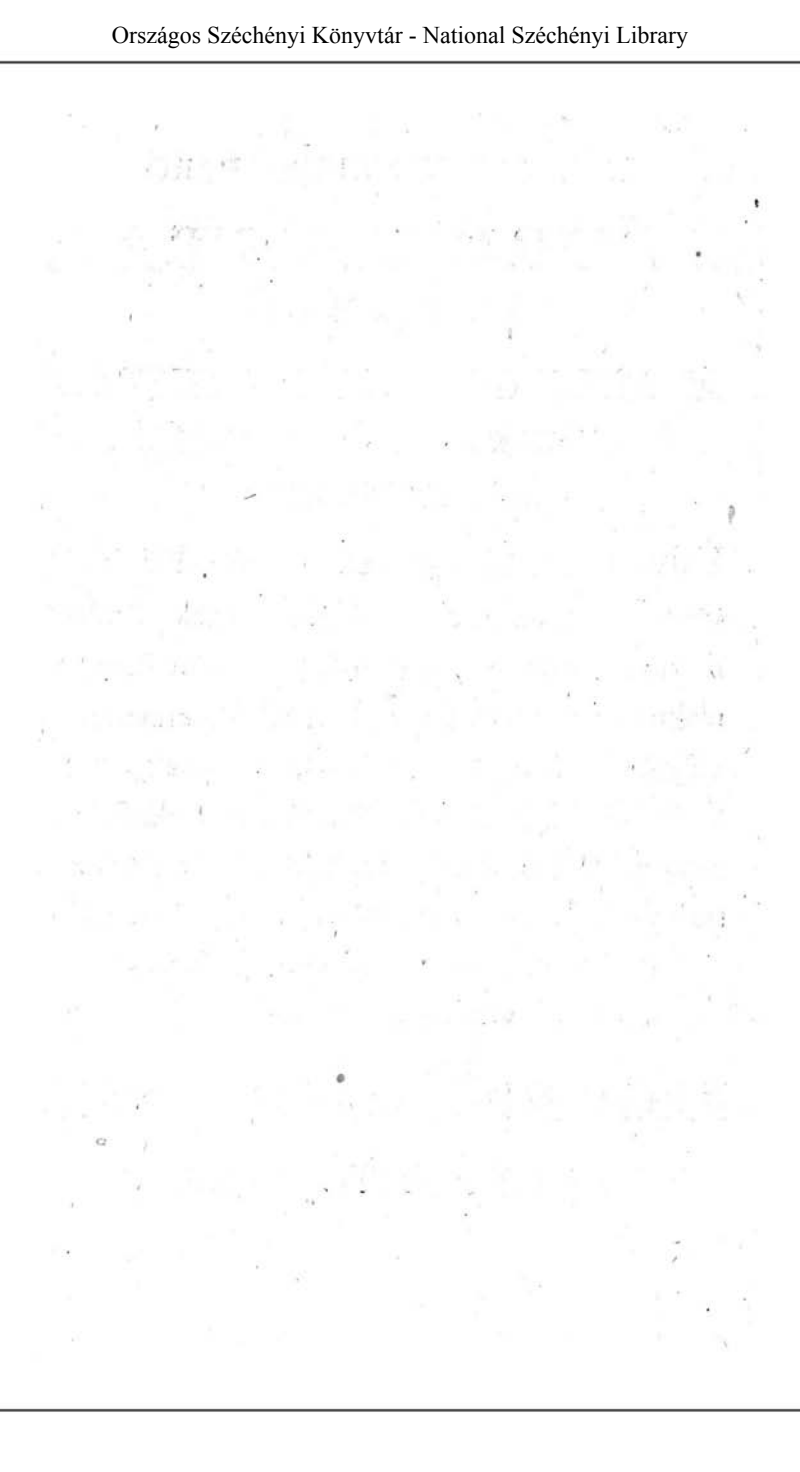

MÉLTÓSÁGOS LIBER BARÓ
STÖRCK ANTAL
URAMNAK

*A FELSÉGES GYÖZHETETLEN
ROMAI TSÁSZÁRI ÉS APOSTOLI KI-
RÁLTÍ FELSÉGEKNEK*

Udvari Tanács - Hivének, és Fő Test
Orvossának, az Orvosi Tudománynak örökös
Kormányozójának, és minden Auszriai Birodal-
maknak Fő - Orvossának, à R. SZ B. természetet
vizsgáló Társaságnak, és Fő - Oskoláknak, nem
külömben à Florentziai, Sienai, Haffo - Kasselai,
Rovoredoi Tudományoknak, és à Bononiai Insti-
tutumnak elsőb Tagjának, A' Bétsben lévő
Pázmányi Nagy Ispotálnak Első Or-
vossának s. á. t.

KEGYES PATRONUSSÁNAK
ÉS GYÓGYÍTÓJÁNAK.

MÉLTÓSÁGOS LIBERBÁ-
RÓ UDVARI TANÁTS ÉS PRÉ-
SES URAM
KEGYES JÓ PATRONUS URAM!

A' mióta az Orvosi Tudomány' fzőr-
nyü mélyléges kútfejének vala-
menyire való meritgetéfére magamat, jól-
lehet beteges testtel, s é miatt majd erőt-
len elmével ajánlani, és abban gyönyör-
ködni kezdettem : á vala azólta forró buz-
gófágom, hogy másoknak, (á kiket ne-
vezé-

vezésem nélkül - is , leg - alább nálunk es-
mér a Világ) példájok - szerént , Nemes
Hazánknak használhassak , igyekezetem ál-
tal , és Felebarátomnak hasznára s meg - tar-
tatására szolgáló kevés talentomat - is a
restfégnek palástjával el - ne fedezzem.
Most - is azért Méltóságos Liber Bárá Ur am

Nagy -

Nagyságodnak, a Felsőleges Nagy Erdélyi
Országai Udvari Tanácsfal közlött ítélete és
fegedelmes akaratja szerént, ezen munkát-
is, ámbár rövidségemmel, a Hazánknak
hasznára - nézve pedig terhes betegségem
mellett, még - is nagy gyönyörűséggel vég-
hez vittem: mellyet hogy NAGYSÁGOD

MÉL-

MÉLTÓSÁGOS NEVÉNEK ajánlani bá-
torkodom, annál kevésbé pirulok - meg ;
a minél inkább ezen munkának mind elfő,
mind másadik ki - adatatása NAGYSÁ-
GODNAK bölts vigyázása és jobbitása a-
latt NAGYSAGOD KEGYES NEVÉ-
NEK vagyon ajánlva ; mind pedig, hogy

ezen

ezen munka alatt rajtam meg - egett nya-
valyáskodásaimnak nagyobb részint - való
el - háritatásokat NAGYSAGODNAK kö-
fzönöm halálig - való háládatos emléke-
zettel.

Vegye azért MÉLTOSAGOS LIBER
BARÓ URAM NAGYSAGOD erőtlén
fzor-

szorgalmatoslágomnak másadik sängéjét szokott kegyességgével - fel, és gyözettesfékmeg mostani tsekély igyekezetem által arról, hogy a hol Gyermekefékembem együgyü örömmel, Ifjúlágomnak rendjében ártatlan szorgalmatos vidámsággal forgot velem az esztendőknék kereke; ott fogom

el-

el - felejteni életemnek még - gyözött, s
Hazámban ismét elevenen meg - újítandó
gyönyörűféges terheffégét, s a rendelt
természet mesterfégtelen munkája fzerént,
ottan, a hol még a Napnak is gyönyörü-
fégefebb s kedvesebb kelete láttatik lenni,
fogom vissza téríteni erőfebb Ifjúfagom-

nak

nak fejedelmes örömét ; a ki magamat ta-
pasztaltt kegyességebe továbbra ajánlván
vagyok halálíg

Méltóságos Liber Bãró Uram
Nagyságodnak.

Leg - kissebb engedelmes
szolgája
SZELI KÁRÓLY T. K.

BE-MENETEL.

Az Emberi Nemzetfégnek elevenen szaparadó meg-tartására termett azon Nemes igyekezet, sok Tudós Férjfiakat gerjesztett-fel, hogy amâ mind igen terhes, mind pedig igen szükléges Bába-Mesterfégről irjanak, és ez által Felebarátjoknak segiljenek. Valósággal ezeknek munkájok tökéletes tudományal és haszonnal gazdagok ugyan : de mivel némellyeké nem elég tökéletes , â másoké pedig felette tágas Theoriával és olly mesterféges tudós írásnak módjával vagyon ki dolgozva, hogy â mi Bábáink meg nem érthetik, se pedig azon eszközökkel-való élést, mellyekről â leg-több munkák tellyesek , tudniok

)( )(

nem

nem szükséges ; a mi Kegyes MONÁRKÁNKNAK, a *Felféles Nagy Erdély Orszagi Fejedelemségnek Udvari Tanácsa* által tett Kegyelmes parantsolatjára magamra válloltam , hogy Bárá *Störk Antal* Uramnak út-mutatása fzerént a Bába-Mesterfégről Magyar Nyelven olyan Oktatást készítek , mellyből a bábáskodásra fzántt személyek nem tsak a szükséges fundamentomokat foghassák meg ; hanem abban a nehéz , vagy természetnek rendje-ellen-való fzüléseknek külömbfégek fzerént arra mutató igaz fegedelmeket , és kézi-fogásokat - is , mellyek tsak a tapasztalásra fondáltattnak , meg-találhassák.

A' mit azért egy Bábának tudnia kell , magába foglalja azt ezen oktatás , és megmutatja a Bába-Mesterfégnek egész környékét. Az első Könyvélé adja az Afzfzonyi Nemnek kemény és puha fzüló részeit , a Nehézkefféget , ennek külömbfégeit , ezek alatt elé-járuló változásokat , a Méhnek gyümöltfét a hozzája tartozandó részekkel együtt , és végezetre a természetnek rendje fzerént-való fzülésnek tudományját és tellyes le-folyását. Tudniok igen szükséges a Bábáknak a természetnek rendje fzerént-való medentzének - is minemüségét , a
me-

medéntze' tsontjainak izámát, formáját hely-jét és egymással való egybe köttetélét, ennek mind bé-menetelésben, mind ki-menetelésben való tágasságát a medéntze üregének mélységét; nem különben mind a külső mind belső szülő részeknek mineműségeket, felosztatásokat, ezeknek helyjeiket, formájokat és hasznokat: mivel a veti-meg a szereztlés Bábáskodásnak fondámentomát, a mikor ezen részeket tökéletesen tudjuk. Mert ugyan is ha nem esmérjük ezen részeknek a természetnek rendje szerént-való állapotját; hogy hogy esmerhetnök meg ezeknek különb-külömbféle változásaikat, a mellyeknek nagy folyamatjok vagyon a nehéz és természetnek rendje ellen-való szülésekre? Miképpen ítélnénk a szenvedő Alsfszony-nak valófágos állapotjáról, avagy miképpen jövedölhetnénk a természetnek rendje szerént avagy az ellen-való szereztlés vagy szereztlétlen ki-menetelről.

A' nehézkeffégnek külömbfége, mellynek nemtudása gyakorta nagy tévelygéseket, és a méh' gyümöltkének szörnyü károkat okoz, a természetnek rendje szerént-való valófágos nehézkeffégnek jelei, ezeket követő változások meg-vagynak világosan magyarázva.

IV

Minden Bábáknak pedig azért szükséges tudniok a nagyon nehézkes méhnek minéműségét, ennek egyenetlen vastagságát, nagyságát és egybe sugorodó erejét; hogy tudhassák, miképpen és hol eshetik meg valami szakadás, honnét támadhat a veszedelemes vérfolyás, és milyen nehéz legyen a gyermeket megfordítani, a mikor az alkalmas idő el-múlattatott.

Meg kell jól gondolni a gyermeknek az Anyja méhében-való állását, fejének minéműségét, nagyságát, vastagságát, állásának tájékait feje-tsontjainak rendeltetéfével együtt, részszerént a medentzéhez-való mértékére, részszerént pedig fejének alkalmaztatására nézve.

És továbbá, ha jól tudja a másfának, a köldök-kötélnek, hárttyáknak formáját színét, formáltatásának minéműségét, a szülés alatt ki-feszülő viz-hárttyát, s minden ezen részeknek hafznait: világos jelei lehetnek a Bábának a jelen-lévő szülésnek mind meg-esméréséről, mind pedig könnyű vagy nehéz, jó vagy veszedelemes ki-meneteléről.

De kiváltképpen a Bába, amà minden szülfefeket követő fájdalmaknak eredetét, hafznait és külömbfégeit, nem külömben

ben jeleit, kezdetét, elő-menetelét és csak egyedül a természetnek munkájától függő természetnek rendje szerént - való szülésnek egész le-folyását jól óltsa elméjébe: mert ha az említett dolgoknak minéműségekről értelmes elmeretése vagy on egyízer; könnyen észre veszi a természetnek rendje szerént - való szüléseknek jelei ellenébe tett azon jeleket és különbségeket - is, mellyeknek ki fejtetésekből ez avagy amaz ok miatt, nehéz, vagy természetnek rendje ellen - való szülést láthat előre által.

A' második Könyv magába foglalja az Anyának és a gyermeknek részéről való hibákat; mellyek az Anyára-nézve hofz-fzas, a Gyermekre-nézve pedig gyakorta veszedelmes ki - menetelt okoznak.

Igaz az tagadhatatlanképpen, s a tapasztalás által meg van bizonyítva, hogy a Gyermeknek meg-forditása, köldök-kötelének egybe nyomattatása miatt, mindenkor veszedelemmel legyen egybe - kötöttve: ezért jóvalljuk főképpen tehát azt, hogy a Bába vagy kezével vagy a szülőnek fektetésével fogjon inkább a helyre - hozáshoz, a mikor t. i. meg kívántatik; mert sokszor meg-esik, hogy vagy nem tselekszi a forditást illendöképpen meg, vagy el-

VI

múlatja, vagy pedig akkor vífzi véghez, a mikor meg nem kellett volna tselekednie, hanem inkább egyéb fogáshoz kellett volna készülnie. Innét támad azért, hogy fok gyermekek szörnyü erőtlenül, életeknek kevés jelével, főt halva - is születtettek; vagy pedig a szülés véghez nem megyen, ha amá gyakorta szomoru, az Anyának vagy a Gyermekek vagy pedig mind kettőnek - is kárára szolgálható mesterfég által a szülést végére nem hajtjuk.

Hogy azért a Bába meg - tudhassa, hogy és mikor fogjon a helyre - hozáshoz vagy kezével, vagy a fektetéssel, avagy a nehéz szülést a természet erejének meg - segítése, a fájdalmaknak elé - térítése, gonosz változásoknak el - háritása által belső s külső Orvosságokkal miképpen mozdithassa elé: tehát ezen Könyvben minden meg - történhető változásokat, ezeknek jeleit, itten meg - kívántató fogásokat, mikor és hol kelljen t. i. ezekkel élni, világosan le - irtunk.

A' harmadik Könyvben a természetnek rendje ellen - való minden szülések meg - vagynak magyarázva, mellyek három - félek: *Előben*: a mikor a Gyermekek feje felette nagy, s a medentze felette szűk. Nem
for-

VII

fordul ez az eset olly gyakran elé, mint közönségesen fokak hízik : gyakran a Gyermeknek tökéletesen ki-nem vizsgált roszsz állása az oka annak, hogy meg-szorul. Ha pedig valósággal meg-is történék ez az eset : a meg-jegyzett változásokból által láthatja azon jeleket a Bába, s az időt meg-határozhatja, hogy a tovább-való káros erőltetéstől meg-szünjék, és a Bába-Mesternek segedelmét keresse. *Másadszor* ; a mikor a Gyermek olly roszszul áll, melly szerént lehetetlen, hogy a természetnek rendje szerént születethetlénk; hanem a fordítás által kell ki-venni. Meg-vagynak itten tökéletesen irva a fordításoknak minden módjai ugyan ; de a Bábák kivált azon oktatást olvaifák igen gyakran meg, melly közönségesen a fordításról szól: mert a tapasztalás szerént olly nagy fontoságu regulákat, és jóvá-hagyattatott kéz fogásokokat foglal é magába, mellyek igen bizonyosok ; ezek pedig mind az időnek külömbfége, a mellyben t. i. elé vétetik a fordítás, mind pedig a Gyermeknek állása szerént igen külömbözök. Azon szakaszok, mellyek a Gyermek' különös állásáról külömb-külobbféle fordításokat adnak elé egyenként, igen hasznosak, mind

VIII

azért, hogy igen különös fogásokat foglalnak magokba, mind pedig kiváltképpen azért, hogy a Gyermekek' mindenféle állásának jelei foghatóképpen le-vagynak rajzolva. *Harmadszor*: A' mikor a Gyermekeknek állása s testének minéműsége a medentzének mértékéhez képest jó és tökéletes ugyan: de a szülésre olly változások támadnak; mellyek hamarabb keritk-elé a a halált, mint a szülésnek véghez vitele a természetnek útja szerént véghez mehet. Illyetén veszedelem kivált a nagy vér-folyás s. a. t.

Ezeknek jeleik a szerző okoknak külömbfégeik szerént az orvoslással együtt igen tökéletesen fel-vagynak jegyezve nagy Orvosok által tett tapasztalásoknak rendje szerént. Meg-vagyon nyilvánfagoston mutatva melly szorgató sokszor a veszedelem, és melly könnyű legyen a fordítás, ha maga idejében, az illendő vigyázás mellett bátor szívvvel fogunk hozzája, egyéb, vér-folyást tsendesítő, többire, kivált belsőképpen szeréntsetlen orvosságokra nem is fokot gondolkodván.

Magába foglalja ez a harmadik Könyv a Kettős vagy Iker születéseket, és a holt gyermekeknek születéseiket-is, minden

den azok körül meg-jegyzendő dolgokkal együtt.

A' mássának le-választásáról és ki-vételéről szóló Szakasz igen fontos. Ebben a meg-lett le-válásnak minden jelei azon tsalhatatlan-réglakkal együtt, mikor és miképpen kelljen a mássát csak a köldök-kötélnék húzása avagy a méhbe nyújtott kezünk által mesterfégesen le-választani, le-vagynak írva. Altal lehet onnét látni, millyen terhes, és veszedelmes, főt gyakorta a fordításnál - is veszedelmesebb légyen, az olly mássát, melly ha kivált mint egy sátskóba vagyon rekesztve, le-választani, és ki-venni? Meg-vagyon né-melly Bábáknak azon fondámentomatlan ítéletek, melly fzerént azt hiszik, hogy jobb volna a mássát a szülés után mindjárt minden külömbfég nélkül ki venni, elégféges okokból hamilitva: é mellett a tapasztalásból meg-vagyon mutatva, millyen káros legyen részfzerént, a mikor a mássát a szorongató környüll-álló dolgok miatt a méhtől mindjárt ki-nem veszizük; részfzerént pedig veszedelmes, főt a halállal is egybe köttette legyen, a mikor erővel szakasztjuk-ki, és nem a mesterfégnek reguláji-fzerént választjuk-le.

A' negyedik Könyv a Gyermek-ágy-ról, az újjonnan született Gyermeknek gondja-vifeltetéséről, és a jó Bábának tulajdonfágáról teszen elegendendőképpen emlékezetet. Mivel pedig sok Afzszonyok, a kik Gyermekkel együtt, vagy a nélkül Gyermek-ágyokban meg betegesednek, vagy tsupa bizakodásból, vagy pedig Orvosnak, Borbélynak, és Bába-Mesternek nem-léte miatt Bábát kételenítettnek hivattni: tehát ezen okból, a mit a Bábának tudnia és tselekednie kell az Anyának és Gyermeknek azon nyavalyás környül-álló dolgaik szerént, annyira ki-vagyon minden irva, és magyarázva; a menyire meg érthetik, s meg-tudják gyógyítani. Miképpen kelljen a halálhoz, mint az élethez közelebb lévő erőtlen Gyermeket bizonyosan, és minden durva mód nélkül életre hozni, és mifsoda vigyázás kívántassék-meg a Dajkáknak választatásokban? Az utolsó Szakaszban elég bővön leirtuk.

A' negyedik és utolsó Rész röviden a Törvényes vizsgálásról szól, miképpen kelljen t. i. a hites Bábáknak külömbkülömbféle kérdésekre a törvény, és lelkek esméretje szerént itélniek, és a Törvény

vény-Széknek kívánságára bizonyságokat le tenniük. E' pedig olly terhes matérja, mellyről kevésen irtanak illendő tökéletességgel ; holott a valólagas Bábanak tudnia kell tellyességgel : ebben-is azért , a menyit a Bábaknak tudniok szükséges, elegendő oktatást adtunk ; mivel a nagyobb dolgok Tudós Orvóst, Borbélyt és Bába-Mestert kívánnak.

Magába foglal következendőképpen ez a Bába - Mesterfőgre oktató Könyv, mindent , a mit egy Bába - Aszszonynak tudnia kell ; meg - mutatja a Bába Mesterfőgnek környékét minden - felé : mellyben a nehéz esetekben tanács-adást találhatnak , és a mellyből mind az elme - mind kézbéli látott mesterfőges és segedelmes fogásokat a szorgalmatos Olvasás által elméjébe víszzá térithetik , a mikor a Mesterfőgnek praktikában izzadván idejek s alkalmatosságok nintsen a közönséges tanító óráknak hallásokra, mellyeknek el - mulatások által sokat felejtene - el.

Nem panaszkodhatik már senki, hogy alkalmatossága nintsen, a Bába - Mesterfőgnek fondámentomos meg tanulására, és készféges véghez vitelére : mert rendelt a mi **FELSÉGES FEJEDELEM ASZSZONYUNK**

UNK MARIA THERESIA, amá BÖLTS JOSEFNEK, minden hívnek szívében HALHATATLAN ANNYJA közönséges ingyen oktató Tanítókat; á kik jóllehet többire majd tsaká Német és Szász Nemzetbéli Bábáskodásra kívánczozó személyeket tudják oktatni, á bör - testen gyakorlani, és illendő fogásokra tanítani: de még - is másoknak - is utat tudnak mutatni. Mert távoll legyen, hogy ezen Nagy Kegyelmeffégtől á Magyar Nemzet el - legyen rekesztve: mivel reményfégünk lehet, hogy idővel, á mig tsaká hibás elő - ítéleteket lassan - lassan ki lehet irtani, á Felső Hatalmasságnak azon izorongattatott személyekre - is, á kik tudva nem lévő, tsak gyanús, vagy gyanú nélkül - való terheffégekben nyomorgattatnak, á ártatlan Gyermekektől Istentele nélkül fosztattattnak meg, bizonyos helyen gondja lészén; á hová az illetén megfzeplösitetett és meg - tsalattratott szegény személyek minden félelem nélkül bátran elmehetnek, á hol - is minden Nemzetbéli Bábák azt, á mit á Könyvből tanultanak, szemeikkel láthatják, á magokat illendő Tudós Tanító alatt gyakorolhotják addig, á mig tökéletés tzéljokat el - érték. Mert, jóllehet ez á Könyv elégséges tökéletességre

gre vitettetett, mellyből a szorgalmatos olvasás által a Mesterfégnek egész környékét egybe lehet nyargalni: még-is mind az által az ollyas Bába, a ki a Tanítója előtt gyakran nem tette kezeit a nehézkefekre, minden igazán gondolkodók előtt tsak ollyatén, mint a távoll lévő Világ előtt nagy tudományu fokot író Orvos, és sem egy beteget és ennek orvofoltatását nem látta, annál kevésbbe szaglott tsak egy Ispotólyhoz is; ollyatén mondok, mint szavaival fokot veszekedő magát hánytató lobogós Borbély, s a ki még eret se tud vágni, s ollyatén végezetre, mint egy fényes Patikarius, a ki sem a nád-méznek édes, sem az epének keserű tulajdonfágát nem tudja nem próbálta, s még-is mind a kettőnek izességét akarja magyarázni. Avagy nem ez - é fok szomorú születéseknek az oka?

Ha a tanuló Ifjú vagy Afzfzony minden Napon a betegekkel társolkodnék, olly hasznót tapasztalna magán, millyent sem olvasás, sem iskolában-való tanulás által magának nem szerezhet. Ezen hasznok közül némellyeket elé-hozok.

I. Mind az, a mit tulajdon szemeinkkel látunk, hallunk, és szaglunk; fokkal mély-

mélyebben és tartósabban nyomodik elménkbe mint a mit az írásból tanulunk.

2. Szörnyű fok, betegségeket, és Orvosságokat illető környül-álló dolgok kerülnek - elé, melyeket tökéletesen le-rajzolni szóval nem lehet, a milyenek p. o. az ábrázatnak külömb-külobb-féle változása, a pulsus, lélekzet, ízó, ízaglás, nyelvnek ize, a melegségnek különös garáditfai s. a. t. S' ezért vagyon kivált minden bábáskodó személynek-is (az egész Orvosi és Borbélyos tudományt ki-nem rekesztvén) fokkal több elismeretfége s tudományja, mint másokkal tudná közleni.

3. Az épületes írásokban minden betegségek úgy irattattnak-le, mintha mindent különöfön lehetne meg találni : de a praksisban olly fok féle ábrázatokkal találjuk zavarodva, hogy semmi-féle írás különös forra nem húzhatja, és a praksisnak közönséges út-mutatásával ellenekbe tellyességgel nem mehetünk.

4. Az Orvosi Tudomány alá rekesztett minden dolgok többire igen tsonkán irattattnak-le, néha az Irónak vigyázatlanfága miatt a következő váltazásokra, néha, hogy nem tartja meg jegyzeni elég fontosoknak. Hogy igazat mondjak a 'Systémákban

mákban ritkán hozattattnak olly tselekedett dolgok elé, mellyek valami Theoriának fondáltatására avagy valami Orvosságnak dítséretére nem pillogatnának, főt néha nagy szemmél-is néznének: a mi a Praktisztizjának köntösféhez kellene szabva lenni, azt csak tél-túl vágogatják poson, és süveg' le-véve el tzaamognak mellette. Sok Orvosoknak, kivált újjorvosságokról szolló hirdetéseik, tellyesek magokat nagyzó jelentésekkel és hasznokkal: ezen hirdetések pedig másunnét nem támadnak, hanem a betsület- és tiszteffég' fősvénységétől, dítelkedéitől, könnyü hittől, forró képzelődéitől, avagy pedig hánykodó, s még-is gyenge agy-velőtől.

5. A' ki illyeténformálag tanul; farka vagyon annak a tapasztalásban és külömböztetésben. Mert a közönséges fondamentomoknak igazságokat a tapasztalásnak proba-kövére veti; ki-találja némelyeknek idétlenségeket, s a sokat egymástól mind meg-tudja külömböztetni, a mit más csak egynek tartott. Meg-találja gyakorta, hogy az Orvoslásra mutatott bizonyosabb-utak meg-tsallják, és hogy azon, ezen orvoslásnak mutatott útja szerént jóvallott tsalhatatlan Orvosságok a Betegnek még

XVI

még könnyebbülést sem tudnak szerzeni. Ez által kezibizodolmatlanlágát érzni a Théoriához, lelkének esmeretében : holott a fok fényes paszamántos dolgok-nélkül-való együgyü Theoria teszi-meg a szerentfés Praktisnak fondámentomát.

6. Tapasztalása szerént az illendő orvosságoknak alkalmaztatása mellett meg esmérkedik a beteg' eszének erejével és gyengeségével : s ez által ollyatén készséget ér-el, hogy elméjét oda húzhatja , a hová akar , s a Betegnek szenvedéseit meg-tsen-desitheti , vagy leg-alább meg- enyhitheti. Az illyetén maga - vifelet pedig olly fontos dolog a Beteg mellett , hogy némü-nemü környüll álló dolgokban azon áll minden fegedelem.

7. A' fok gyakorlás által kész mindenekben a betegekkel bánni , s ez a készség ollyan ajándék, melly által nem reménylett dolgokat lehet tapasztalni , a lelki esméretnek örömet szerzeni a következőkre nézve , s kész fegyvert- is a betegséget okozó ellenségnek ellenébe tartani. A' melly ifjú Orvos, Borbély, vagy Bába, a ki tudományát tsak könyvekből merítette, és iskolai tanításokból jól tudja, akár hogy igyekezzék elméjenek éleltségével és tudo-

tudományjával, és következendöképpen a fondamentomosságnak árnyéka alatt mindennel, a mint tsak lehet: még is megszorúl leg első praktissában szörnyüképpen. Az Orvosi, Borbélyi, és Bábáskodásra tanító Tudományok, nem olly elmére és gondolkodásra fondáltatott Tudományok (scientia speculativa) mellyeket tsak olvasás által lehetne meg-tanulni: ezek tselekedettel meg-mutatandó Mesterfégek; mellyeknek tzélját tsak hofzfasz Praktis által érhetjük-el. Az egyéb más Mesterfégekben-is ez a fenekes erősség, s a fzerént kell magunkat igazgatnunk a tanításban-is. Mert, fel-teszem, tanulja a tengeri hajokázásra szándékozó Ifju egy néhány esztendőig a mérő-mesterféget, a természetnek folyását, a hajós mesterféget; de soha a vizen nem lett volna: hogy fog járni, a mikor elsőben kél hajóra? A' Mekánikának erejéről, a törőlésnek hatalmáról, a természetnek külömb-külobmféle folyamatairól, a fzeleknek Theoriájáról eleget tud beszélleni bővön, egy szóval, hivataljának minden leg-kissebb fzegeletében-is úgy mutatja-meg magát, mint a Mesterfégnek egyik nagyobb Mestere; de tsak addig, a míg az elmére és gondolkodásra,

)( )( )(

s nem

XVIII

s nem a kézre fondáltatott tudománynak
 vagyon helyje. Tudja-e az Arbotz-kötél-
 re tenni a kezét mesterfégesen? Fel tudé az
 árbotz fára hágni, és a szél-lepedőket egybe
 tudja-e mesterféges húzás által kötni a
 szélvészekben? A' habzó tengeren tud-e
 valamit tapasztalni? Tud-e valami hasz-
 nos dolgot véghez vinni, avagy meg-tud-
 ja-e mutatni a Kormányozóknak, mi-for-
 málag forgolodjanak a tengeri háborúnak
 habzó mérgében? Kicsoda ajánlaná magát
 illetően Hajo-Mesternek gondviselése alá!
 Hasonlatosok azért a leg többek, mint a
 mi első Nagy Orvoslunk Hippocrates
 mondja „ a hajóknak rossz kormány mes-
 „ tereihez, a kik ha a tsendes tengeren
 „ a hajónak kormányozásában hibáztanak;
 „ senki-sem esmérí-meg könnyen hibájo-
 „ kat: de ha a tengernek nagy szélvészé
 „ és háboruja támad, s hajójok el-merül,
 „ nyilván látja minden, hogy mesterfégek-
 „ ben hibások és tudatlanok. „ Illyetén
 környüll-álló dolgok vagynak, kedves
 Olvasóim egy Ifju Bárával-is, a ki a ma-
 ga illendő rendje ízerént tanult, a tudomá-
 nynak minden környékében járt, s költ:
 de a Praxsisban semmit sem tud addig, a
 mig egész esztendőig az Isptályokat nem
 gya-

gyakorlotta szorgalmatosan. Ha pedig tsak keringve mútogatta magát egy pár hónaptskákig az Ispotályban : é bizony kevés, s azt sem érdemli-meg , hogy terhes hivatalja szerént illendő személynék tartsfuk, ha elméjét ki-nem fikározza.

Ha illyeténformálag illendőképpen tanitatott á Bába, és elégfészes kézféségével, bátor szívvel fog munkájához : ritkán lehet szeréntfétlen ; főt minél tovább gyakorolja magát ezen oktatás szerént á mesterfésben, annál nagyobb kézfésge és szeréntfésje leszen, á mit á tapogatódzó gyakorlás és ítélet által szerezheth-meg magának. Idejénkoránt, á viz hártjának fel pattanása előtt á belfő tapogatas által megtudni, á Gyermekeknek mífoda része áll-elé, úgy állé -elé , hogy á természetnek rendje szerént mehet véghez ? nem kitsfny dolog. Ekkor á fetétfésben dolgozunk , á mikor szemeinket újjainknak hegyeire kell vennünk ; s á kinek ottan vagyon különös érzékenysége , az érdcmeli az elfőfésget meg : mivel minekelötte á veszedelem megöregbednék, az előtt idejénkoránt tud á Mesterfésnek regulájához fogni, s ragaszkodni.

A' leg - szükségesebb tábla - képeket ezen Könyvhöz ragasztottuk ; mellyek a természetnek útja szerént igen tökéletesen metszettettek. Sok hasznot szerezhetnek magoknak a Bábák ezekből : mert ezeknek képzelődésekből elméjébe mindeneket vízfűz á téríthetnek , a mit a letzkék alatt vagy másutt, részszerént holt testen láttanak , részszerént pedig elevenen tapasztaltanak. Ezek által gyenge elméjeket meg - segítjük : mivel az eleven ábrázolás által a 'Gyermek' minden rossz állásának meg - gondolására , egyéb környül - álló dolgokra , és a szülés által esendő változásokra úgy tanítattnak lassan - lassan - meg , hogy alig veszik észre magokat. Illyformálag a dolgot jobban meg - gondolják , és a fededelemre nézve főkkal tökéletesebb elmélkedést ólnak fejekbe ; melly a Mesterfégnek folytatását nagyon megkönnyebbiti.

Találtattnak itten egy néhány ollyas tábla - képek - is , mellyek a Gyermeknek és méhnek majd hónaponként terjedő nagyságát példazzák - le. Ezek által nem csak a Gyermeknek növéseéről , állásáról , fordításáról , s a méhnek vastagságáról ; hanem a méh' hüvelyjének , kivált pedig a méh'

méh' szájának - is lassan - lassan következő változásáról jobb ítéletet szerezhetnek magoknak, a mi a' valófágos nehézkeffégnek meg - esméréfére, s ennek a' fattyu nehézkeffégtől - való meg - különböztetése nézve a' belső tapogatás által nagy világosfágot ad.

Tudjuk azt, hogy a' gyermek, születésébe testének akár mellyik részével, még pedig négy águlag állhat - elé a' méh' szájába ; ezek közül pedig tsak egy állást rajzoltunk - le, hogy a' tábla - képeknek felette nagy száma miatt a' könyv és költég haszontalanul ne öregbedjék. A' más három állásfokat az első szerént könnyen meg - lehet fogni, s a' fordítást ellenkezőleg értvén, veghez vinni.

Igyekezünk azon, hogy ezen munkát olly tökéletességre vigyük, a' menyiben tsak ki - telhetett. A' kik a' Bába - Mesterfégben jövevények még, azok ezen könyvben tökélleres oktatást találnak : a' kik pedig a' Mesterfégnek Prakfissában fogolodnak már ; azoknak olly bátorfágos út - mutatójok vagyon, a' ki az igaz útra vízfzá vífzi, ha talántán el - tévelyedtenek, avagy akár mi okból a' Prakfishoz tartozandó régulákat és kéz - fogásfokat el felejtették volna

Hogy pedig irásomnak módjával homályos senki előtt ne legyek, a Magyar neveknek ki-nyomtatásával: imhol a Magyar nevek mellé következőképpen teszem a Deák és Német Neveket-is: mert a Magyar nyelvnek-is nagyon annyi jussa, mint más nyelvek tulajdonitanak magoknak.

Medentze. Pelvis. Becken.

A' kereszt-tsontnak tsúpja. Protuberantia ossis sacri. Der Vorberg des heiligen Beins.

Tsipő-tsontok. Ossa iliaca. Die Darmbeine.

Szemérem-tsontok. Ossa pubis. Die Schaambeine.

Far-tsik. Os coccygis, Das Steißbein.

Ülő-tsontok. Ossa Ischii. Die Sitzbeine.

Tsont-épület. Sceleton. Beingerüst.

Nevetlen tsontok. Ossa innominata. Die ungenannten Beine.

A' méhnek kürtjei. Tubæ uteri, seu Fallopianæ. Die Muttertrompeten.

A' méhnek hüvelyje. Vagina uteri. Die Mutterscheide.

Tsikló nyelv. Clitoris. Schaamzünglein.

Fogonó hely. Ovarium. Die Eierstöcke.

Szü-

Szüesség - böre - hymen. Das Jungfern-
häutlein.

Mássa. Secundinæ. Die Nachgeburt.

Fattyunehézkeffég. Graviditas spuria. Salz-
sche Schwangerschaft : mert á tisztá-
lan ágyból született Gyermekek neve
nem Fattyú Magyarul ; hanem Bitang.

Méh' fulladás. Pallio hysterica. Mutter-
frampf. Mutterkrankheit.

Bör-test. Die lederne Frau. Lederne
Maschin.

A' többi szokot á dolognak le-irásá-
ból könnyen lehet meg-érteni.

El nem múlathatom végezetre, hogy
azon tulajdonságainkról ne szóljak, mellyek
igen meg kívántattnak. A' leg nemesebb
tulajdonságunk á férelmes előtt, legyen az
emberség, az az olly érzékeny szív, melly
Felebarátunknak szenvedéséből részefedik,
és következőképpen fejedelmére leg
inkább unfzol. A' szánakozás fok ezer
kitfyny környül álló dolgokra gerjeszt bán-
kodó figyelmetességet fel, mellyek á nya-
valyásnak könnyebbülésére szolgálhatnak,
és ez olly figyelmetesség, mellyet pénzzel
sem lehet meg-vásárlani. Az Orvoslónak
és egy szóval minden segítőnek szánakozása
valósággal ollyatén bizakodást és hajlandó-
ságot

XXIV

fágot ólt a betegbe, mellyek meggyógyítására nézve gyakorta igen fontosok. Ha az Orvosnak és Bábának olly szive és szerettető maga-viselete vagyon, és a látatják ki belőlle, a mit *Shakespeare* olly nagy fontosságú szóval az *emberi jószág tejének* nevez; a beteg, a mihelyt csak hozzája közellget, mint egy fejedelmes védelmező Angyalknak lenni tartja: holott ellenben, a mikor goromba bárdolatlan s eszt meg-ívó segitőt lát, a kinek érzékenysége nintsen; minden kedve úgy esik-el, mintha halálra-való íteltetésének postáját látná. A' szánakozó elméjü Emberek a nyomorúságnak mindennapi látása által idővel lelkeknek olly nyugodalmát és állhatatosságát érik-el, melly az Orvosi tudománynak minden környékében olly szükséges. A' szánakozásnak gyöngörülését érezhetik magokban keferedés és sziveknek el vesztése nélkül. Azok, a kikben az emberi jó szivnek kevés harmatja vagyon, ezen szánakozást csak ki nevetik, és vagy hízeltetésnek, vagy gyenge lélek jelének keresztelik. Hogy gyakorta a sziv a teltel meg nem egyezz, azt tagadni nem lehet: de az illyen kétszínűségnek fedelét csak hamar fel lehet borítani. A' valóságos szánakozás
foha

soha sem mutatja s fitogatja magát hánytattva, sőt el akarja magát palástolni. De még-is a gazdagokhoz és szegényekhez egyaránt mutatott emberfége leg-inkább fedezi-fel, a mikor a szegényhez, a ki semmit sem fizethet, szintén olly jó és érzékeny szive vagyon, mint a gazdaghoz, a ki kintlékkel bír. Sőt a Nemessen gondolkodó elme meg-tartóztatja magát a szánakozással nagy Uraságoknál inkább, mint az alá-való Emberekneél: mivel az érdemetlen magyarázatot, a mit abból szoktak tsinálni, el akarja távoztatni. A' ki azt mondja, hogy az érzékeny és szánakozó szív közönségesen rövid értelemmel és gyenge elmével társfolkodik, az értetlenül és hamisan hiszen; az a kigyót hordozza a maga kebelében. Azt tanítja a tapasztalás hogy az emberféges és szerezhető szív a léleknek erősségével (force d'esprit) annyira legyen egybe tsattolva, hogy az első tulajdonfág, mintha meg-szokta volna, a jéleknek nemességét követi minden hátra maradás nélkül mindenkor: ellenben az ostoba és gögös maga-viselet igen vékony lelket és haszontalan szivet követ többire; s az ollyatén Embereknek, a kiknek se nemes ítéletek, se szivek nincsen, a már

vé-

XXVI

végezetre a szokások, hogy természet szerint - való fogyatkozásaikat a gorombaság gal palástolják - el.

E vala az en tiszta érzékeny gondolkodásom! Élj Kegyes Olvasó tsekély munkámmal hasznodra, épületedre, és Felebarátodnak józan legitlégére, s Isten életnek s egészségnek kedvezvén várj többet-is a hazánknak hasznára.

ELSŐ KÖNYV.

AZ ASZSZONYI NEMNEK SZÜLŐ
RÉSZEIRŐL, A' NEHÉZKESSÉGRŐL,
ÉS A' TERMÉSZETNEK REND-
JE SZERÉNT - VALÓ
SZÜLÉSÉRŐL.

ELSŐ RÉSZ.

A' SZÜLŐ RÉSZEKRŐL.

A Az Afiszonyi Állatnak minden azon részei, mellyek a foganáfra, nehézkeflégre és szülésre vagynak rendelve ; közönlégesen az Afiszonyi-Nem szülő részeinek nevezettnek : ezen részek kemény, és *pubákra*, ezek pedig ismét *külsőkre* és *belsőkre* osztattnak fel.

I. K. I. R. I. SZAK.

ELSŐ SZAKASZ.

A' MEDENTZÉRŐL.

I. T Á B L A.

A. A. A' kerefst-tsontnak tsúpja.

B. B. A' két tsipő-tsontoknak a kerefst-tsonthal való egybe kaptsoltatások.

C. A' szemérem-tsontoknak egymással való egybe kaptsoltatások.

D. A' kerefst-tsontnak a far-tsikkal való egybe foglaltatása.

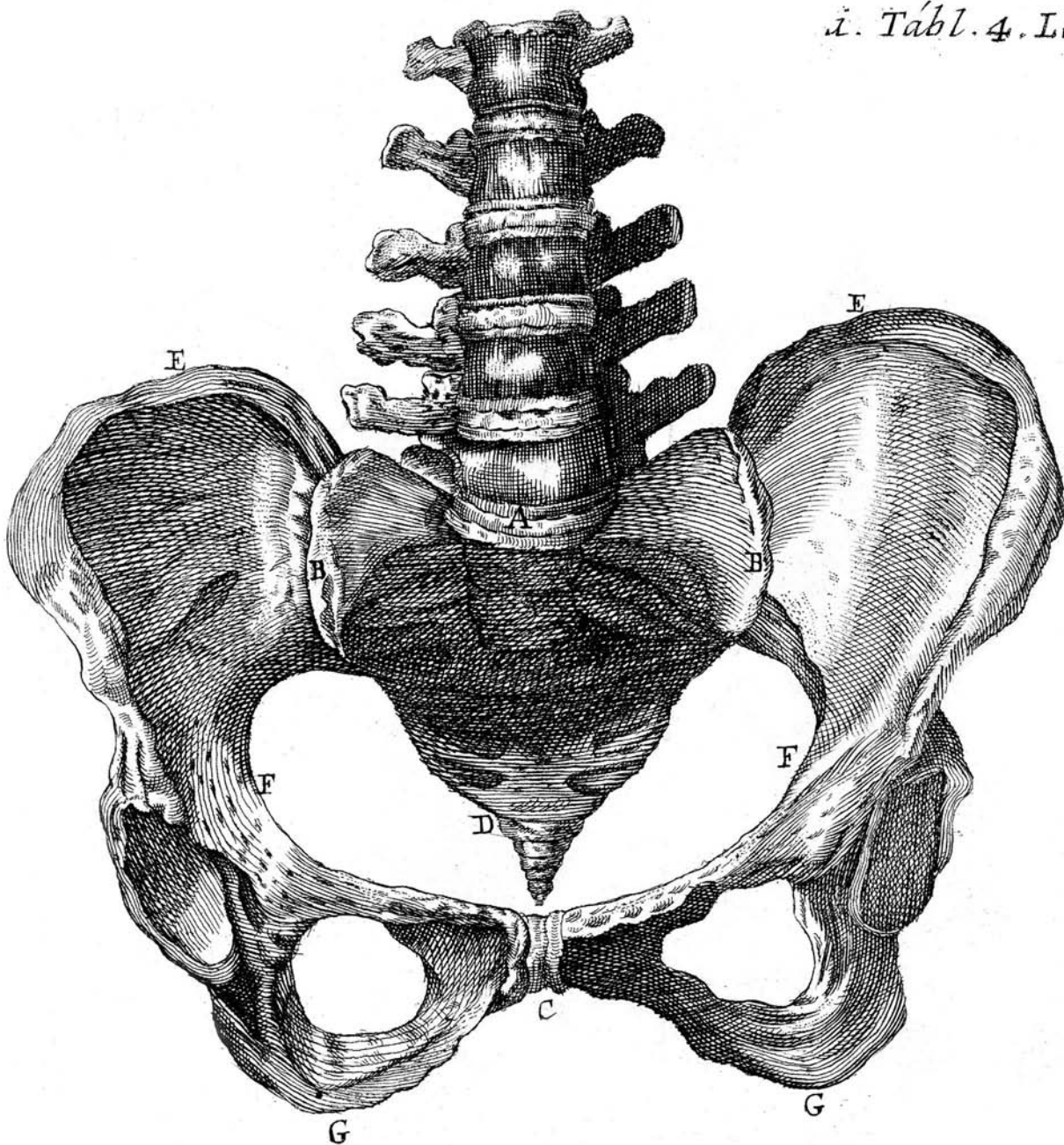
E. E. A' tsipő-tsontoknak szárnyaik.

F. F. A' tsipő-tsontoknak középfő szélyjeik.

G. G. Az ülő-tsontoknak elé-állásaik.

A. Között hátul, és elől a szeméremtsontok' C egybe kaptsoltatásoknak felső szélyjeik között vagyon a medentzének bemenetele; mellynek tágaflága négy és egy fél szélyes hüvelykni: de az egyik tsipőtsonttól fogva F a málik tsipő-tsontig F öt és egy fér-szélyes hüvelykni. Hátul a faltsiknak hegye között, és elől a szeméremtsontok C. egybe kaptsoltatásoknak alsó szélyjeik között, továbbá az ülő tson-

tok

A' MEDENTZÉRŐL.

5

tok G. G. között oldal felől vagyon a medentzének ki-menetele ; mellynek tágaflága mind elől felől hátra felé, mind pedig oldal felé négy szélyes hüvelykni. De nem minden medentzének egy a formája és mértéke : mert a leg jobb állású medentzék is valamenyiben egymástól különböznek. Ezen meg irtt mértéket továbbá csak a tsont-épületről kell érteni ; mert a medentzének tágaflága az eleven Emberben sokkal kisebb, a belől lévő puha szülő-részek miatt.

MAGYARÁZAT.

*) A' Medentze négy tsontokból álló tágaflág, mellyek közül három tsont nagy, és egyik kitsiny. A' nagy tsontoknak neveik ezek : *A' kereszt-tsont*, és a *két nevetlen tsontok* ; a kisebb és negyedik tsont a *far-tsik*.

A' Medentzének nagyobb része a két nevetlen tsontokból áll. Ezen nevetlen tsontoknak mindenike három különös tsontokra, u. m. *Tsipő*, *Ülő*, és *Szemérem-tsontokra* oszlatik, mellyek a felnöttekben csak egyet téznek. Az újonnan született gyermeknek kereszt-tsontja öt

A 3

nagy,

*) Lásd az I. Tábl.

nagy, far-tsikja pedig három vagy négy kis gerintzekből - is vagyon egybe kötöttve, mellyek napról - napra úgy egybe forranak, hogy csak két tsontokká válnak. Illyeténképpen az új gyermeknek medentzéje tizenöt tsontokból foglaltatik egybe, mellyeknek minémülégek elsőben olyan mint a portzogó.

A' kereszt-tsontnak helyje hátul vagyon, belfő színe sík és egyenes, külfő színe pedig egyenetlen, hobortfös, belől felől üres-kerek, kívül gömbölyeg-kerek, formája olly három szegelethez hasonlò, mellynek felső része szélyes, minél alább annál keskenyebb, és mint egy le-met szett hegyesféget formál. Ennek végéhez vagyon forrva felsőbb és szélyesebb végével a far-tsik mint egy kinövés; melly hasonloképpen alá felé szegelletet, és hegyessféget formál. Ezen tsontnak síkfága és egyenessége hasonlatos a kereszt-tsontéhoz; de nem olly üres-kerek; külfő színe hasonloképpen valamenyiben egyenetlen, hobortfös, és igen kevésbé hajtott.

A' Tsipő-tsontok Két felől fellyel vagynak, mellyeknek felsőbb részek mint két szárnyak állanak félen, és e miatt a tsipő-tsontok szárnyainak nevezzük.

Az

A' MEDENZÉRŐL.

7

Az Ülő-tsontoknak helyjeik a tsipő-tsontok alatt alá és félen felé vagynak, mellyeknek alsó és botos szélyjeik formálják tulajdonképpen két felől a medentzének kimenetelét.

A' Szemérem-tsontok elöl vannak, mellyeken az ülő-tsontok-felé, alá felé menő, és kifelé hajtott tzirkalmakat jegyezzük-meg; ezek fél tzirkalmat formálnak a szemérem-tsontoknak alsó szélyjeikkel, melly fél tzirkalom igen alkalmas arra, hogy a szülésben elé nyomuló főnek hátulfo kerek részét fel vegye, és kereftül botfálfa.

Mind ezen tsontok belől egyenessek és fíkak; kívüll pedig imitt-amott egyenetlenek és hobortfólak. A' kereft-tsontnak felső részén vagyon helyezettve a derek-nak utolsó gerintz-tsigája, melly meg jegyzésre méltó, egybe kaptsoltatására nézve: mivel innét támad a kereft-tsontnak tsüpjá.

Ezen tsontok egymással inkább, vagy kevésbbe nyúló portzogók által vagynak egymással egybe köttetve.

A' két tsipő-tsontok hátul a kereft-tsontnak felsőbb és oldalos részeivel köttetnek részszerént portzogók, részszerént pedig

â kerefzt - tsont megett kerefztül - kaful menő erős kötések által, egybe.

A' Dereknak utolsó gerintz - tsigájais â kerefzt - tsontnak felső részével hasonló portzogó által kaptsolatik egybe.

A' far - tsik â kerefzt - tsontnak alsó részével kaptsolja egybe magát kötés formájú igen engedő portzogó által ; illyetén mozduló és engedő kaptsa pedig azért vagyon â far - tsiknak : mivel â szülés alatt â gyermeknek fejétől majd egy szélyes hüvelykni, egyszer inkább mászor kevésbé, â gyermek fejének nagysága, vagy kitsinyfége fzerént nyomattatik hátra, melly által â kimenetel tágasabb lészén, és â szülés fokkal könnyebben megyen véghez.

A' medentzének minden tsontjai (â szemérem tsontokat ki - vévén, mellyek elől fokkal erősebb portzogokkal vagynak egymással egybe kaptsolva) â kerefzt - tsonttal vagynak egybe köttetve ; mellyet azért méltán lehet â fő - tsont gyanánt tartani â medentzének minden tsontjai között : főt még az ülő tsontok - is részfzerént â kerefzt - tsonttal kaptsoltattnak egybe ámbár igen távul, â hátra felé menő szélyes kötések által, mellyek az ülő - tsontoknak, â kerefzt - tsont mellett lévő fél kerek nagy üresfégeiket befede.

A' MEDENTZÉRŐL.

9

fedezik, škövet-kezendőképpen a medentzének alsó nyilatkozására fokot használnak.

Itten vagyon alkalmas helyje annak, melly fzerént a Bába néha a meg-fordított, és ki-húzzattatott gyermeknek fejét, a szájába vitt mutató és közép újaival megfordithatja, és így félen-felől huzhatja ki, a mikor a far-tsik igen erősen fel-felé vagyon horgadva, vagy pedig mozdulhatatlan, és e miatt a gyermek fejét az illendő helyen ki nem botláthatja, hanem alól keményen ellent áll.

A' medentzè tsontjainak ezen egybekaptsoltatásaik igen erősek és hatalmasak, a far-tsiknak a kerefzt-tsonttal - való egybeköttetését ki vévén, mint fellyebb említett. Még-is mindazonáltal tudjuk a tapasztalásból, hogy a nehéz szülésekben a szemérem tsontoknak - is portzogós kaptsjaik vagy meg nyúltanak, vagy elistávoztanak egymástól; melly fzerentsétlenség ámbár ritka, még-is meg-történt. Ennek okai és jelei következendők: ki vizsgálván a körül-álló dolgokat, nagy fejét találja a gyermeknek a Bába, a nehézkes nagyon erőlködik és dolgozik, a fájdalmai nagyok és fokáig tartók, a szülés nagyon kékik, és a

nehézkes olly' szüntelen - tartó nagy fájdalmakat szenved elől a szemerem tsontoknak egybe foglaltatások tájékán, mintha mindene el akarna szakadni. A' körül - álló szemelyek valamellyik fájdalomnak ideje alatt valami sebes, hirtelen tsattanást hallanak ; de még sem mindenkor. A' szülés után a gyermekágyas Afzszony nagy fájdalomról panasz kodik azon a helyen, kivált ha hozzá nyúlnak, és ha azon helyet, a hol a szemerem - tsontok egybe kaptsoltattnak, meg vizsgálja, meg esmérheti, hogy ezen tsontok egymástól el - távoztanak *elsőben* : ha ezen egymástól el - távozott tsontoknak közét újjal tapasztalhatja, *másadszor* : ha egyik szombját fel - emeli, azon helyen fájdalomról panasz kodik az Afzszony, és észre veheti az egymástól el - távozott tsontoknak ropogását ; *harmadszor* : az Afzszony vagy éppen nem, vagy pedig csak nagy fájdalommal mozdíthatja meg lábait, s annyi tehetsége nintsen, hogy az ágyból fel kelhesse.

Meg tekintven az egész egybe kötött medentzét belől ; Bé - menetelére, Üregére, és Ki - menetelére osztatik fel.

A' MEDENTZÉRŐL.

II

A' medentzének *bé-menetele* hátul a kereszt-tsontnak tsúpjától, elől a szemérem tsontoknak felső szelyjeiktől, oldalfélt a tsipő-tsontoknak középső botos szelyjeiktől formáltatik. Két felől a bé-menetel előtt állanak a tsipő-tsontok, mint két szárnyak két felé, a mellyeket minél könnyebben lehet érzeni, annál tágasabb a bé-menetel.

A' kereszt-tsontnak tsúpjá a dereknak utolsó gerintz-tsigájától, és a kereszt-tsontnak felső részétől, a hol ezek egybe kapcsolódnak, formáltatik. Ennek haszná az, hogy a gyermeknek fejét a bé-menetelnek közepébe igazgassa. De mindazonáltal nehéz, és termézet-fzeréntsollván, teliyes lehetetlen szülést-is okozhat ez, ha az üreg felé igen nagyon bé-vagyon növe: mivel ez által a tágaslág meg kissebbedik, és a ki-menetelben a gyermek fejét meg akadályoztathatja. Nem igen jó jel ez ökből az, a mikor a szülő Afzszony' derekának alsóbb részén, a kereszt-tsont tájékán felette nagy kerek ürességet tapasztalunk.

A' helyes, és jó állásu medentzének ürege, melly a kereszt-tsontnak tsúpjá és a szemérem tsontok között vagyon, öt szelyes hüvelyknyi; tágaslága egyik tsipő-tsonttól a másikig mintegy hatodfél, némelleyk-nél

nél hat szélyes hüvelykni. Ez' okból mindenekre - nézve semmi bizonyos mértéket nem tehetünk : mivel egyik medentzének tágaflága nagyobb, a másiknak pedig kisebb.

A' medentzének *ki-menetele* elől a szémérem tsontoknak alsó szélyjeiktől, és ugyan ezeknek alá menő tzirkalmaiktól avagy horgadáfaiktól, hátul a far-tsiknak hegyétől, oldalfélt az ülő-tsontoktól és a szélyes kötésektől formáltatik.

A' tágaflág egyik ülő-tsonttól a másikig négy szélyes hüvelykre terjed ; éppen ennyi a szémérem-tsontoknak tzirkalmi és a far-tsik hegye között a tágaflág : de mivel a far-tsik a szülés alatt könnyebb vagy nehezebb mozdulhatósága fzerént, vagy ha az ez előtti születekben erősen hátra nyomattatott ; egy fél, néha egész hüvelykni is hátra nyomattatik a gyermeknek elé menő fejétől. E fzerént *ki-menetele* előről hátra egy egész hüvelykni tágafladik meg, melly a hátra mozdult far-tsiktól hozzáadott tágaflág ismét meg kisebbül, a mihellyen a gyermek feje ki-születtetett : mivel a far-tsik régi helyjére magától ismét visszajár áll.

A' medentzének *ürege* a bé-menetel és *ki-menetel* között vagyon. Formáltatik hátul

A' MEDENTZÉRÖL: 13

hátnak a kereszt-tsont, és far-tsiktól; hosszúsága a kereszt-tsont tsúpjától a far-tsiknak hegyéig hat széles hüvelyk; két felől az ülő- és tsipő tsontoktól vétetik környül, és így a medentzének a két oldalról formált ürege négy hüvelyk. A' szemérem-tsontok elől vagynak, mellyeknek szélességek felső szélyjektől alsó szélyjekig másfél hüvelyk: illetén-formálag a medentzének ürege hátul leg hosszabb; a szemérem-tsontok-felé pedig leg-rövidebb.

A' Bábának azért tellyes szükséges tudnia a medentzének egész környületében való tágaflágát és mélységét: mivel a gyakorta meg-eső nehéz és veszedelmes születeknek okait, a mikor p. o. a gyermeknek feje felette nagy, vagy rossz helyre áll, vagy pedig a medentzének helytelenfégét tapasztalja, könnyebben által-láthatja, és illyformálag a mesterfégnek reguláji szerént vagy segítséget nyújthat, vagy pedig más illendő személy által segítséget szerezhet.

Visgáljuk meg végezetre a kereszt-tsontnak horgadását; mellynek horgadása ha nem felette-való, elől a gyermeknek fejét a kimenetelre igazítja. Ha pedig a kereszt-tsont a far-tsikkal együtt vagy felette horgasbé-felé, vagy pedig ellenben felettébb egyenes

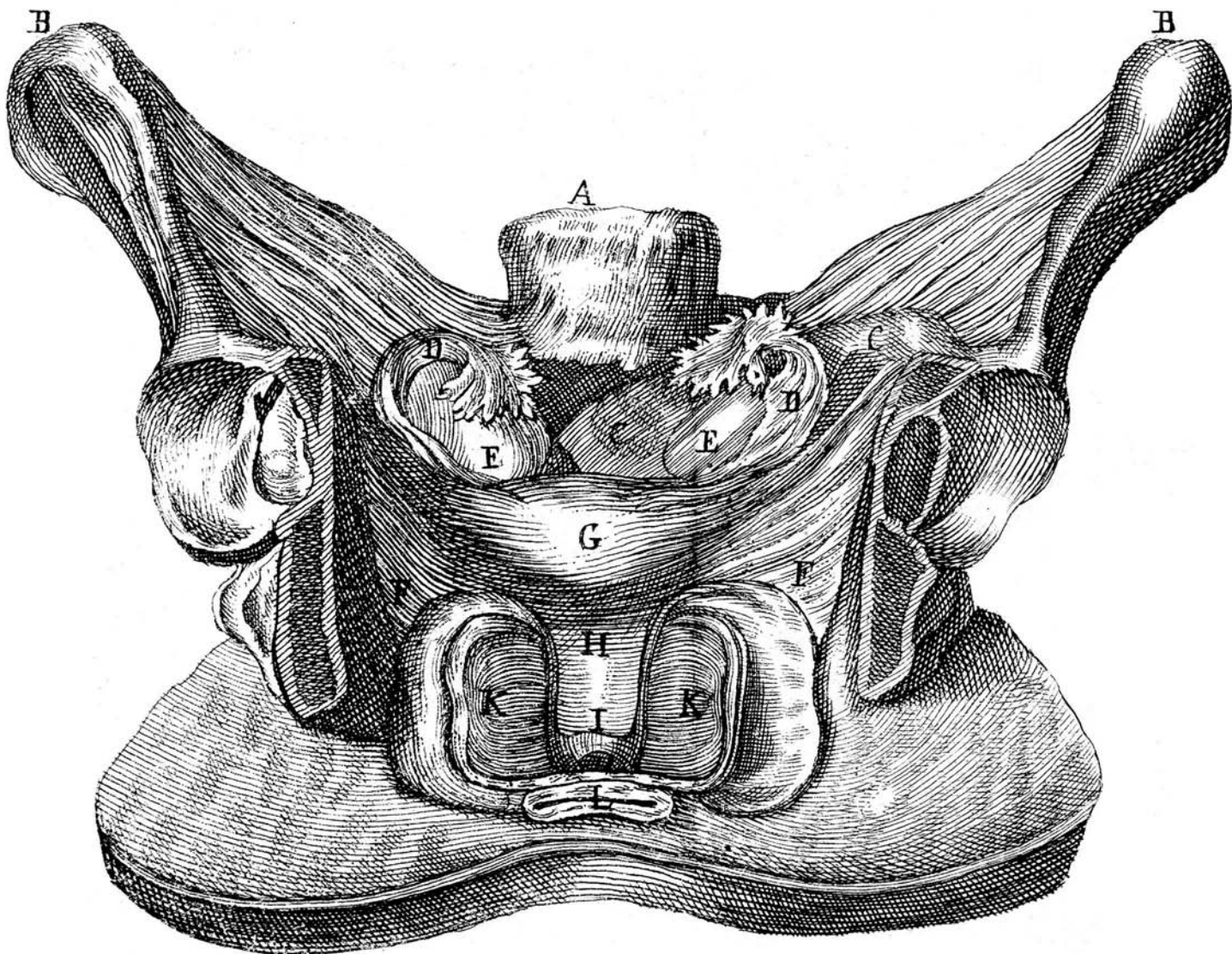
14 I. K. I. R. I. SZAK. A' MEDENTZ.

gyenes; gyászos szülés lészén : mert a keresztsontnak és far-tsiknak felettébb való horgasságaik miatt a gyermeknek feje a ki-menetelben megakadályoztattnék, vagy pedig az utólsó esetben a köz-húst elszakasztaná.

E' fzerént ki-menetelénél és bé-menetelénél tágasabb a medentzének ürege ; mivel a keresztsont erősen ki-felé vagy on horgadva, és ez által belől nagy ürességet és tágaságot okoz, mellyben rend-fzerént a fő soha sem akadályoztatik meg. A' bémenetel pedig tágasabb a ki-menetelnél.

Ez imhol a jó állásu medentzének le-rajzolása, mellyben minden puha szülő részeknek helyjeik és állásaik vagynak helyhez-tetve, és a mellyek által a gyermeknek természet-fzerént való nagy, jó formájú és helyesen bé-állott feje könnyen és kevés idő alatt mehet által.

Valamikor illyeténformálag a medentzének formája és mértéke a mostan meg-irtt módtól el-távozik vagy inkább vagy kevésbbé : keskeny, vagy helytelen formájú medentzének neveztetik.

M Á S A D I K S Z A K A S Z.

A' PUHA SZÜLŐ RÉSZEKRŐL.

II. T Á B L A.

- A. A' Dereknak utolsó gerintz - tsigája.
 B. B. A' tsipő - tsontoknak szárnyaik.
 C. C. A' vég - hurkának felső része.
 D. D. A' Méhnek kürtjei.
 E. E. A' fogonó (ovarium) helyek.
 F. F. A' méhnek szélyes és kerek kötése.
 G. A' Méh.
 H. A' Méhnek nyaka.
 I. A' méhnek szája.
 K. K. A' méhnek fel-metszett hüvelyje, mellynek rántzait világosan lehet látni.
 L. A' vég - hurkának alsó része.

Meg vagynak itten a Szüzeknek minden belső szülő részeik igen tökéletesen jegyezve. A' méhnek szája valamenyiben nyitva vagyon; a' méhnek jobb felől lévő kürtje D. a közösködés alatt be-fedezi a fogonó helynek nyilatkozását rostos perémjeivel, s a fogonó helyből le-szakadott
 s meg-

és meg-gyümöltsofitetett tojáft az oldal nyilatkozáson által a méhnek üregébe viszi.

MAGYARÁZAT.

*) Az Afzszonyi-állatnak, az embernek fogantatására és ízülésére rendeltetett, és rész-szerént a medentzén kívül rész szerént pedig abban lévő részei, az Afzszonyi Nem puha szülő részeinek neveztettnak.

A' külfő szülő részekhez amaz, hájból, és é felett szőrös vagy fonás bőrből álló Vé-nus hegy tartozik, mellynek helyje ottan vagyon, a hol a fzemérem-tsontok egybe kaptfolódnak.

A' fzemérem testnek két nagy ajakai-is hájból és a közönséges bőrből állanak, és fonájok vagyon: meg-egyeznek egymással a Vé-nus hegye alatt és a köz-húsig nyúlnak, a hol egy néhány keresztül-kasul nyúló rostok által a fzemérem-testnek gyeplőtskéjét (frænulum vuluæ) formálják, melly az első ideji szülés-közben közönségesen ketté-fszakad. Ezek megett vagyon egy
meg

*) Lásd a II. Tábl.

A' PUHA SZÜLŐ RÉSZ.

17

kis meg-jegyzésre nem méltó gödrötske, melly a *bajó formájú gödrötskének* neveztetik, és a szemérem test' gyeplötskéjének el-szakadása után hasonlóképpen el-tűnik. A' szemérem test' nagy ajakainak belső bőre igen gyenge, s színe fargából-veresellő ; innét támadnak a kis ajakak, mellyek a nagyoktól bévagynak fedezve. Ezeknek halznok az, hogy a méh-hüvelyjének bé-menetelét befedjék.

Tapasztaltatik ugyan néha valamelly nehéz szülések után, a kis ajakaknak olyas megnyúlások, hogy a nagyoknál külsőbb nyúlnak ; melly onnét láttatik származni, mivel a szülés alatt a gyermeknek feje, mellynek hátulsó része a szeméremtsontoknak alsó széléjéhez nagy erővel nyomul, nem tsak ezeket, hanem a méh-hüvelyjének felső rántzait-is a szeméremtsontokhoz olly erősen, és elé nyomja ; hogy ezek természeti helyekre magokat többé visszra nem vonhatják ; hanem nyúlankosan, nagyon maradnak és le-függenek. Illyetén-formálag láttattak ezek ugyan ifjú és nőtelen személyeken-is : de ezek még az első formáltatásban nyúltanak-meg a természetnek rendje ellen : s következőképpen a természetnek hibája.

B

A'

A' nagy ajakak meg-határozzák, és bé-fedezik az egész szemérem testet: de a' szülés közben a' gyermeknek fejétől megtágulván, a' hüvelybe visszafra vonulnak, hogy inkább megtáguljon a' hüvely és ki-menetel, és ekképpen a' fő a' ki-menetelben annál kevésbbé hátritaffect-meg. Ezen ajakaknak felső meg-egyezések alatt vagy on helyje a' tsikló vagy ostromló-nyelvetskének; *) ez alól a' méh-hüvelyjének bé-menetele felett egyenesen a' vizeletnek egy kerek lyukatskán által-való menedék-helyje, és ezen alól vagy on végezetre a' méh-hüvelyjének bé-menetele; melly a' szűzekben a' fok húfos egymást, kerekfélegbe húzó és a' záro kilintsét (muskulust) formáló rostoktól olly kitfiny, és szoros, hogy egy újjat alig botfát magába.

Itten négy kis simölsötsöskét tapasztalunk, és némellyeken egy kevésbé bellyebb a' hüvelynek bé-menet le felé, ennek
vagy

---

*) *Clitoris*. Sokakban egyezik-meg ez, a' férjfiaknak veízfzejékkal formájában, tsak hogy többire fokkal kissébb annál és nintsen nyilatkozása; melly igen érzékeny, tsikló, és a' bujafágot gerjeszti. s. á. t.

A' PUHA SZÜLŐ RÉSZ.

19

vagy felső vagy alsó részére nőtt fél hóld-formájú bőrötskét, melly a *szűzeffég bőrének* neveztetik.

A' köz-hús, a fzemérem test, és a vég-hurka között vagyon, mellynek szélyeffége két hüvelykni.

Erre a Bába igen szorgalmatosan vigyázzon; mivel, kivált a néhez szülés közben arra gondot nem viselvén, vagy részfzerént, vagy egészfen ketté szakadhat: mellynek tökéletes meg-gyógyításáról igen gyarló ígerétet rehetni.

A' belső puha szülő-részeknek helyjeik a medentzének üregében vagynak. A' kis ajakak között vagyon a méh-hüvelyjének bé-menetele, melly egy bőr-menedékhez-képest, a kérészt-tsontnak horgadása mellett a méhig fel-nyúlik, ennek nyakát körös-környül ollyaténképpen környül fogja, hogy a méhnek szája a medentzének üregébe szabadon függ-le. A' méhnek hüvelyje minél bellyebb megyen annál tágasabb, és három egymásra nőtt bőrötskéből áll, u. m. a küllöböl vagy közönfégesből, a közepföböl, vagy húfos bőrötskéből; melly némelly szülő aszfzonyokban olly erősen egybe fugorodik, hogy a gyermeknek fejét a természetnek rendje fzerént-való szülésben-

is egy darab ideig meg-akadályozhatja, és a mikor a Bába meg-akarja fordítani, kezére fugarodik érezhetőképpen; főt néha kezét az érzékenységtől is meg-fosztja. Ezen húsos bőrötske által pedig a szülés után a méhnek hüvelyje ismét meg-szorul. A' belső bőrötske, melyet a Bába kereszkedő mutató ujjával mindjárt tapaszt, az érzékeny vagy rántzosbőrötskének neveztetik, melynek igen nagy érzékenysége, fok kitfiny és nagy rántzai vagynak, kivált a fzemérem-tsonatok tájékán. Ezen rántzok között igen fok nyálas tömlötskék avagy tsonótskák vagynak, melyek kivált a szülésnek ideje alatt valami vastag, és sük nyál-forma matérját készítvén, öntnek-ki magokból, és ez által a méhnek hüvelyje meg-fikul, meg-lágyul, s a szűkféges ki-nyúlásra és tágasádra alkalmatosfá tétetik.

Nintsenek pedig ezen bőrötskének rántzai hafzon nélkül: mert a közösködés, kiváltképpen a közellgető szülés alatt ezek által a hüvely meg-tágasulhat és úgy nyúlhat, hogy az időfzerént-való gyermeknek alkalmatos ki-menetele leheffen. A' szülés után a középfő avagy hús-bőrötske a méh' hüvelyjét ismét olly erőfien egybe fugarítja, hogy majd olly szoros lészen mint az előtt

A' PUHA SZÜLŐ RÉSZ. 21

előtt volt. Azon Afzfzonyi Állatoknak méhek hüvelyje, a kik még nem izültenek, vagy valami egyéb nyavalyák által meg nem változtanak, hat s nyóltz szélyes hüvelykni-is hofzszu : a rántzak pedig, kivált a bé - menetelben olly szorossák egymás mellett, hogy némellyeknek még egy újat is alig lehet bé - dugni.

A' Méh az Afzfzonyi - Állatnak olyatén üres, húsos rostokból, élet- és vérerekből, és érzékeny inakból álló része, melly főképpen az Embernek fogantatására rendeltetett. Ennek kivált fenekén fok ke- rek húsos rostokat tapasztalunk, s ezek által fugorodhatik olly erősen egybe, és nyomhatja a gyermekeket. Hasonlatos a méh mind formájára mind nagyságára nézve egy lapossan nyomott körtvélyhez, mellynek egyik lapos fele elől, a vizelet hólyag, a másik pedig hátul, a vég-hurka felé vagyon ; a két oldala pedig a méhnek kürtjei felé állnak. Jegyezzük-meg hogy a fenekére, melly a leg-vastagabb rész, és fellyel vagyon, közepére, és nyakára, melly minél alább vagy küllyebb megyen, annál szorossabb, és végezetre szájára, melly szabadosan a hüvelybe függ-alá, osztatik fel.

A' méhnek ürege majd háromszegelletű és olly kitsiny , hogy egy mondola mag alig férhetne beléje ; mellynek két oldalain a fenekéhez közeil két olly kitsing és majd ezre nem vehető lyukatskái vagynak , a méhnek kürtjei felé , hogy egy difznó fertét alig lehetne rajtok által szűrni. A' harmadik lyukatska vagy nyilatkozás fokkal nagyobb a másoknál , és alá - nyúlik a méhnek nyaka és szája felé ; melly a szűzekben kitsiny , hegyes és kemény , s elöl való ajaka valamennyivel hosszabb a hátulsonál. Ezen két ajakak között vagyon egy keresztülvaló hasadék , mellyet némellyekben a hószám' folyásának idején kivüll igen homályosan lehet tapasztalni ; mivel ezen két ajakatskák igen egymáshoz vagynak szorulva , és mint - egy botos hegyességet formálnak. A' szűzeknek ezen lyukatskájók mindenkor szorossan mint - egy bé - vagyon zárva , és egyébbkor meg - nem nyilatkozik ; hanem csak a hószámnak folyása és közösködés alatt. A' méhnek szája többire egyenesen a medentzének közepében találatik. A' méhet a bé - menetelben találjuk , mellyet a méhnek két szélyes , fenekétől - fogva alá és oldal - felé , a medentzének tsontjain függő , és

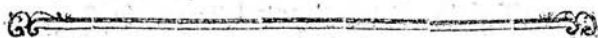
A' PUHA SZÜLŐ RÉSZ.

23

és a méhnek meg-erősítésére rendeltetett kötői, a has-kér és a két oldalain lévő méhnek kürtjei a két fogonó-helyekkel együtt be fedezik, és el-rejtik. Illyeténformálag a méhnek haszna az, hogy a Férjfinak gyümölcös magvát fel- vegye, avagy hogy magva meg-foganják ebben, ezt táplálja, és végezetre a mássával, hárttyakkal, és vizekkel együtt a világra hozza; nem különben a hó-számat és a gyermekágyas Afzszony vérét fel vegye, és ettől meg-tisztítja. A' méhnek kürtjei és fogonó helyek tsupán tsak a fogantatásra rendeltettek : a két szélyes és ugyan két kerek méhkötések pedig a méhet illendő helyjében tartják, és nem engedik, hogy alá, vagy oldal-felé essek.

Nem kevésbé szükséges tudnia a Bábanak az egyéb részeket-is, mellyek a méhvel egybe kötöttek; ámbar nem tartoznak tulajdonképpen a szülő-részekhez: mivel ezek gyakorta a könnyű szülésben-is a gyermek fejét ki-menetelésben meg akadályozhatják, a feje pedig azon részeket erősen meg-tsipheti, meg-károsíthatja, s el-is szakaszthatja; a honnét bajos következtések s némelykört gyógyíthatatlan hófázis nyavalyák támadhatnak.

A' méhnek ezen szomszéd részei, a vég-burka, melly hátul a kereft-tont, és far-tsik felett a köz-húson hátul megyen-ki, és az al-felet formálja; elől pedig a szemérem-tontoknál a vizelet-bőlyag vagyon. A' vizeletnek menedék helyje belől a szemérem-tontok között vagyon mint egy kis tsötske, végig nyúlik és kerek nyilatkozása vagyon a méh' hüvelyjének bé-menetele felett.

MASADIK RÉSZ.

A' TAPOGATÁSRÓL.

Mivelhogy olly külömb-külob-féle környül álló dolgokat és fokféle minéműégeket tapasztalunk az Afzszonyi-állatokan, szülő-részeiknek változásokra és hafaiknak dagadásokra nézve; mellyekről bátorfágosabban ítéletet nem tehetünk máskeppen, hanemha kerefkedő mutató újjunkkal avagy egész kezünkkel kerefëndjük - ki: tehát ezen dologról való igen szükséges intéseinket mindjárt előre hozzuk - elé.

An-

A' TAPOGATÁSRÓL.

25

Annakokáért igen méltó, és nagyon szükséges dolog, hogy az Afzszonynak mind külfő mind belfő szülő részei a Bába-Mes-terlégnek gyakorlásában ki-vi-gáltassanak; melly dolgot, a mikor a Bába véghez-vi-fzi, *Tapogatásnak* nevezünk.

Mert a jó Bába a külfő és belfő tapo-gatás által, a körül-álló dolgok és időről meg-tudhatja, s meg-is határozhatja, hogy ez avagy amaz Afzszony nehézkesé? a szü-lésnek ideje jelen vagyoné? ez a szülés a természetnek rendje szerént avagy az ellen-megyené-véghez? igaz valóságos, avagy fattyu nehézkeségé *) ; avagy leg-alább-nintsené azon részeiben valami nyavalyája, p. o. ha a méh' hüvelyje, vagy a méh-is meg szakadott, és egyéb nyavalyás válto-zások volnának jelen.

Szükséges továbbá, hogy a Bába igen szorgalmatosan, és szükséges okkal s mód-dal mind külfő mind belfő jelekből azt is okosan meg-vi-gálja; hogy az a személy, melly vizsgálása alá adattatott, valóban nehézkes - é? Mert sokkal tanátosabb, sőt szükséges dolog, hogy ítéletét amá nehéz-keségének kimondása iránt addig halasztza-

B 5

el.

*) Graviditas spuria.

el, a míg a félidőnek el-mulása után, a tagad-
hatatlan nehéz keffégnek nyilvánfágos és tsal-
hatatlan jelei adják elé magokat; mivel tudjuk
azt esmereretes példákból, hogy némelly ár-
tatlan személyeknek, a kik a Bábatól nehéz
keseknek tartattak, s még-sem voltak,
betfületjek ez által-meg-romlott; avagy
pedig a mi még fokkal szörnyebb és irtoza-
tosabb dolog, a méhnek el-rejtett gyü-
möltse, mellynek jelen-létét a Bába meg-
nem esmérte a halálra íteltetett Anyjával
együtt ártatlanul meg-ölettetik. E' pedig
akkor esik-meg, a mikor a Bábának vagy
mesterségében, vagy abbéli szorgalmatoslá-
gában és elégféges vigyázásában héjjánossága
lévén, nagy bizodalmban vakmerőképpen
csak magában el-hitt tapasztalásaiba bizako-
dik, és a dolognak bizonyosságát meg-ha-
tározza. A' szülésre nézve-is igen szük-
féges a méh szájának bölts meg-tapogatása,
s mind a vizeknek, mind a gyermek részei-
nek abban-való még-jelenése: ne-hogy a
szülő felette eleinte, t. i. a szülésnek ideje
előtt a nyögéfre kényszerítessék, avagy
hiba által nyavályába essék.

A' természetnek rendje ellen-való szü-
lésekben-is igen szükséges a tapogatas, hogy
a Bába idejénkoránt szükséges segedelmet
nyújt-

A' TAPOGATÁSRÓL.

27

nyújthasson : ne-hogy a szülő a gondviseléslenfé, avagy a gyermek réizeinek a méh' szájába-való bé lépésének és állásának nem-tudása miatt a gyermekkel együtt az életnek nyilvánfagos veszedelmébe ejteffék.

A' fattyú nehézkességet se mondja a Bába valófagosnak, sem a valófagost fattyunak, se pedig a szülő részeknek beteges változásait ne tartsa semmire-valóknak; mivel az Orvosnak kötelessége az, hogy a valófagos nehézkességben a méhnek gyümölsét meg-tartsa; a fattyú nehézkességben pedig a szükséges segítségéket elé-vegye, és a szenvedő személyt tisztátalanfagaitól, és idegen portékáktól meg-szabadítsa.

A' külső tapogatáson a hasnak vizsgálását értjük, midőn ennek nagyságából, keménységéből, lágyfagából, kerek, vagy egyenetlen formájából, valófagos vagy nem valófagos erefskedéséből gyakorta hiteles jeleket kereshetünk - ki, hogy valófagos, vagy fattyú, sferentsés vagy sferentsétlen nehézkessége vagyoné az Aszfazonynak, méhe egyenesen állé vagy félen, egybe fugorodotté avagy még tágas, és a gyermeknek állása jó-é avagy nem? mellyeket mind a ki-keresett tsalhatatlan jelekkel egybe vévén, a belső szülő részeknek szorgalmatos még.

meg-tapogatása után, a Bába a természetnek rendje szerént - való, vagy mesterféges szülést jövendölhet, és a mesterfégnék szabott rendje szerént meg-kivántató fededelmet elé-veheti.

A' belfő szülő részeket a jobb kezünkön lévő mutató újjunkkal tapogadjuk-meg, vagy vizsgáljuk-ki.

Miképpen fekügyék az Afzfzonyi-Állat, a mikor a Bába meg-akarja tapogatni, különbözik a környül-álló dolgoknak minéműségek szerént; de még-is a hát-fekvés leg-alkalmatosabb és közönségesebb.

Ha pedig a méhnek szája, avagy a gyermeknek bé-lépendő része a bé-menetelben meszfz fenn vagyon; a hátfekvés által még inkább a melyje felé huzalkodik, s illyformálag a Bába ki-nem tapogathatná: ekkor a nehézkes személyt egy széknék vagy ágynak szélyjére ültetjük, vagy pedig támaszfa-fel egyenesen magát valamihez, és le-térgyepelvén így a Bába előtte, meg-tapogatja. Mert az egyenes állás által a méhnek szája, avagy a gyermeknek bé-lépett része, tulajdon nehézsége által inkább le-függ a bé-menetelbe, mellyet a Bába ekkor újjával könnyen elérhet. (Ezen állásnak ritkán vagyon haszna, kivált ha az

Afz-

A' TAPOGATÁSRÓL.

29

Afzfzonymnak le-függő hafa vagyon : azért többet teszünk, ha mindeneket fektekben vizsgálunk - meg, mint - sem ülve vagy állva.)

Ritkábban szükséges a has-fekvés, a mikor a szülő az ágyon térdein és kezein keresztül-fekszik, avagy az ágy mellett állván, mellyjével és karjaival az ágyon keresztül fekszik, a hafa pedig az ágynak fzélyje mellett szabadon le-függ.

Mert ez az alkalmatlan fekvés csak akkor szükséges, a mikor a méhnek szája avagy a gyermeknek bé-lépett része a fze-mérem - tsontokon mezfzse fellyül vagyon, és e miatt a szokott fekvés által el-érni nem lehet.

Nem ritkán találjuk azt-is, hogy a méh félen áll. Hogy annakokáért a félen álló méh-száját egész környékében és a gyermeknek abba lépett részét annál alkalmatosabban meg-tapogathassuk ; a szülőt azon oldalára fektetjük inkább, a melly oldalának tsipő-tsontja felé áll inkább félen a méhnek szája. Ha pedig a kereszt-tsont felé áll félen, a hátára magossan fektetjük, és az alá-függő hafát fel-felé tartjuk.

A' leg-alkalmatosabb fekvés tehát az, a mikor a szülő az ágyban a hátán fekszik és térdjeit maga-felé fel-huzza. Ekkor a

Bába

Bába a szülőnek jobbjá-felől áll, jobb kezén lévő mutató ujját olajjal vagy hájjal megkeni, a szemérem testnek ajkait hüvelykével és közép ujjával felnyitja, és mutató ujját a hüvelybe dugja; mihellyen benn vagyon ezen ujjá, hüvelykét a Vénus hegyére, többi ujjait pedig a köz-hús felé nyújtja, és illyetenképpen vízimutató ujját a medentzének üregébe. Itten az ujját meghorgaszta, és horgason a bé-menetel-felé felnyújtja, s ennek közepét s környékét ki-vizsgálja; hogymindeneket által-láthasson, a mit tudni szükséges dolog.

Szintén így tapogatjuk-meg a nehézkeseket a más meg-irtt fektekben vagy állásokban-is. De mindazonáltal a Bába igen vigyázzon, hogy meg-ne nyomja erősen a köz-húst; hanem mutató ujját a hüvelynek inkább alsó és hátulso felén nyújtssabé, a hüvelynek a szemérem tsontokfelett lévő gyakorta meg-dagadott rántzait kerülje-el, a méh-hüvelyjének felettébb állá függő és erefzkedő rántzait ne tártsa a méhszájának-lenni, az alatt ujját bellyebb és azután nyújtssá-fel, a kereszt-tsontnak horgadásaig vitt ujját horgaszssa fel-felé, és a méhnek száját ne kerelje héjában a hüvelynek hátulso és tágalabb tájékán, a hol megkaphatni

A' TAPOGATÁSRÓL.

31

kaphatni nem lehet ; a hüvelyet meg-ne fértse, se pedig el-ne szakaszsa, vagy keresztül ne fúrja.

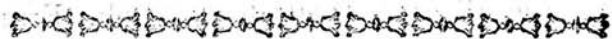
Meg-esik ugyan azonközben gyakor-ta, hogy mutató újjunkkal, vagy a méh szájának, vagy a gyermek bé-álló részének felettébb-való távol letele miatt tzelunkat el-nem érhetjük, se pedig, a mikor helyre kell hoznunk a méh száját, avagy a gyermeket meg-is kell forditanunk ; mellykor az egész kezünkkel kell bé-nyúlunk. Erre nézve a szülő egy alkalmas ágyon úgy fekszik keresztül, hogy az al-felével az ágy-nak szélyjéhez közell fekügyék, és lábait két felől álló két székekre két-felé terjeszse.

A' Bába a szülő eleibe, lábai közé áll kezének hátát olajjal vagy hájjal meg-keni, egyik újjával-egymás után, és ujjai közé szorosan el-rejtett hüvelykével, követke zendőképpen egész kezével okosan és tsendesen a hüvelynek, bé menetelébe nyul ; de tsendesen, ne hogy tsak addig tartó fájdalmait, a mig a kezének szélyessége a hüvelynek bé-menetelén általment, erőszako san meg-öregbitse.

Sznitén így nyúlunk-bé egész kezünkkel a kereszt-tsontnak horgádása mellett fel-

fel-felé a bé-menetelig, és meg-tapogattunk mindeneket.

A' tökéletes ki-vizsgálás és tapogatás után ismét ki-akarván kezünket húzni, új-jainkat hüvelykünkkel együtt úgy szorítsuk ismét egybe, mint mikor bé-nyúltunk; ne hogy a ki-húzásban a méhnek száját, melly némelly Afzszonyokban görtfös, másokban pedig igen vékony, el-fzakaszszuk.

HARMADIK RÉSZ

A NEHÉZKESSÉGRŐL.

Nehézkesnek akkor mondjuk közönségesen az Afzszonyi Állatot, a mikor a hafa lassan-lassan meg-dagad.

De valamint vagy a méhnek valófágos gyümöltse, vagy más idegen test vagyon, vagy a méhben, vagy azon kívül: így a nehézkeffég-is különböző.

A' nehézkeffég két-féle, vagy *valófágos*, vagy *fattyu*: *) a valófágos nehéz keffég.

*) Spuria graviditas.

A NEHÉZKESSEGRŐL.

33

keffég is két-féle, vagy természetnek rendje, vagy az ellen-való.

Természetnek rendje szerént-való valófágos nehézkeffégnek á mondatik; á mikor az Áfzfonyi Allat egy vagy több gyermekeket is hordoz méhében. A málik is valófágos nehézkeffég, mivel gyermeket hordoz testében; de á természetnek rendje ellen-való: mivel nintsen á méhnek üregében; hanem azon kívül, á hasban, á méhnek valamellyik kürtjében, avagy fogonó helyjében: melly következendöképpen á természetnek ujjan nem születtetthetik; hanem á has-metszés által kell ki-venni.

Fattyú nekezkeffégnek á mondatik, á mikor á hasban avagy méhben nem á valófágos életre-való emberi gyümölts, hanem egy *Mola*, más hús-növények, szél avagy víz vagyon el-rejtve.

ELSŐ SZAKASZ.

A' TERMÉSZETNEK RENDJE - SZERÉNT - VALÓ VALÓSÁGOS NEHÉZKESSEGRŐL.

III. T Á B L A.

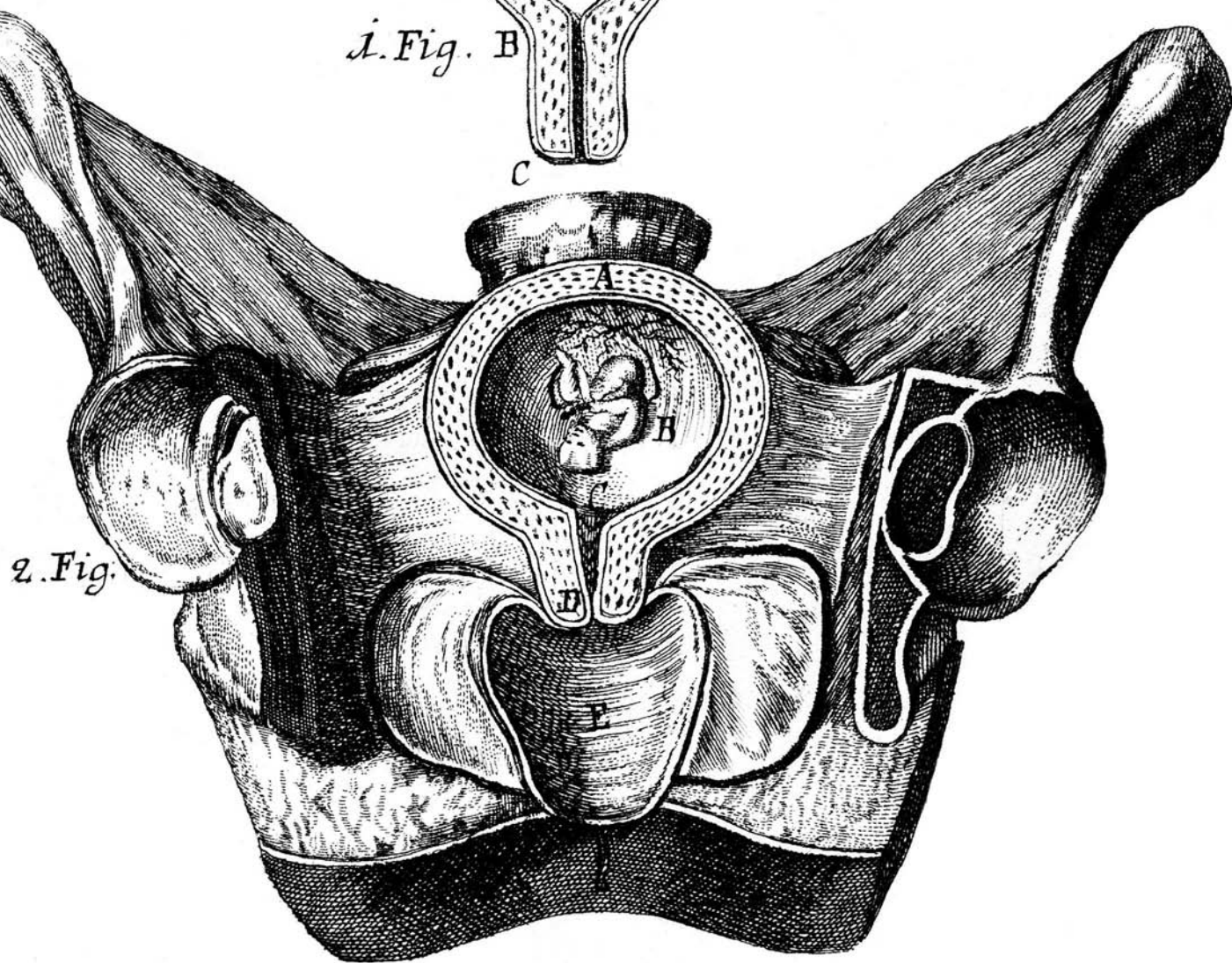
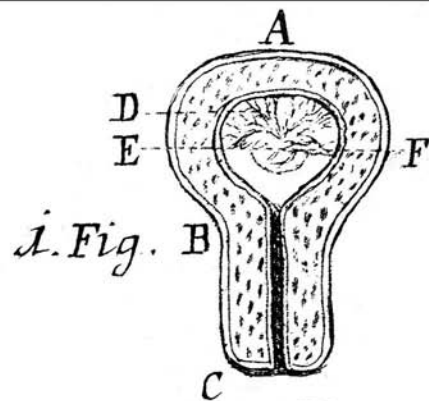
ELSŐ KÉP.

- A. A' Méhnek feneke.
- B. A' Méhnek nyaka.
- C. A' Méhnek szája.
- D. A' Málla.
- E. A' Hártyák.
- F. A' Méhnek gyümöltse.

Ez a kép azt mutatja, milyen formája legyen a méhnek elől felől a nehézkesség első hónapjának kezdetében? A' méhnek elől való része elvétellett, hogy a viz - hártján által, mellyről az eres hártya le - húzattatott, a méhnek gyümöltfét látni leheffen.

MÁSA.

3. Tábl. 34. Lev.

A' VALÓS. TERMÉSZ. NEHÉZK. 35

MÁSADIK KÉP.

- A. A' méhnek feneke.
- B. A' méhnek gyümöltse.
- C. A méhnek nyaka.
- D. A' méhnek szája.
- E. A' méhnek hüvelyje.

Ez a kép azt példázza, milyen formája legyen a méhnek; mellynek fele elől-felől, mint a fellyebb-valóban, le-met-fzetett, a második, és negyedik hónapú nehézkeslégben? ki-tetszik ezen két képek-ből, hogy a nekézkeslégről ezen időben femmi bizonyoít nem mondhatunk, a méh' szájának és hüvelyjének-újjunkkal-való tapogatása által. Tsak a hó-számnak ki-maradásából, és más külömb külömb-féle beteges változások-ból ítélhetünk valamit a nehézkeslégről; de még-is homályosan és bizonytalanul.

IV. T Á B L A.

- A. A. A. A' Méh.
- B. A' méhnek gyümöltse a mássával együtt.
- C. A' méhnek szája.
- D. A' méhnek hüvelyje a bé-meneteltáján.

Ezen képen látjuk a negyedik hónapú nehézkes méhet szintén olly formálag

36 I. K. III. R. I. SZÁK.

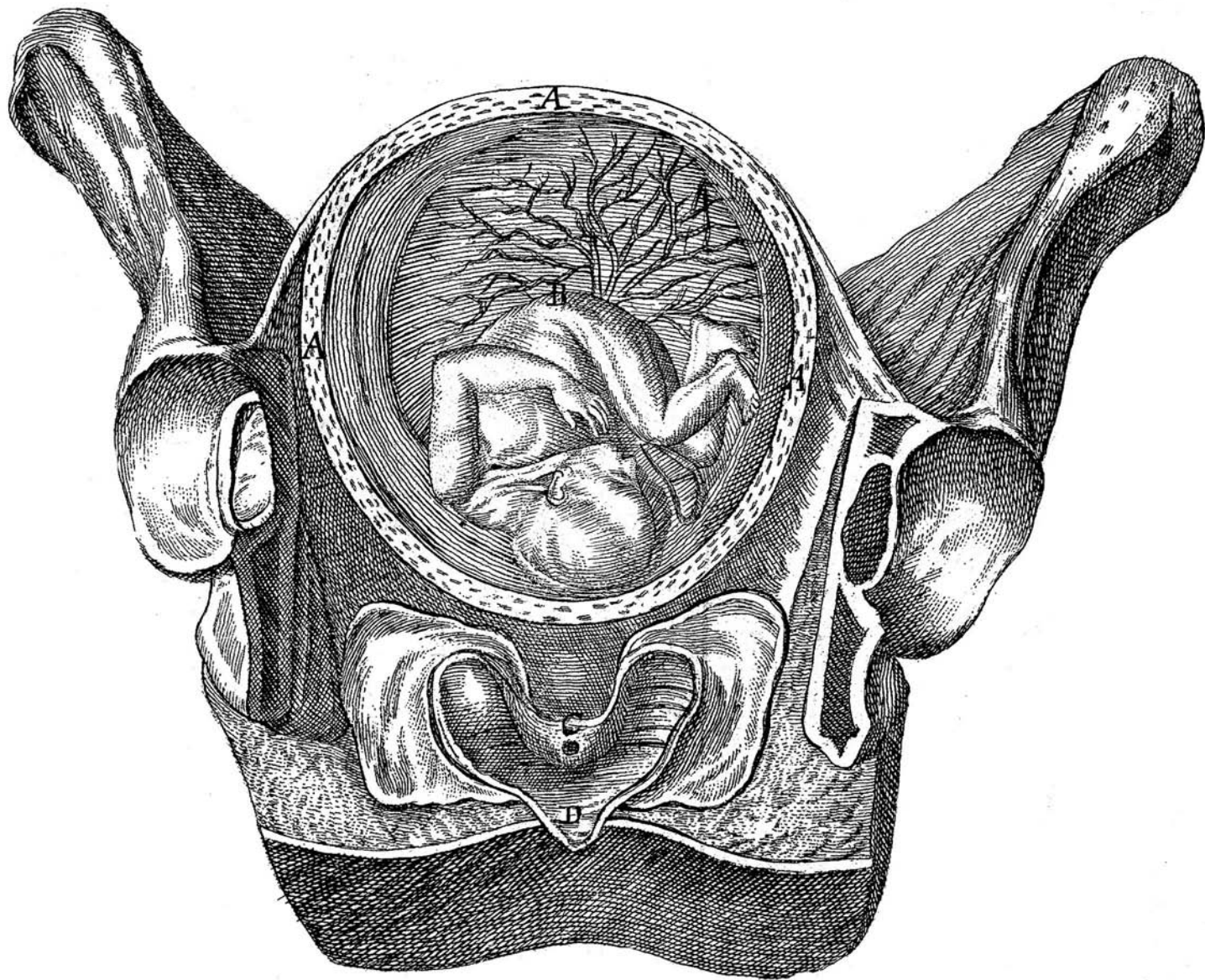
mint az előbbeni Táblában ; tsak hogy itten a méh' nyakának eleje nem vétetett-el. Itten a méhnek szája fokkal vastagabb és lágyabb, s a méh úgy ki vagyon nyúlva, hogy a medentzének egész felső részét betölti ; annyira-is kezd már nőni, hogy a bemenetelnek felébe kerekedik s áttól hordoztatik. Ekkor a feneke tapasztalhatóképpen emelkedik a szemérem test felében, a mit kezünkkel kívülről tapasztalhatunk. A' méh' hüvelyjének-is felső része hasonlóképpen tágasabb valamenyire.

V. T Á B L A.

- A. A' méh.
- B. A' málla.
- C. A' méhnek szája.
- D. A' méhnek hüvelyje bé-menetelében.

Itten az el-metszett részek alatt, szintén mint az előbbeni Táblán, példáztatik a méh, hogy a benne lévő részeket, u. m. a méh' gyümölsét, a mállát a hártványoknak egyik részeikkel együtt nyilvánfágosan láthatjuk, és hogy mifsoda minémüségek vagyon a méhvel együtt a hatodik hónapnak kezdetében. A' méhnek szája már itten rövidebb

4. Tábl. 36. Lev.

A' VALÓS. TERMÉSZ. NEHÉZK. 37

videbb, lágyabb, és hüvelyjének felső része már tapaszthatóképpen tágas. A' gyermeknek állása ebben a hónapban gyakorta másképpen-is találtatik, és a nehézkesnek hafa ugyan ezen hónapban a köldöke felé emelkedik, s a méh' gyümöltfének mozgását-is már érzni lehet.

MAGYARÁZAT.

*) Mihellyen a közösködés által meggyümöltfözött tojás a fagonó-helyből lefzakadott, és a méhnek kürtjei által a méhnek üregébe vitettetett : meg - lett a fogantatás.

Ezen időtől-fogva neveztetik az Afz* szonyi Allat nehézkesnek szüléséig. A' méhnek szája a fogantatás után be-zárlódik szorosan. A' tojás, mellynek víz formája nedvességgel meg-töltt üregében egy fejtetű vagyon, melly a méh'-gyümöltfének kezdetét példázza, napról-napra mind nagyobb lészen, s kezdetben a méhnek üregébe erősen szivárgó nedvességben mint-egy úszik, a mig továbbá inkább meg-növen,

C 3

vege.

*) Lásd a III. IV. és V. Tábl.

38 HARMADIK KÖNYV. III. R. I. SZAK.

végezetre a méhnek egész belső széllyéhez ragad számtalan fok és kitsiny borsfőny-forma rostjai által. A' méh' fenekéhez ragad azon kis nyilatkozálával, melly a fogonó helyből le-szakadott, és szinte olyan, mint mikor a szőlő gerezdről egy szőlő-szemet le-szakasztunk, s a hol le-szakadott nyilatkozása vagyon. Ez által formáltatik már a málla, mellynek külömb külömb-féle erei által, mellyek a köldök kötél által a méhnek gyümölszével közöttnek, a vérnek költőnöző keringése támad az Anya és a gyermek között, a honnét a gyermek nő, tápláltatik, és él.

A' meg lett fogantatásnak és az erre következő igaz, és a természetnek rendje szerént való-nehezkeffégnek jelei az első hónapokban bizonytalanok, és tettetők, a mellyekből tsak gondolni, de bizonyos nehezkeffégről nem lehet szólani. Ezek a jelek pedig következők: A' méhnek szája már nintse a bé-menetelben, hanem a medentzének üregében: mivel már a méh tapasztalhatóképpen nőtt-meg, és napról-napra öregbedő nehezkeffége miatt magától alá erefzkedik; mind inkább közelget a kereft-tsonthoz; mivel feneke, melly leg-elsőben terjed-ki, a szemérem-tson-

A' VALÓS. TERMÉSZ. NEHÉZK. 39

tok - felén érezhetőképpen nehezebben bo-
csátkozik, keresztül való hafadéka lassan-las-
san el-tűnik, meg-kerekedik, és lágy;
mind két ajakaknak egyenlő magosságok
vagyon; a méhnek szája avagy leg-alább
nyaka szorosan bé-záródtnak; a hó-szám
el-marad: de még-fem mindenkéül; mi-
vel némelly véres Afzszonyok tapasztalják,
hanem csak a méh' hüvelyjéből foly kevés:
mivel a méhnek szája szorosan bé-vagyon
zárva. A' leg-több Afzszonyok, kivált a
nagy érzékenységek, vagy a kik elsőben
nehézkesek, külömbb-külobb-féle bete-
teges változásokkal, kivált irtozásokkal,
tsemerral, szokatlan étel kívárással, há-
nyással nyomorognak; melyek a méhnek
hirtelen változásától és ki-terjedésétől cred-
nek. Némellyeknek fogfájások, rövid
lélekzetjek és ábrázatjokon tüzes véreességek
vagyon; mivel ezekben a hó-számnak ki-
maradása miatt a vér inkább hág melyjek és
fejek felé. A' harmadik hónapban kereske-
dő újjunkkal nyilván érezhetjük a méhnek
meg-dagadott és valamenyire meg-nyúlt
nyakát.

Ha mind ezen jeleket-is egybe ves-
zük; még-fem elég bizonyosok, hogy
terhes legyen a méh: mivel némellyeknek

40 I. K. III. R. I. SZAK.

méhnek a nehézkeffég - kívül - is meg - rokanak találtatott. Továbbá a méh kötefeinek meg - táulásoktól és lágyulásoktól vagy a szülő-részeknek egyéb nyavalyáiktól is meg - eshetett ez.

A' hó - számniak el - maradása természetben bizonyosokká minket a nehézkeffégről; mivel fokaknak fok hónapokban semmi hó - számjok fintsen, s még - sem nehézkesek; másoknak pedig hó - számjok foly nehézkeffégeknek fél idejéig - is. Annál kevésbbé mondhatunk valakit nehézkesnek a külömb - külömb - fele beteges változásokból; mivel fokak hányanak a meg - romlott gyomor, tsemer, irtózás, a méhnek betegségei, s. a. t. miatt.

A' harmadik hónap után a valósággal ki - tágasodatt és meg - nőtt méh ki - emelkedik a medentzének üregéből a szoros hely miatt. A' méhnek szája már a bemenetelben találtatik; a szemérem tsontok felett egy keménységet érünk homályosan; melly a méhnek mind - inkább fellyebb hágó fenekétől származik.

Tsak a negyedik hónap után az ötödik hónapban, a nehézkeffégnek mint - egy fél idejében tapasztalunk már új - jelenséket, mellyek a nehézkeffégnek bizonyosabb jelei; ezek

A' VALÓS: TERMÉSZ. NEHÉZK. 41

ezeket mind inkább nagyon és vastagon
 növe méh, a gyermeknek mozdulása, és a
 méh szájának igen tapasztalható változásai.
 A' mihellyen ezen három fő-jeleket mások-
 tól megkülömböztetjük szorgalmasan, és
 együtt találjuk; bátrabban állhatunk ek-
 kor a nehézkeslégről.
 A' gyümölcsös tojás a méhnek belső
 oldalait megilletvén és nyomván, megda-
 gad. A' méhnek feneké-leg-elsőben, an-
 nakutánna középső része és végezetre a
 nyaka megtagasodik és nyúlik. A' ne-
 gyedik hónapban az ötödik hónap felé a
 méhnek fenekét világosan lehet tapasztalni;
 mivel kemény a szemelem-tsonok felett.
 Egyik hónapról a másikra mind fellyebb
 hág, és a mikor a köldökéig hágott, akkor
 a nehézkeslégnek hetedik hónapja jelen
 vagyon. A' köldöke a méhnek nyomásától
 úgy ki-nyomattatik és tsutforodik, mint
 egybotos hegyesség, némellyeken inkább,
 másakon kevésbbé, a méhnek félen-való
 vagy egyenes állása szerént; Az al-fele
 nő, vastagodik, és tettei megfeszülnek.
 Ennek vége, és a nyolctodik hónapnak
 kezdete-felé a köldökén fellyel hág: Ezen
 idő tájékan találjuk többire a megfordult
 gyermeknek fejét a méhnek megnyúlt
 nyakán

42. ANATOMIA. III. R. I. SZAK. I. A

nyakán által a méh' hüvelyjébe dugott újunkkal; de még sem mindeneknél: mivel a gyermek gyakorta igen késén, néha a szülés előtt csak rövid idővel, el-múló fájdalmakkal, vagy azok nélkül fordul-meg. Gyakorta roszszul fordul-meg, és ekkor nem a fejével hanem egyéb részével áll-bé a méhnek szájába; néha pedig éppen meg-nem fordul, és ekkor far-tsikával áll-bé. A' nyöltzadik hónap után a méh mind fellyebb hág, a' míg a' kilentzedik hónapban a' szivnek gödréig (scrobiculús cordis) hágott, és végezetre tellyes növéfét el-érte. Ekkor arról panaszkodnak, hogy rövid lélekzetjek vagyon; mások egymás-után gyakran háynak; melly változások a' mi-hellyen hások meg-rokkan, meg-tsendesednek.

A' méh' szája' változásának-is ki-vizsgálása szintén olly szükséges, hogy bizonyosak lehessünk a' valólagos nehézkességről. Hogy ez az első három hónapokban a' medentzébe bellyebb ereszkedik és meg-lágyul valamenyre, fellyebb arról emlékeztünk. Ennek tökéletes változása csak a' harmadik hónap után a' negyedik hónapban elik-meg, a' mikor a' méh a' medentzének bé-ménete felébe hágott. Meg-nem hátrittván illye-

A' VALÓS. TERMÉSZ. NEHÉZK. 43

lyetén formálag a méh nyakának - is ki - tá-
gulása ; rendszerént a méh szájára - is el - kö-
vetkezik ; mellynek keresztül - való hafa-
déka meg - dagad , és kerek formát vélzen
magára ; meg - kezd rövidebbülni , lágyab-
bulni , szélyesebbedni , és vastagodni.

Ennyiben áll annakokáért a méh' szá-
jának amá tapasztalhatóképpen hónapról-
hónapra öregbedő változása ; a míg a he-
tedik hónapban úgy meg - nyúlt mint a
nyaka ; mellytől ez által lehet meg - kü-
lömböztetni , hogy a méh' szájának mint
egy vastag , húfos és egybe kaptsolt gyü-
rűhez : vagyon hasonlatossága. Vagynak
ugyan olyan nehézkesek - is , a kik ámbár
egy néhány gyermekeket szültenek , s mé-
heknek szája az első hónapokban még - is
nyitva vagyon : de ezekben a méheknek nyaka
még - is fízoroffan bé - vagyon zárva. A'
hetedik hónap után a méheknek szája mind
inkább meg - nyúlik , és ha meg - tapogatjuk
ebben az időben , olyan mint egy lágy
gyűrű.

A' gyermekeknek meg - mozduláfais ha-
sonlóképpen egyik tsalhatatlan jele a nehéz-
keslégnek. De mivel némelly Afzfzonyi
Állatok , a kiknek hafók , a mint a fattyú
nehézkeslégekben meg - élők , avagy akár

mi-

44 I. K. III. R. I. SZAK.

mitfoda más okokból - is meg - történik, megdagad, magokat nehézkeseknek itélik lenni, s hasokban valami mozdulást érzének, avagy más érzékenységet a gyermek valóágos mozdulásának lenni itélik: tehát a Bába ennek meg - különbözése iránt - is igen tökéletesen szorgalmatoskodjék.

A' fattyu vagy nem valóágos mozdulás többire a méhnek görtföflégétől, avagy kolyikától, szelektől ered, mellyek a méhbe vagy hurkákba záródván imitt - amott meg - ütkeznek és a hasat ki - feszítik. Ez a fattyu mozdulás az idő fzerént - is különbözik: mert a magokban gondolt nehézkeségeknek ideje fzerént felettébb hamar áll elé, és nagyobb érzékenységgel, mint a valóágos nehézkeségben; holott ellenben a valóágos nehézkesek a gyermeknek mozdulását elébb soha - sem, hanem a tizenharmadik hét után, leg - késébben a huszanharmadikban, leg - közönségesebben pedig a tizennyóltzadikban leg elsőben érzik. Úgy tesz ezeknek mintha valami hasoknak belső részében ollyformálag mozdulna, meg és bőrök felé ütne - ki, mint mikor egy hal a vízben mozdul - meg.

A' gyermek' mozdulásának meg - érzése annakokaért kezdetben igen homályos, a
mig

A' VALÓS. TERMÉSZ. NEHEZK. 45

míg a méh' gyümöltse időről-időre mind inkább meg - növen úgy meg - erősödik, hogy a nehézkesek imitt - amott hasokor, ugyan - tsak hamar el - múltó dagadásokat, tapasztalnak ; főt némellyek a gyermeknek ezen eleven mazdulásától roszszul - is lesznek.

A' leg - több Bábák azt hiszik, hogy a gyermek akkor elevenkedik - meg leg - elő - ben, a mikor leg - előben mozdul - meg ; de ebben az ítéletben igen nagyon meg - tsal - latkoznak. Mert a méhnek gyümöltse gyümöltős fogantatása - után mindjárt eleven ; de mivel ez az első hónapokban igen kistiny és az ötet körül fogó vizek igen fokak ; gyenge mozdulásával jelen - létét ki - nem nyilatkoztathatja. Nagyon vétkesnek annakokáért mind azon Bábák, a kik vagy tudatlanságból, vagy hogy egyenellen a dolgot ki - nem vizsgálják, hanem magok tisztejében refték és torhák lévén, olyan Afzszonyoknak is szántszándékkal gyermek - vesztő orvosságakat nem csak jóvállanak, hanem még magok adják bé, s a gyermeket irtozatosképpen vesztik - el : holott a nehézkeslégről annál nagyobb gyanújoknak kellene lenni, ha valamelly Afzszonyi Allat tőlök tudakozódik, hogy nehézkesé vagy nem ? a mi mind az Isteni mind em - beri

46. I. K. III. R. I. SZAK.

beri törvényekkel nagyon ellenkezik: melly által a gyermek-vesztő és hájtó orvosfagokat bé-vévő kegyetlen Anya veszedelmes, főt mint néha meg esett, halálos betegségekbe-is esett.

Tsak ezen három jelek tehát egyedül való jelei a valóságos nehézkesfének, mellyek a fél idő előtt ritkán jelennek meg együtt, hanem többire azután; a többiek, mellyek ezen idő alatt jelennek meg, reszszérent hihetők, reszszérent a másokat erősítő jelek. A' nehézkesfégről-való idő számlálás igen bizonytalan: mert némellyek nehézkesféket azon időtől-fogva számláljak, a mikor hó-számjok fel-akadott; mások attól-fogva, a mikor a gyermeknek mozdulását elsőben tapasztálták. Mind a kettő iránt lehet kételkedni. A' hasznak nagyságából és mind inkább lassan-lassan-való rokkanasából s a méh' szájának erős kinyúlásából bizonyosabbakká lehetünk a szülésnek idejéről.

Annak a Bábának pedig méltán meg lehet botfátani, a ki az idő-számlálásban hibázik: mivel ebben a leg-tudósebb-is meg-tsalatkozhatik; tsak abban ne hibázék, hogy a nehézkesnek, mint fellyebb emlékeztünk a két-féle nehézkesfégről, való-

A' NEHÉZK. ÉLETE MÓDJ. 47

lóságos, vagy fattyu nehézkeffége va-
gyoné? - d-móind - d-móind

MÁSADIK SZAKASZ.

A' NEHÉZKESNEKI ÉLETE' - MÓD-
JÁRÓL.

A Nehézkefeiket arra kell szorgalmasan intenünk, hogy életeknek módját rendesen és mértékletesen kormányozzák; ne-hogy hibázzanak, mind magok egészségeket, mind pedig méhek gyümölcésének életét ez által elvefzék; álmí mind kétfőnek nagy kárt, veszedelmes betegségeket, sőt halált is okozhat.

A' nehézkefeknek, igen szükséges az egészséges, szabadon járó, és száraz levegő: a hideg ártalmas; a nedves pedig annál ártalmasabb: mert meg hidegülnek, hasfájásba esnek, katarust, náthát kapnak, izeikben rágás, s kereszt-tsontjaikban fájdalom támad. A' felette meleg levegő-ég a vérnek keringését meg fiettettvén fel-forrasztja, forróságot, fő-fájást, és ebből támadó forró hideget-is okoz. Sokkal ártalmasabb

48 I. K. III. R. II. SZAK.

inasabb még az olyan levegő-ég a nehézke-
feknek, a melly külömb-külob-féle tisz-
talan gőzölgésektől, párázásoktól, ko-
váts vagy egyéb fzenektől-is, kődtől,
verméktől, pintzéktől meg-vagyoni ro-
molvá; a honnét méh fulladások támadnak.

Az ételben és italban bizonyos rendet
és mértékletességet tartsnak: mert lehetet-
len a nehézkeseket régulára húzni, mit
egyenek és igyanak; mivel a leg többek
tápláltatásokat régi szokások, idejek, és
tehetlégek szereznt kételenítettnek rendelni.
Az emészthetetlen, és más jó és ételeknek-
is sokságától igen oltalmaznak magokat;
vagy a mikor valamit meg-romlott tsudas
étel kívánságokból esznek, keveset egye-
nek: mivel a gyomrot ezek meg-terhelik,
és hányást, s más betegségeket-is okoz-
hatnak; kivált a hevesítő italoktól oltalmaz-
nak magokat; mellyek a vérben forrófá-
got, gyulladásokat; és vér-folyásokat-is
szerezhetnek. A' jó borral-való mértékle-
tes élést azoknak lehet jóvállani, a kik el-
ájulásoktól és gyakor hányásoktól nagyon
meg-erőtlenítettek.

A' nehézkesek mozgásokban-is mér-
tékletesek legyenek; se felette sokat, se
felette keveset ne mozogjanak: mivel egyik
ily

A' NEHÉZK. ÉLETE MODJ. 49

olly káros, mint a' másik. Erős tántzolás ugrás, felettébb-való szekerezés olly mozgásokat okozhatnak a' méhben, hogy a' másta le-szakadhat; melly által nagy szerszétlenségek, veszedelmes és halálos vér-folyások-is támadnak. Ellenben ha felette keveset, vagy éppen feminit-sem mozganak, szüntelen ülnek, vagy fekszenek; rendeletlenségbe esnek testeknek el-rendelt dolgai, és külömb-külob-féle nyomorúságok támadják-meg; mellyek mind az Anyának mind pedig a' gyermeknek-is árthatnak. Ezek miatt a' méhnek állása el-hajlik, illendöképpen meg-nem rokkan, a' gyermeknek a' természetnek rendje szerént-való fordulása meg-hátrítatik, és innét nehéz, sőt a' természetnek rendje ellen-való szülések-is erednek.

A' gyakor és rendeletlen bűja közösködésnek fintsenek jó gyümöltei a' nehézkeség alatt: mivel a' belső szülő részeknek igen érzékeny tsiklandások által, kivált a' nehézkeségnek első idejében, méhek gyümölte el vész; az utolsó hónapokban pedig a' nagyon nehézkes méhen-való erőszak-tételek-miatt halva szült gyermekeket nyernek.

Az álom, és az elmének tsendessége a' nehézkeseknek igen hasznos; mert ezek

erősen pótolják a méh' gyümölcfének táplál-
tatását és tellyes formáját : holott ellenben
az alatlan éjtfzakák, nagy szenvedések, u.
m. hofzfazon tartó bú, bánat, félelem,
meg-bántódás, fzerentsétlen következése-
ket, a rendeletlen harag pedig nyavalya-
töréseket, avagy hirtelen és félelmes, főt
halálos vérfolyásokat - is okozhat.

A' testnek üresedései legyenek mér-
téketesek. A' hófzámnak felettébb - való
folyása, a fejr - folyás, erős izzadás, fok
vizelés, és a gyakor purgatzók úgy meg-
üresítik és erőtlenítik a nehézkeft, hogy
mind néki, mind méhe - gyümölcfének ká-
rára szolgálhatnak. A' hafnak szorulása, a
vizeletnek fel - akadása, és a testnek meg-
gátolt ki - párázása hasonlóképpen szörnyű
zavarokat tsinálnak ; a teli belek, kivált
a teli vég, hurka és a teli vizelet - hólyag
nyomják szorongatják a méhet, fájdalmakat
okoznak a hafban, s innét gyermek veszé-
sek, vagy idétlen szülések erednek.

A' vállak, vagy mely - füzők, akár
mi - félek legyenek, s tsinálmányjok ambár
millyen legyen ; a nehézkeseknek még - is
károsak : mert kemények, engedetlenek
lévén a hafat egybe fzoritják erőssen ; a
honnét

A' NEHÉZK. ÉLETE MODJ. 51

honnét fájdalmak, szorulások vagy dugulások, az ételnek roszfz emésztése, rövid lélekzet, s más nyavalyás változások is támadnak. Mert a testnek illetően egybe szoríttatása a méhnek tágasodását és növényét meg - gátolja; a gyermek illendőképpen meg - nem fordulhat, s a gyermeknek helytelen állása miatt a természetnek rendje ellen - való születések támadnak. A' vállakról fokak le - mondani nem akarnak, hogy a szülés - után ne maradjon nagy hálok, hanem szép ékes tekintetű kartsu testek. Mások pedig azért nem akarják le - vetni, hogy nehézkeségeket el - titkolhassák; s mind ezek vagy idétlen holt gyermekeket szülnék, vagy pedig el - is érvén kénos és féltelmes nehézkeségeknek végét, olly nehéz születések vagyon, mellyek gyógyíthatatlan betegségeknek lesznek okai; egyik fájdalom egyik helyen alig szünik - meg, s más helyen más támad; mellyek többire akkor szünnek - meg, a mikor az élettől búrfut vésznek!

A' nehézkes minden ollyas alkalmatlanságoktól óltalmazza magát, mellyek különképpen testét erősen meg - bántarják, u. m. elés ütés, taszítás, és nyomástól; és nem csak a háján való erőszakosság, hanem testének más helyjein - való meg - bántódása.

is szomoru, és a méh' gyümölcstének halálos okokat szerezhetnek. Mert tapasztaltuk azt, hogy némellyek ollyatén szereztfétlen esetek után vérfolyásokba estek; némellyek holt gyermekeket szültek, a kiknek testeken elég világosan láttattanak a halálnak okai: némelly illyes szereztfétlen Anyák meg-is hóltanak.

Azok a nehézkesek, a kik jó állapotban és egészségben vagynak, eret ne vágattassanak; hanemha a fok vérnek jelen létele mutatna arra, vagy más szorgos környül-alló dolgok kívánnák-meg. Ollyas nehézkesek kivált, a kik fárgák, szintelemek, erőtlenek, és kevés vérűek; ritkán, vagy éppen ne éljenek ér-vágással: mivel ezekben a természet a nedveffégnek bővfégét más útra fordítja.

Elég személyeket esmérünk ollyarokat, a kik nehézkeslégeknek ideje alatt egyfzer-fem, némellyek egész életekben se vágattanak magoknak eret; s még-is gyakran s szereztfétlen szültenek egészséges gyermekeket. Tsak az ollyaténoknak halálos, főt néha szükféges az ér-vágás, a kik tellyesek vérrel: mert az erős Afzszonyokban a vérnekbővfége nehézkeslégekbéli betegségeknek gyakorta a fő oka. Ha az ér-vágással

A' NEHÉZK. ÉLETE MODJ. 53

gással idejénkorán élnek : az idétlen betegeskedéseknek ez által ellent vetnek.

Az Aszfizonynak véreßségét pedig meglehet esmérni, ha személyjében veres, forrósa, rövid lélekzetje, és tellyes pulsußa vagyon. A' véreßségnek ezen jelei eléadván magokat, mindjárt vágasson eret a karján, nehézkeßségének bár mellyik idejében, s az időre nevigyázzon.

A' Bábak között ugyan egy igen ártalmas hibás elő-ítelet úralkodik, hogy, t. i. eret vágattassanak nehézkeßségeknek harmadik hónapjában vagy fél idejében : ezen időkön kivüll pedig meg-tiltják ; holott azt se tudják mikor hasznos ? Haszna vagyon ennek akár mellyik hónapban, ha a környül-álló dolgok meg-kívánjak.

A' feredőket tsak olyan nehézkeßeknek kell jovallanunk, a kik elsőben nehézkeßek, avagy előbbeni szülések hoszszas és nehéz vólt. Az idős személyek kívált első nehézkeßségekben feredővel gyakorta éljenek : mert ez által a szülő részek meg-lágyulnak, a medentze-tsontjainak igen nehezen hojólható, és engedő portzogói, a méhnek szoros hüvelyje, a méhnek kemény szája, ennek kötése, sőt még maga a méh is inkább ki-terjedhet, a hasban-való fe-

54 I. K. III. R. II. SZAK.

szülések és fájdalmak el-múlnak, és a szülésfokkal meg-könnyebbedik. Az erőtléneknek, a kiknek szapara szülések, vér folyások és szakadások vagyon, a feredők ártalmasok; mert a szülő részek felettébb meg-lágyulnak, lágyon maradnak, a méh részfiserént inkább el-veszti egybe-sugorodó erejét; mellyek által az említett betegségek meg-öregbülnek.

A' nehézkesnek hasát spiritusokkal vagy egyéb irakkal kenni éppen nem szükséges; mert a spiritusok a bőrt, húst, és a méhet a gyermekig által nem hathatják úgy, hogy meg-erősíthetné ezt, a hasát pedig igen kevéssé lágyíthatják-meg, annál inkább foltokat, orbántzot, sz. Antal tüzét s más ki-ütéseket-is szerzenek a hason.

A' mig ezeknek jó egészségek vagyon, addig a belső Orvosságok nem szükségesek; csak az eleikbe adott regulák fiserént éljenek tellyes tehetségek fiserént. A' fok orvosságok a szülést éppen meg-nem könnyebbitik.

A' NEH. VÁLTOZ. 'S BETEG. 55

HARMADIK SZAKASZ.

A' NEHÉZKESEKNEK VÁLTOZÁ-
SAIKRÓL ÉS BETEGESKEDÉ-
SEIKRÓL.

A' fájdalmak és külömb - külömb - féle betegeskedések, melyeket a leg-több nehézkes Afzszonyoknak kell szenvednie, vajha tennék okosokká és vigyázokká életének módjában! Óltalmazták mind azoktól magokat, melyek nekik károsak, s a mi nekik hasznos, abban tartanak mértékletességet: mert ételeknek, italoknak s más egyéb magok-viseléseknek zabalátlan módja által reménytelen betegségeket húzhatnak nyakokra; melyeket mások dítferetes és mértékletes óltalmazkodások által el-tudnak kerülni.

De még - is nyomorognak némelly nehézkesek bizonyos betegségekben, ámbár életüket akár hogy régulázzák, melyek nem más okokból láttattnak támadni, hanem a nehézkeség idejének változásaiból. Ezek közül pedig némellyek az első, mások az utolsó hónapokban mutatják elé magokat. Az illetén leg több változások illendő or-

vosságok által néha le-tseudesítettnek, né-mellyek pedig elébb el-nem hagyják, á-mig á szülés nem ment véghez.

Majt minden nehézkeseknek fel-akad á hó - szájok, és é miatt fok vér gyűl testekben. De ez á méh - gyümölsfének tápláltatására felette fok : mivel ez az első hónapokban igen kitsiny ; hanem á melyjek és fejek - felé hág, á melly miatt melyjek nehéz, mintha valami nyomná, abrázatjok tüzes, veres, fejek és fogok fáj, az or-rokból vér foly, pulsuffok teli és erős. Ekkor á karján eret kell vágni : mert ennek ez az egyetlen egy orvoslága, melly által á belső gyuladáfokat és á méhből való vér-folyást el-lehet kerülni. Valahányszor á véreességnek ezen jelei adjak elé magokat, többször-is kell vágni az öregbülő nehéz-keffégben, á hónapoknak külömbségére fo-ha sem nézvén. Az érvágás után mondola tejet ihatik egy kevés tiszta falétrommal, hogy hévfége, szomjusága és vérének for-radása meg - tsilapitatthassék.

Irtózás, tsömör, rendeletlen és szo-katlan étel-kivánás; ájulások, feszülések, sziv fájás, hurutás és több effélék, á nehéz-keffégnek első idejében szokott változások; mellyek á méhnek változása miatt az érző
inak-

A' NEH. VÁLTOZ. 'S BETEG. 57.

inaknak tsikló érzékenységeiktől, vagy á vérnek, vagy más nedvességeknek bővfegetől támadnak, és innét á gyomor megnehezedik, és rendeletlenségbe esik: de ezek ritkán tartanak négy vagy öt hónapoknál tovább. Az illyetén nehézkeseknek ebben az időben semmit se jövalhatunk jobbat egyebet, hanem hogy á változásoknak köz-idejeiben éljenek mértékletesen könnyű és gyenge ételekkel. Ha gyomrokból keferűség böffög-fel; iganak egy fél könting rákfzemet vízben; ha fok és szokatlan ételekkel terhelték-meg gyomrokat, és é miatt szédelgéről émelygéről, hányásról, fel-böflögéről, á szájokban keferűségről panaszkodnak; vegyenek gyenge purgátziót Mannából, keferü-fóból, mellyekből á nehézkesnek ereje, és természetének minéműsége szerént, illendő portziót kell vízben, savóban, vagy theában el olvasztani. Az erős purgátziók ártalmasak; annál ártalmasabbak á hánytató orvosságok: mivel á mássa az erőltető mazdulások miatt könnyen le-szakadhat, és é miatt idétlen szülések s veszedelmes vér-folyások okoztathatnak. Ha pedig epét, vagy más tisztátalanfágokat hányának; iganak fótalan levefeket, vagy bár meleg vizet, hogy

hányásokat meg - lehetten könnyebbiteni. A' kiknek pedig szél böffög - fel, és ájulások vagyon ; tseppentének egy néhány tsep Méh - fü spiritust vagy Hoffmanni tseppeket egy kevés vízbe vagy borba , és igyák-meg.

A' hasokban és tzombjaikban - való felfülések , görtfös nyavalyák , és más egyebb fájdalmak néha olyan nagyok és tartófok , hogy nem ülhetnek , nem állhatnak , se nem járhatnak ; főt nemelleyek le is fekünni kételenítettnek. A' kényes , és érzékeny nehézkesek többire á fél idő tájé - kán , néha rövid idővel á szülés előtt méhekben nagy görtföfféget szenvednek , méhek ki - felfül és meg - dagad , kötése egy - be huzzák magokat , s mehek köldökök tájé - kán , fel - emelkedik és meg domborodik ; rövid lélekzetjek , nyughatatlanfágok , félelmek , és veséikben fájdalmok vagyon. Ha ezek á változások fokáig tartanának , mind az Anyának , mind á méh - gyümö - ltének szenvedhetetlenek , és veszedelmek volnának ; tsak hamar el - múlnak ; de gyakran és sokkal erősebben térnek vissza. Né - melleyeknek szemérem tsontok felett támad - nak á fájdalmas rágások és görtföffégek , mellyek többire á méh' kerek kötéseinek egye -

A' NEH. VÁLTOZ. 'S BETEG. 59

egyenetlen nyulásaitól avagy keménységeitől származnak. Másoknak az illetén fájdalmak egyik vagy mind a két izombjait foglaltják-el. Az ilyen betegeskedésben az ágyban-való nyugalom, ér-vágás és meleg feredők enyhítést szerzenek. Gyakran panaszkodnak némellyek arról-is, hogy egyik vagy másik lábok el-hólt, meg fagott, és azon lábokban semmi érzékenységek fintsen: ők pedig onnét származik, hogy a gyermeknek feje talán félen áll, és az el-hólt lábnak érző inait nyomja. Ha ekkor a nehézkes az ágyban azon oldalára fekszik, a hol a fő nyomja, néha fegithet.

A' sokat ülő nehézkeseknek hasok szorultt: azért mozogjanak többet, egyenek fött gyümöltköket, hogy székek leheffen. Ha pedig egy néhány napoktól fogva nagyon szorultt hasok; készítsen a Bába kristályt hús-levesből, lenmag olajból, és egy kevés mézből, és kristályozze-meg. Megeshetik az-is, hogy a nehézkes az első hónapokban éppen nem vizellhetik, az alsó hasa a szemérem tsontoktól fogva a köldökéig lassan-lassan erősen meg-dagad, égő fájdalma nagyon, iszonyuképpen sir, nyög, kiáltoz; ha az ilyennek idejében fegedelmet

met nem nyújtunk ; vizelet-holyagja fel-
pattan , vagy a nagy nyavalyában hal-
meg. Ezen változásoknak okai fok-félék,
u. m. hevesítő italok , fü-szerzéses éte-
lek, új ser, holyagban lévő kő , és ennek
nyakának görtfőffége , fugorodása és gyula-
dása. A' terhes méh-is ha meg nyomja a
hólyagnak nyakát, okozhat illetén kénos
és veszedelmes változásokat : mert ez az
első hónapokban nem csak a medentzének
üregébe száll-alá, hanem némellyekben , a
kiknek szakadások vagyon a szemérem tes-
tekig-is úgylá rokkan , hogy a méhnek
száját a szemérem testeknek ajakai között
lehet találni.

Az ilyen állapotban , mellyben a vi-
zeletet hajto orvoslágok a gonoszt veszedel-
mesebbé téstik , hirtelen segítleg kívántatik.
Ha ennek oka a terhes méhnek szakadása ;
fektesd a nehézkeft a hátára al-felével
magossan, ki-nyújtott újjaidot tedd egybe
mind valamellyik kezeden , és tartsd oly
magossan a méhet a nyakába a menyire csak
lehet, s kezetre mindjárt ki-foly a vizelet;
és ezen fájdalmas és veszedelmes változá-
sok egyszerre el-tűnnek. De hogy ezen
irtozatos nyavalyának vissza-térését el ke-
rüljük , és a nehézkeft az ágyban - való
szün-

A' NEH. VÁLTOZ. 'S BETEG. 61

szüntelen fekvéstől meg szabadithassuk ; gyűrűt kell belé tenni ; mellyet a harmadik hónap után, a méh a medentzéből fel-hágván, és napról-napra nevedő nagylága miatt többször alá nem eshetvén, ki-kell venni: de a szülés, és tökéletes gyermek-ágytisztulás után helyjére ismét bé-kell tenni.

A' nehézkességnek utolsó hónapjaiban néha a szülésnek kezdetében a nehézkések vagy éppen nem vizellhetnek vagy vizelet-jeket csak tseppenként eresztethetik. Ezen nyavalyának okait igen jól ki-kell keresni: mert ha attól ered, hogy a gyermek' feje a hólyagnak nyakát nyomja ; fektessed a hátára magoslan, és emeld-fel kezeddél valamenyire a gyermek fejét ; mindjárt útja lesz a vizeletnek. Ha pedig más okokból ered a vizeletnek fel-akadása ; a káthétert kételenitetünk elévenni, hogy a vizeletnek útát tsinálhassunk : ezután pedig igyekezzünk ér-vágas, lágyító borítékok (Cataplasma) kristályok, és az Orvostól rendelendő belső orvosságok által a követhető nyavalyákat el-távoztatni.

Nehézkességeknek utolsó ideje felé majd minden izempillantásban vizelleni akarnak ; némellyeknek pedig vizeletek
aka-

akaratjuk - ellen foly - ki, kivált ha egyenest, kartfun, dali módon ülnek, állnak vagy járnak : mivel a gyermeknek nehéz feje a hólyagnak nem a tsövét, hanem magát a hólyagot fellyebb nyomja. Ezen alkalmatlan, de nem veszedelmes változásokat másképpen el - nem háríthatjuk ; hanem a nehézkes fektügyék a hátára, vagy ne üljön olly egyenest hanem egy kevésfőg elé - görbedve : ha pedig valamenyi időre ezen alkalmatlanságot valami dolog , vagy társaság miatt el - akarja kerülni ; leg jobb ha egy spongyiát, vagy len - vászonból - való tépeléket szemérem teste eleibe köt ; melyet mind addig változtathat, a mig az ágyba megyen, a hol a vizeletnek ezen alkalmatlan és akaratlan folyása, magától megszűnik ; mert a fekvés által a gyermek feje a hólyagról vissza nyomul. Nemellyeknek sok taknyos nedvesfőg másoknak fattyu szülő - viz foly - ki szemérmeikből ; e pedig a méhnek száján foly - ki nehézkeffőgeknek külömb - külömb - féle hónapjaiban, többire pedig az utólsó időben. A' méhnek szájá tsak annyiban nyilatkozik - meg, hogy ez a fattyú viz gyakran egy néhány napok alatt fájdalmak és következhető károk nélkül folyhasson - ki : főt sokkal jobb, ha ezt a ter-

A' NEH. VÁLTOZ. 'S BETEG. 63

â természet idejénkorán taszítja - ki, hogy meg - ne gyűljön, és â méhben lévő többi részeknek helyjeit el ne foglalja, ezen részeketne nyomja és feszítse; melly által meg - erőtlenedik meg - lágyul, és mind â fűlésben mind az után illendőképpen egybe nem húzhatja magát, â hõ - nõt â mássának le - vétele után veszedelmes vér - folyás támadhat. Tapasztalunk kitfiny és gyakor vér - folyásokat - is â nehézkeseken, â kik ezen méltó okból ijednek - meg; mivel ezek â méhből jönnek, és mind az Anyának, mind pedig â méh gyümöltfének veszedelmesek lehetnek; de azt nem tudják, hogy ámbár ritkán, még - is lehet hõ - számjok nehézkeseknek ideje alatt. Hogy azért bizonyosok lehessenek, hogy ez â vér - folyás hó - számé? mellyet â természet â bővség miatt takarít - ki testekből, erről következő jeleink vagynak.

Elfőben: Kevés foly, és leg - inkább azon időben áll - elé, mellyben az előtt volt mindenkor hó - számja; de másadik, vagy harmadik napon meg - kevesedik.

Má f a d f z o r: Kereszt - tsontja tájékán érez ugyan fájdalmat: de erre más ollyas betegségek vagy veszedelmek nem következnek

keznek, a millyenek a vér-folyásra támadnak; hanem jó állapotban érzik magokat.

A' nehézkeft ekkor az ő ok nélkül-váló félelméből ki kell menteni, és ő néki egy néhány napok alatt nyugodalmat jóvalani. Ha pedig véres az Aszfszony, eret kell vágni a karján; egyéb orvosságok nem szükségesek. De ha fokáigtart a vér-folyás veressen vagy aluva foly; valófágos vér-folyásnak jelé ez, mellyről az illendő helyen szólnani fogunk.

Hafokan, lábaikon, kivált tzombjaikon, szemérmek felé kék meg-dagadt kisebb vagy nagyobb erek vagynak, mellyek meg-tsomosodnak (varix) Ezek onnét erednek, mivel a gyermek feje a medentzében találató vér ereketrészférént erősen nyomja, melly által a vérnek vízfza-folyása meg-gátoltatik, és e miatt a lábnak erei meg dagadni kételenítettnek. Ha ezek igen nagyok, és attól lehetne félni hogy felpattannak; lábaikat bé-kell pokálni: ha pedig az illetén ér reménytelenül felpattanna, és gyakor erős vér-folyás támadna: tehát márts egy darab gyóltfot vagy víseltt leni vásznat etzetbe, vagy éget-borba, s kösd-bé véle; vagy ha nagy a vér folyás, végy egy vagy több darab tsere-fa, vagy
ha

A' NEH. VALTOZ. 'S BETEG. 65

ha é nints egyéb toplót, tedd rea, kössd-bé póka kötökkel úgy, á mint az ér vágásban szokott lenni.

A' fűly - is (hæmorrhoids) ha á nehézkeffégnek ideje alatt jelenik-meg, szintén ezen okoktól származik, á nehézkes nagy fájdalomtérz, kivált á mikor erőttetéssel vagyon széke; melly fájdalom á szüléselőtt ritkán szűnik-meg. A' mit á fájdalomnak enyhítésére nézve egyik időtől fogva á máskig tehetünk, abban áll, hogy á nehézkes korpa vízből és téjből, avagy hús levesből olajból és egy kevés mézből álló krístélyekkel éljen; az utólsó orvosságot akkor tefszük á többiekhez, á mikor háfok egy néhány napoktól-fogva szorultt: á fűlyt magát pedig egy kevés fehér-mályva irrel (Ungv. Althææ) kell kenegetni, mellybe egy kevésfűk-fű olaj (Ol. Chamomilæ) vagyon elegyítve. Ha pedig á fájdalom igen nagy vólna; fekügyék-le á nehézkes, vágasson eret á karjan és á fájdalmas fűlyre köttesen egy boritékot bab lisztből és téjből, melly kettőből legyen egy olly pép, mint á kis gyermekeknek ételeket szokták tsinálni, tegyen hozzá egy kevés safrányt, tegye két ruha közé, s kössé fel melegen: ha pedig felettébb meg-vólna da-

E

gadva

66 I. K. III. R. III. SZAK.

gadva ; vér szopókkal kellene ezen meg-rekedett vért ki szoptattattni , vagy fel kellene szinte úgy metszeni , mint a mikor a Borbély eret vág. Ez által a fájdalom egyszerre el-múlik , a gonoszabb következhető változások el-kerültettnek , és a szenvedő személy , ha mindenkorra nem , még-is egy időre ezen alkalmatlan fájdalmas nyomorúságtól meg-menekedik.

Gyakran ugyan a gyermek fejének avagy a terhes méhnek a medentze ereire való terhes nyomásától a szemérem testnek ajakai , sőt az egész szemérem - is úgy megdagad a vértől , hogy meg-kékül , verefedik , keményedik , nagyon fájdalmas , s meg-is gyúlad. Ezen nyavalyát az ágybanvaló nyugalom a karon-való ér-vágás és lágyító borítékok téjben főzött len magból vagy tsak gyenge meleg téjből - is a szeméremre , el-hárithatják.

A' mikor a szeméremnek ajakai avagy a lábak tellyesek vízzel , onnet lehet meg-esmérni , ha a szemérem testnek meg-dagadott ajakai , nagyok , meg-feszültek , fejek és mint - egy világosak. Ez a fájdalom a feszítéstől ered. Ekkor nem a medentzének vér erei , a mint a vérdagadásban szokott lenni ; hanem a vízszá vivő viz erek
nyo-

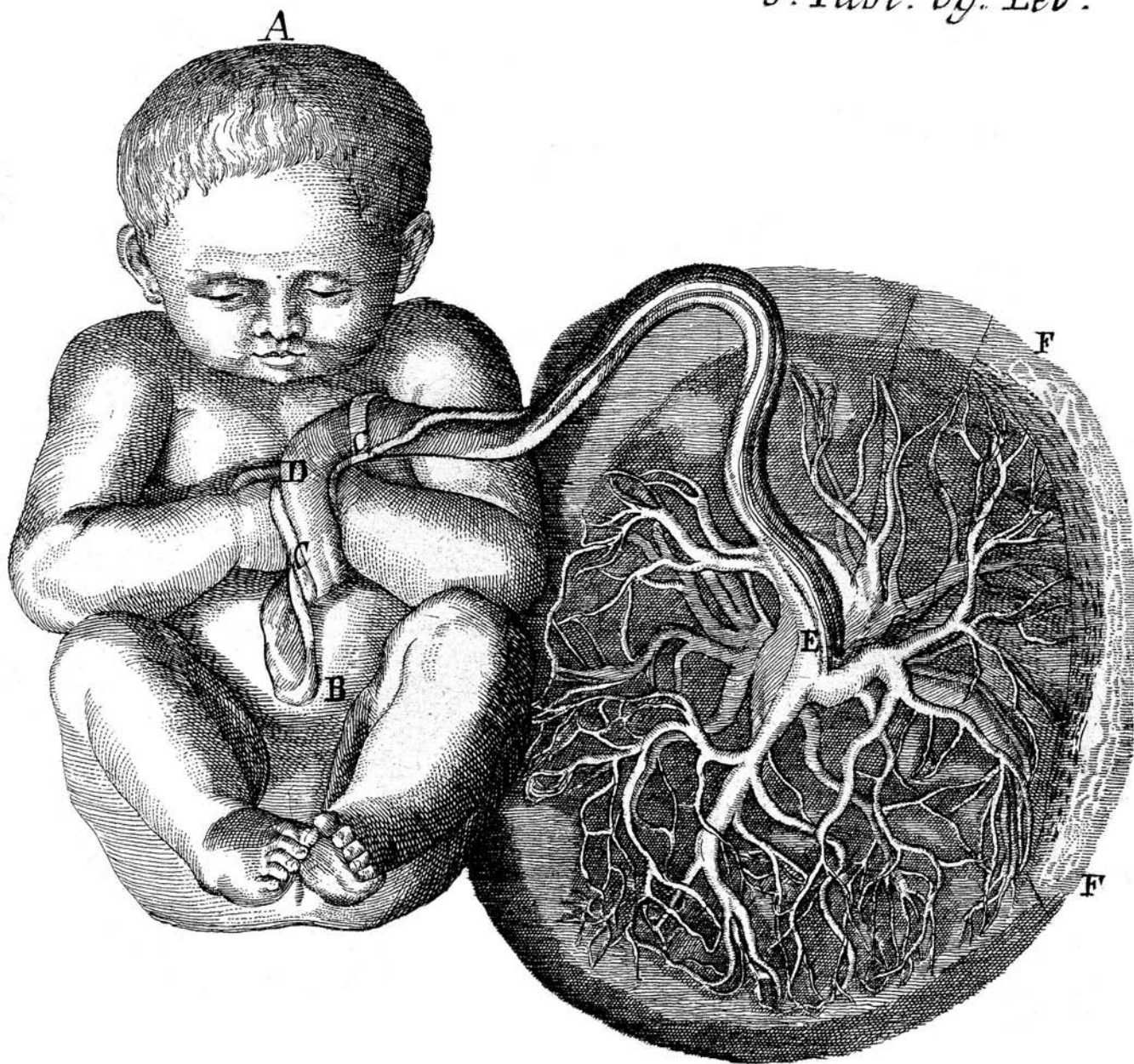
A' NEH. VALTOZ. 'S BETEG. 67

nyomattattnak a terhes méhtől, és e miatt dagadhatnak olly rend-kivüll-való módon meg az ajakak és lábak. Illyetén állapotban tégy szárazon pergeltt főt a szeméremtestnek ajakaira, melly a nedvesléget magába húzza. Kámfor spiritussal meg-elegyített méz-vizet-is hasznoson lehet reatenni egybe fogott és azzal meg nedvesített ruhákkal. Ha pedig, mint némellyeken láttuk rendkivüll-való módon dagadnának-meg minden orvosságok ellen; a Borbély a lantzétával tegyen egy néhány metszést, hogy folyhasson-ki a víz és a dagadás lohadjon-meg. De e ritkán szükséges. A' szülés előtt ezen dagadásoktól tökéletesen meg-nem szabadulnak; melly után a dagadás magától meg-lohad, az ajakak meg-rántzófodnak, és ez után tsak arra kell vigyáznunk, hogy ezen részeket erősítő füveknek, Lavendulának, Rosamarintnak, Sályának s egyebeknek főtelékjével, avagy a méznek vizével, mellybe a víz-hezképest a Kámfor spiritusból tsak negyed részt tégy, erősítsük, lábaikat pedig meleg Kámfor spiritussal dörgöljük és kenjük.

Vagynak ollyan nehézkesek-is, a kik a nagy nyavalyában nyomorognak; mellynek okait mivel fel-fedezni igen nehéz;

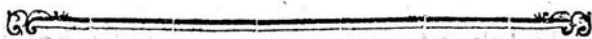
az ezen betegséget el-távoztató orvasságok is igen bizonytalanok. Okai lehetnek a fzenvedések, u. m. hirtelen rettenés, harag félelem, más nyavalyás változások, méhnek fulladáiai, teli véreesség, az elsőbbszöri nehézkesekben méheknek különös és tulajdon tsikló érzékenységek. Néha az ér vá-
gás használ fokát. De ha gyakran tér vizsza ez a szörnyü nyavalya, s ennek oka nem világos: értelmes tudós Orvóstól kell tanácsot kérdeni; mivel ezen nyavalyának gyakor meg-támadását az Anya, méhe gyümöltfével együtt veszedelembe eshetik. A' nyavalyának valófagos meg-támadásában, szarvas-szarv spiritust kell orra alá tartani; egy néhány tseppeket ebből vízben be-is lehet adni. Ha pedig a szülésnek ideje jelen volna; a Bábanak az a kötelessége, hogy a nyavalya-törés alatt a szülő részeket ki-visgálja, és meg-tudja: hogy vallyon a nyavalyának-erőszaka miatt a méhnek szája nem nyilatkoziké-meg, és nem következik-e a szülés?

6. Tábl. 69. Lev.

A' NEH. MÉHR. GYÜM. 'S RÉSZ. 69

NEGYESEDIK RÉSZ.

VI. T Á B L A.

- A. A' gyermeknek, meg - fordulása előtt - való állása, melly fejével a méhnek szájához alá - fordul.
- B. Azt mutatja, a hol a gyermeknek köldök kötele függ - ki hasából, és a gyermeknek köldökét.
- C. C. A' köldöknek két élet - erei.
- D. A' köldöknek vér - ere.
- E. A' köldök - kötélnak a mássán - való függése.
- F. F. A' mássának egyik része, mellynek ezen szélyjén a hártyák le - vagynak véve.

Ezen számtalan részszerént az egy vér - érből, részszerént a két élet - erekből támadó fok ágak a le - képzeltt mód szerént osztatnak - el egymástól a mássában.

A' fokkal vastagabb vér - érnek D. ágai viszik a mássából a vért a gyermekbe, és a két élet - ereknek C. C. ágai a felettébb.

való fok vért fel-veszik a köldök-kötélből és vízfűz- víszik a mállába.

ELSŐ SZAKASZ.

A NEHÉZKES MÉHRŐL, ENNEK
GYÜMÖLTSESRŐL, ÉS RÉSZEI-
RŐL.

MAGYARAZAT.

*) A' mihellyen a gyümöltfős el-hálás által meg terhesegett tojás helyet vesz magának a méhben; a méh' szája szorossan bé-záródik, a tojás nőni kezd, és a méhnek feneke középső részével-együtt leg-elsőben tágasodik-meg. Napról-napra mind inkább növen a méh, alá-ereszkedik a medentzenek üregébe, a hol az első harmadfél hónapok alatt meg-maradván, és mind inkább növen, végezetre kitűny és keskeny helyje miatt a harmadik hónapnak vége-felé fel-hág; s ekkor kezdődik már a szája és nyaka meg-nyúlni és tágasadni.

Va-

*) Lásd a VI. Tábl.

A NEH. MÉHR. GYUM. 'S RÉSZ. 71

Valamint illyformálag a méhnek gyümölte a méhben nő, mind inkább ki-fejődik és emberi hasonlatosságot veszzen magára: szintén így a méh-is a benne lévő víztől és hártyáktól mind inkább ki-nyúlik és tágasadik, meg nő, meg nehezedik, s meg is vastagodik; mivel a számtalan fok kerefztül-kasul fútozó erek ennek nyúlása és tágasadása által inkább meg-nyúlnak és tágasadnak, s vérrel-is annál inkább telyesödnek-meg. A' fenekén, és feneke tájekának azon helyjén, a' hová a' mássa nőtt, néha vastagabb a' mássa egy hüvelyknél: de a' nyaka és szája felé fokkal gyengébb, úgy annyira, hogy némellyeknek nehéz szülni. fek alatt ottan el-fzakadhat.

Ha már a' méhnek napról-napragyarapodó vastagságát meg-fontoljuk; könnyen által láthatjuk, millyen veszedelmek legyenek a' vér folyások, kivált az utolsó hónapokban, a' mikor é fokkal vastagabb. A' nehezkes méhnek formája mind inkább hasonlatosabbá leszen egy tájához; fellyel a' feneke, alól a' medentze-felé a' nyaka és szája vagyon. A' szája mind inkább közelit a' kerefzt.tsonthoz: mivel a' feneke nehezége miatt elé-felé dől, a' köldököt és

72 I. K. IV. R. I. SZAK.

hafat ki-nyomja, s ez által olyan a formája, mint egy fél golyó is.

A' nagyon nehézkes méh elől a hafnak kevésbbé ellent álló belső és külfő bőreitől, mülkülusfától, oldalfélt a rövid oldal tson-
toktól, és hátul a hát gerintztől zárattatik el: fedele a mely; alól felől pedig egész terhével a csipő-tsonoknak szárnyain és a be-menetelen fekszik.

*) A' nehézkes méhbe két *bártyák*, a gyermek-vize, a *másza* a köldök-kötél és a méhnek gyümöltse vagyon zárva. A' külfő hártja, melly fokkal erősebb, és a méhnek belső szinéhez, nem különbben a mászához, s kivált ennek izélyjéhez füg-gesztetett az *eres-bártyának*, a belső, melly fokkal gyengébb, és a gyermek vizét foglalja magába, a *víz bártyának* neveztetik. Ezen két hártýákat vagy lantornákat egy igen gyenge bőrös szötelék foglalván egybe, könnyen el-lehet egymástól választani: a mit a Bába akkor tselekezik-meg, a mikor a szüléknek a burkot (galea, vitta, amiculum) választja-le. A' valófágos gyermek-viz, mellyben a méhnek gyümöltse mint-egy úszik, a víz hártýában vagyon. En-nek

*) Lásd a VI, Tábl.

A' NEH. MÉHR. GYÜM. 'S RÉSZ. 73

nek a viznek formája fehér, zavaros, és a vázlat meg-festi; mértéke pedig bizonytalan; némelyeknek fok, másoknak kevés vizek vagyon, gyakran egy s két pintre (ejtelre) is rea-megyen. Ezen viznek és hártýáknak haszna, a menyiben tudjuk abban áll, hogy környül fogják a méhnek gyümöltkét, a ki-tágafadott méhben a méh gyümöltkének mozgását és fordulását megkönnyebbiték, és a nehézkes hason törtenhet minden erőszaktól meg-óltalmazták. A' szülés alatt a hártýák és viz a fájdalomnak erőszaka miatt annyira meg-feszülnek, hogy formájok egy hegyes ékhez hasonlatos, melly a méhnek száját meg-tágasítja, és következendőképpen a gyermek' élnyomuló fejének útát tfinál.

A' málla élet-erekből vér erekből és hártýákból vagyon egybe fizekeztetve; színye szederjes-veres, vastagsága a közepében, a hová a köldök-kötél vagyon függesztve egy hüvelykni, szélyje-felé vékonyabb de keményebb. Mind nagysága mind formája különböző: mert kitfiny, nagy, kerek, hosszú és keskeny - is lehet. Színe kettő vagyon, egyik a méhnek gyümöltké felé vagyon fordulva, és a mellette lévő hártýák-miatt sikk; a málik színe a

74 I. K. IV. R. I. SZAK.

kitsíny vér erek által, mellyek a vért a méhtől fel veszik, a méhez vann függesztve. A' mássának helyje illyetén formálag a hárttyákon kívüll vagyon, és nem mint némel melyek hiszik, a hárttyák között, vagy ezeken belől. Többire a méhnek fenekére vagyon ragadva: de még-is a méhnek egész belső szinén egy helyetske fintsen, a hová nem ragadhatna. Néha a méh' szájára találattott növe: minekokaért mind az Anyára, mind a gyermekre nézve az el-kerülhetetlenképpen támadó vér folyás miatt veszedelmes szülés következik.

A' köldök-kötél a gyermeknek bőreiből vagyon egybe szöve, fonva, és egy vér s két lélet-ere vagyon. Kezdetének semmi bizonyos helyje nintsen: mivel a mássának majd közepében, többire középső pontja mellett, gyakran a szélyje-felé, és néha éppen a szélyjén kezdődik. Itten a gyermeknek a mássához nőtt hártjai egybe fonódnak, szövednek, és ezek meg-nyúlván a köldök' kötelet formálják, melly a gyermeknek köldökében végződik. Színye fejeér-kék, vastagsága egy újni, s hosszúsága közönségesen egy fél réfn; ennél gyakorta sokkal hosszabb, néha pedig igen rövid. A' hosszú köldök-kötél imide-

A' NEH. MÉHR, GYÜM. 'S RÉSZ. 75

amoda fel-urkolódhatik, s illeténképpen hofzfás és bajos; a rövid köldök-kötél pedig veszedelmes szülést okozkat, na a szülés alatt el-szakad. Némelly köldök-kötélnek vastagsága alig vagyon egy kis ujni, és bőrei olyan világosak, hogy az erek kéken látszanak keresztül. Az, illyent fokkal bátorfágosabban lehet meg-kötni: mivel kemény; de a vizennyös köldök kötelet erősen meg-kötni nem bátorfágos: mivel a vitzól igen meg-vékonyodott, és ki-nyúltt bőrötskei az erekkel együtt el-metszettnek, melly miatt a gyermek minden reménység kívüll halálos vér-folyásba eshetik.

A' máffának és köldök-kötélének haszna abban áll, hogy a vérnek az Anya, és méhének gyümöltse között a fogantatás után tsak hamar el-kezdődő keringése, a honnét a méh' gyümöltfének élete és növése származik, az erek által a szülésnek idejéig fel tartattassék. E' pedig következendö-képpen megyen véghez: a máffát a méh-vel egybe-foglaló sok kitfny vér-erek, fel veszik a méhtől a vért, ezt nagyobb vér ágakba viszik, mellyek a köldök-kötélnek végében végződven, nagyobb vér-eret formálnak egyot, mint a millyen nagy-
ok

76 I. K. IV. R. I. SZAK.

ok a két élet erek. Ebben az egy vér-érben a köldök-kötelen által a vér a gyermekbe megyen, a honnét két élet-erek támadnak, és a köldök-kötelen által a felettebb-való vért a máshoz, és onnét a méhhez visszafordítják. Ha pedig a vérnek ezen költönözö keringését akár mitfoda változások meg-hátrítják vagy gátolják a nehézkeség és szülés alatt: mind az Anyának mind a méh-gyümöltfének veszedelmére szolgálhat.

Tekintsük meg már a méh-gyümöltse fejének formáját, állását, és fordulását.

A közönséges itélet szerént a gyermeknek ábrázatja melyje és hafa az Anyjának hafa-felé; háta pedig Anyjának ugyan háta-felé vagyon fordulva; kezei a fennálló feje mellett térdjei a hafa-felé fel-húzáva, lábai és fegge egyenesen ala-felé állanak; és így állása ülő, a mig végezetre elé, az Anyjának hafa-felé úgy meg-fordul, hogy fejének tetejével a méhnek szájára, ábrázatjával pedig a kereszt-tsont-felé feklizik. Ezt a gyermek fordulásának nevezzük.

A természetnek ezen rendje szerént való fordulás, gyakorta éppen nem megyen véghez; néha pedig nem igazán esik-meg; mellynek okait nehezen lehet által-látni.

Ha

A' NEH. MÉHR. GYÜM. 'S RÉSZ. 77

Ha meg-nem fordul tellyességgel ; far-tsik-ával avagy feggével áll-bé születtetésébe : ha pedig meg fordul, de nem jól ; azon részével áll születtetésébe bé, melly á méhnek szájához fordult. A' gyermek feje, á mihelyen egyszer meg fordult, és jelen vagynak á fájdalmak ; állását többször meg-nem változtatja : hanemha á feje á medentzének egyik vagy másik részében meg-akadna ; mellynek az illyeten állapotban útát kell tsinálni, és á nagyobb fájdalmak által á medentzének üregébe hajtani.

A' természetnek rendje szerént-való fordulásnak ideje nem mind egy : mert néha egy vagy két hónapokkal, néha pedig tsak kevés idővel á szülés előtt leszen é meg. A' gyermek lassan-lassan tapasztalhatatlan-képpen fordulhat meg némelly Afzszonyokban ; nemellyekben pedig olly hirtelen, hogy roszizul léznek, és fájdalmat érzenek kérészt-tsontjaikban és hafaikban. Ekkor á Baba ne fzeleskedjék, ne-is higgye á szü. lés idejének jelen-létét, se ne kényszerítse á nehézkezt á szülő erőlködésre, á mit néha meg tselekedtek. Ennek oka az ; mivel á feje felette hirtelen éreszkedik-alá, s á méhnek száját úgy annyira nyomja és feszíti, hogy ezek á fájdalmak mindjárt rea támadnak ;

madnak ; mellyek még - sem valóságos szülő fájdalmak. Ezek az ágyban - való nyugalom által gyakran olly hamar el - múlnak, mint eléjöttek.

Jegyezzük - meg , hogy némelly Bábák , á kiket á szegény nehézkesek arra kérnek , hogy vizsgálják - ki őket , hogy gyermekek meg - fordulté ? meg ijjesztik őket. A' gyermeknek fordulását meg - lehet esmérni innét , ha á fejét kereskedő mutató újjunkkal á méhnek nyakán által tapasztalhatjuk. Ha ezt az értetlen Bábák nem tapasztalhatják , s á nehézkeség ideje iránt - való számolkodásnak vége vagyon ; minden józan ítélet nélkül már azt jövendőlik , hogy á szülés nehéz , vagy á természetnek - is rendje ellen - való lesz. A' Bábának illyetén maga - vifelete felette illetlen ; s ha szinte úgy - is volna , még se mondja - meg á nehézkesnek , á mig á szülésnek ideje jelen nintsen ; s ámbár ha á gyermek fejét nem - is érzi még , még - is meg - fordulhat fejével , vagy meg - is vagyon már fordulva. De mivel á gyermek talám kistiny , nem elég nehéz és á méh' vizének nyomása á gyermek fejét alá nem botfátja : feje mind addig fenn - maradhat , á mig á viznek nagy fo - kassága fofatódik - el , és ezután á feje min - den

A' NEH. MÉHR. GYÜM. 'S RÉSZ. 79

den reménység kívüli a természetnek rendje szerént - való helyjére áll.

Ha a feje minden felől kerek volna; akár hogy állana - bé a szülésbe, mind - egy volna : de mivel egyik felén hosszabb, a másikan rövidebb, egyiken gömbölyegebb, a másikan laposabb formájú ; innét támadnak a nehéz vagy a természetnek rendje, ellen - való szülések is, a bé - állott részek szerént. Hogy azért ezt könnyebben lehesse meg - érteni, a főt öt részekre osztjuk, mellyek az *ábrázat*, a *főnek hátulsi része*, a *főnek teteje*, és a *füleknek helyjeik*, avagy az *oldal - részek*.

Ha a főt hosszúságára - nézve tekintjük - meg ; ábrázátjának része leg - hosszabb, hátulsi része pedig leg rövidebb ; környezetében, vagy keresztül - való mérésében az ábrázattól a főnek hátulsi részéig vastagabb, mint egyik vak - szemtől - fogva a másik - ig.

Ha immár a főt külömb - külömb - féle részei szerént, mellyekkel a szülésbe áll, egybe - vetjük a bé - menetellel és kimenetellel, s meg - fontoljuk : könnyen által - láthatjuk, hogy tsak a fő - tetejével - való születtetés, a mikor t. i. az ábrázat a kereszt - tsont - felé vagyon fordulva, legyen

egyedül

80 I K. IV. R. I. SZAK.

egyedül a természetnek rendje szerént való
szülés ; a többiek pedig igen nehéz , s töb-
bire a természetnek rendje ellen-valók le-
gyenek , a mint alább világosan meg-fog-
juk mutatni.

A' főnek hajas részén a tsontok még
egybe nem nőttek : hanem tsak a bőr tartja
ezeket egybe. A' tsontoknak ezen nyil-
vánlagosan tapasztalható nyílását *varrásnak*
nevezzük ; a fő tetejének eleje-felé, a hom-
lok-tsont felett vagyon egy három szege-
letű lágy üres pléhetske , mellyet *lágy agy-
nak*, vagy *fontanellának* nevezünk. A' tson-
toknak ezen el-rendeltetése a természettől
a főnek teteje körül, fokot használ a szü-
lésnek meg-könnyebbitésére : mivel a szü-
lés alatt egybe-nyomattattván a főnek ezen
tsontjai ; környezetében a fő-meg-kisfeb-
bül, meg-hegyesül, és mintegy arra alkal-
maztatja magát, hogy a medentzének ke-
mény és engedetlen tsontjai között kön-
nyebben és hamarabb által hathasson ; a mit
továbbá az-is meg-könnyebbit, hogy ama
fok fejr és síros taknyos forma nedvesség,
mellyel a gyermek feje mintegy bé-vann
vonva, a fejét meg-fikitja. Könnyen által
lehet innét látni, melly nehéz legyen az a
szülés, a mikor a ki-jövendő főnek tsont-
jai

A' NEH. MÉHR. GYÜM. 'S RÉSZ. 81

jai keményen egybe avultanak és nőttek: ekkor pedig kételenítettnek a tsontok meghajlani, a mi valósággal nehéz dolog. Hívjuk mi az ilyen főt *meg-tsontosodott főnek*; melly a szülőknek szerentféjekre még-is ritkán tapasztaltatik!

MÁSADIK SZAKASZ.

A' FÁJDALMAKRÓL.

Ama fájdalmas érzékenységek, mellyeket a nehézkefek a szülés előtt, az alatt, vagy azután érzenek hasokban, *Fájdalmaknak* nevezettnek. Ezek külömb-külömb-félék u. m. *valóságos, fattyu, és elegyes fájdalomnak.*

Valóságos fájdalomnak a mondatik, a mikor a méh minden felől görtfös módra egybe sugorodván vagy egybe-húzáván magát, gyümöltkét és ennek részeit nyomja.

A' valóságos fájdalomnak jelei ezek: a fájdalmas érzékenység a kereszt-tsonton kezdődik elsőben, és az ágyékek (ingven) mellett a fzemérem testig terjed. De valamint ezen valóságos fájdalom a szülés előtt a szülés alatt, avagy a szülés után hamar el-múlok, avagy tartósak, gyengék, vagy erősek: szintén így kell ezen valóságos fáj-

82 I. K. IV. R. II. SZAK.

dalmakat fel-oztánunk, az időre nézve, mellyben támadnak, és hasznokra nézve, mitsoda haszon, vagy kár támad utánnok, u. m. *elől járó, valóságos szülő, és utó fájdalmakra.*

Az *elől járó*, avagy a mint a Németek nevezik, *oroza maró fájdalmak* a szülés előtt egy néhány nappal támadják-meg a nehézkeft. Ezen fájdalmaktól pedig azon Afzszonyi Allatok szorongattattnak kiváltképpen gyakorta, a kik jól rokkantt hasokkal szüntelen járnak és házi dolgaikat állva folytatják; melly miatt a gyermek mind inkább fekszik a méhnek szájára, s nap-estig ezt nehézségével nyomja. Innét ered az, hogy ezen fájdalmakat kereszt-tsontjaikban, és elő-hasokban feszülést érzenek estvére; melly ismét el-mulik, ha le-feküsznek: mivel az ágyban való fekvés által a gyermek a méhnek szájától valaményire visszsa és fellyebb távozik, s így ha nem-is szünik-meg tellyességgel a nyomás, még-is inkább meg-gyengül.

A' valóságos szülő fájdalmakat, melyek a szülésre utat tsinálnak, meg-lehet esmérni innét, ha tartófsak, a kereszt-tsonton kezdődnek, és a vékonyok mellett (lumbi) a szemérem testig elé hatnak, rendszeren és mind keményebben visszsa térnek, a
has

A' FAJDALMAKR.

83

has mindenik fájdalomra keményebb és fesze-
febb lézen, és a nehézkes akarata ellen-is
erölködni kételenitetik. De vagynak ollyas
fájdalmak-is, mellyek nem kezdődnek a
kereszt-tsonton, hanem a hasban, avagy
a vékonyokban (in lumbis). Ha pedig
azeknek-is minéműfégek olyan mint most
meg-jegyeztük, a méhnek szája meg-nyi-
latkozik, és a víz hártya a fájdalom alatt
meg-feszül; tehát valóágos szülő fájdal-
mak ezek-is.

De vagynak ollyatén nehézkesek-is,
a kik-gyakran szültenek, és méheknek szája
a nehézkeségnek utólsó hónapjaiban annyira
meg-nyilatkozott, hogy egy új is el fér-
hetne benne: de ezért ne higyjék a Bábák
mindjárt, a méh száját nyitva találván, s
ha némü-nemü fájdalmak támadnak, mel-
lyekből csak szapara szülést lehet jövendölni,
hogy kezdődik a szülés. Ha pedig ezen
fájdalmakra inkább meg-tágafodik, és a
víz hártya meg-feszül, melly a leg-bátor-
fágosabb jel: el hitetheti magával a Bába va-
lólággal, hogy ezen fájdalmak valóágos,
és a szülést elé-mozdító fájdalmak legyenek.

A' szülésnek kezdetében-való fájdal-
mak szenvedhetők, s nem tartnak sokáig:
de a mikor már a gyermeknek feje vastag

részevel kivált, a méh' szájába lépik; erőfebbek és egymást követik, a míg végezetre a gyermek' feje a ki-menetelig nyomul: ekkor már a fájdalmak többé meg-nem szűnnek, és olly nagyok, hogy a szülőknek kezeik és lábaik reszketnek; mellyek végezetre a gyermeket a világra mozdítják. Fájdalommal kell tehát minden Áízfzonyi-Állatnak közönségesen gyermekét é firalmas világra szülni. Ezek a fájdalmak el-kerülhetetlenképpen szükségeselek, hogy a szülés szereztséfen véghez menyjen; de még-is okosan erőlködjék ezek alatt a szülő; tartsa fel lélekzetjét, és nyomja így a gyermeket, mellyre a Bába kényszerítse, ha nem-is akarna. Mert az illyetén erőlködések igen nagy haszna vagyon a szapara szülésnek meg-könnyebítésére: holott ellenben érzékeny, ostoba, kivált Férj nélkül-való személyek a gyermeket szántszándékkal nem akarják ki-nyomni, hogy é haljon meg útjában, az erőlködés által fájdalmaiknak véget nem akarnak vetni, s é miatt lassu szüléssel kénosztattnak.

Fájdalmak nélkül az erőlködés és nyomás sem használ semmit-is, főt még káros: mivel idő előtt meg-erőtlenednek, s a szülés még-sem fiettetődik meg. A' szülő,

A' FÁJDALMAKR.

85

lő, ha szülése a természetnek rendje szérent-való, az első fájdalmakban lassan, minél tartósabbak pedig a fájdalmak annál inkább erőlködjék.

A' nehéz és veszedelemes szülésekben a valófágos fájdalmak rendeletlenek, tsak hamar elé-állanak, s ismét el-múlnak, néha éppen nem-is térnek vissza. Ezeknek haszna, kára, vagy tartóssága különböznek a szülésnek környül álló dolgaihoz-képest.

Ha a szülés a természetnek rendje ellen-való; tiltsa-meg a Bába az erőlködést: mert el-folynának a vizek, a méh szintén úgy fugarodnék a gyermekre mint egy főkötő a főre, és a gyermeknek a méh szájába lépett része nagyon meg-dagadna: s miatt a Bába a fordítást nehezen vihetné véghez, s mind az Anyának mind a gyermeknek tsak veszedelemes volna.

A' gyermeknek születtetése után mindjárt el-tűnnek a fájdalmak egy ideig, és az Anya egész testében fájdalom nélkül-való erőtlenséget érez: de majd ismét vissza térnek, melyeket *Utó-fájdalmaknak* nevezünk, mivel a gyermeknek születtetése után újjolag jelennek-meg. A' millyen nagyok ezek a fájdalmak, szintén olyan szük-

fégefek : mivel ezek által le-válik a mássa lassan-lassan a méhről, és ezután mint egy már haszontalan idegen test a méh' száján és hüvelyjén ki-taszítatik. Ezek is különböznek idejekre, tartósságokra, hasznokra és károokra nézve szintén úgy mint a szülő fájdalmak. Némellyekre hamar, másokra késén jönnek, gyengék, hamar el-múlók avagy erősek, és tartósak lehetnek. Az utólsók ámbár fájdalmasak, és szenvedhetetleneknek láttattnak lenni a szülőknek; még sem veszedelmesek, hanemha felettébb tartósak és nagyok vólnának, és e miatt a tisztulás fel-akadna, s a méhnek gyuladástól vagy más veszedelmes következtől lehetne félni. Ha pedig az utó-fájdalmak igen gyengék, vagy éppen semmi fájdalmak sem következnének, és a nehéz mássa rész-szerént, vagy egészfén magától elébb le-szakad a méhtől, mint egybe sűrűsödött a tágas lágy méh : a leg nagyobb veszedelemben foroghat a gyermek-ágyas, hogy hirtelen vér-folyásban meg-halhat, ha a Bába fietve segítséget nem nyújt.

A' *fattyú fájdalmak* többire a kolyikától erednek; de nem minden nehézkesek kénóztattnak ezektől, mellyek sokkal fájdalmasabbak, mint a valóságos fájdalmak,
nem

A' FAJDALMAKR.

87

nem tartnak rendet, és többire a szülésnek kezdetében állanak elé. Nem-is kezdődnek a kereszt-tsonton, s nem nyulnak elé a vékonyon; hanem hasokban imitt-amott érzik a fájdalmat s a köldökök körül, nem különben a szemérmekben-is; mintha késsel vagdálnák. A' méhnek szája meg-nem nyílik, sőt néha, ha az előtt nyitva is volt, be-záródik, és úgy tetszik, mintha a méh valami különös görtfös fugorodás által alól-felől fel-felé, és nem fellyelfelől alá-felé akarna egybe fugorodni. Ezen fattyú fájdalmaknak okai fok félék. Ha szorultt hasa vagyon a nehézkesnek egy néhány napoktól fogva, adj kristélyt neki szüz hús-levesből olajból egy kevés mézzel es sóval; ha pedig fázékonyfágtól erednek, kivált a szegényeknél, a kik testeket illendőképpen nem ruházhatják, s magokat a hidegtől nem óltalmazhatják; ezeknek gyakran meleg hús-leveseket vagy Theát kell adni, egyfzer, vagy kétfzer kristélyezz'd meg meleg vízzel, s egykeves olajjal és fektess'd meleg ágyba: mert az illetén melegítés fog egyedül használni.

Mások a kik éretlen serrel, éretlen vagy forratlan bórral, gyümölcse, vagy egyéb nehezen emészthetendő ételekkel

és italokkal rontották - el magokat : szenvedhetetlen metsző fájdalmakat szenvednek hasokban vagy has-folyással vagy a nélkül. Ekkor gyakran szék-fü theát (Chamomill) kell ezeknek inyjak adni, füstölt meleg ruhákat kell hasokra tenni, és egy, s több kristályek szék-fü theából és olajból enyhülést fzerzenek ; de a has folyást nem kell mindjárt orvosságokkal meg-gátolni : mivel jó nem volna.

A kik igen érzékenyek és gyakran méh-fulladásról (passio hysterica) kénóztattnak, sokszor vagyon ezeknek illetén fájdalmok fzemérem testeken fellyet, s olly görtfös has és gyomor-fájasok, hogy kezek lábok reszket, tagjaik egybe vonulnak (convulsio) tarkokig terjed ez a vonulás, s e miatt némellyek hánynak, s a hányás után meg-könnyebbednek. Ezen inkább nyomorgató mint veszedelmes görtfös változatok csak az érzékeny inaknak érzékenységek által tamadnak és terjednek mindenféle-ki, mellyek részszerént ki-vagnak feszülve, részszerént pedig erőtlenedve; nem pedig attól, mint a köz-nép hiszi, hogy a méh a torkokig hágnafel. Ha ez a nyavalya gyakran tér visszra és sokáig tart, sokszor nyavalya törésre válik. Azért azt

A' FÁJDALMAKR.

89

jóválljuk ekkor leg inkább, hogy éljenek
 szék-fű (Chamomilla) theával, hús leve-
 sekkel, mellybe egy kevés szék-fű kasto-
 reummal vagyon forrázva; vegyenek gya-
 korta kristályeket székfű theából, avagy
 hús-levesekből és tiszta olajból. A' hasok-
 ra tegyenek szeretsen-dió-virággal és nád-
 mézzel füstöltt ruhákat. A' mikor a' fattyu
 fájdalmak állanak elé, ezeknek okait kö-
 zönfégesen igen nehezen lehet által-látni
 mindjárt: azért a' szék-fűből való thea,
 ebből való kristályek olajjal, és a' hasra té-
 tetett füstöltt meleg ruhák a' leg-hafznosabb
 orvosságok; a' hevesítő italokat pedig, spi-
 ritusokat és fűszerfűzámakat, tellyességgel
 el kell tiltani az illyenektől; ámbár jók-
 nak itélik a' szél-kólyikában, mellyet an-
 nak lenni hisznek, s meg nem kell engedni,
 hogy ezen fájdalmaknak egyikében-is erő-
 ködjének. Ha a' valófágos és fattyú fájda-
 lom együtt állanak elé: *elegyes* fájdalom-
 nak nevezzük ezt. A' fattyú fájdalmat el-
 kell hajtani, s ez után a' valófágos fájdalmak
 keményebben kezdődnek.

HARMADIK SZAKASZ.

A' SZÜLÉSHEZ TARTOZÓ VIZRŐL.

Minden nehézkeseknek méhekben találta-
tik valóságos szülőviz, melly a viz-hártyá-
ba rekesztettvén-bé, minden felől környül
fogja a méhnek gyümöltfét, és mivel ez a
viz mind inkább-való szaporadása által a
méhet mind inkább ki-tágasítja, a méhnek
gyümöltfe-is az Anya házára meg-efhető
minden erőszakoktól, u. m. eséstől, üestől,
taszítástól, s. a. t. meg-óltalmaztatik. Ezen
viz-hártyának tulajdon hasznát, a szülésben
láthatjuk, melly a méhnek száját meg-tá-
gasítja, és illyetén formálag a gyermeknek
születtetésére utat készít. Ez az út-készí-
tés pedig a fájdalmak által leszen-meg,
mellyek által a gyermek alá-nyomattatik,
é pedig a vizet terjedése által ki-feszíti, a
hártyákba záródik, hasonlataflága olyan
mint egy hólyag, nemellyeknél erőssen má-
foknál kevésbbé feszülve, a gyermeknek
rofsz vagy jó-elé állása fzerént születteté-
sébe.

A' Bába a viz-hártyára nagy és szor-
galmatos gondot viseljen, ne hogy ezt vak-
merőképpen tudatlanul és oktalanul meg-
fértse

A' SZÜLESH. TARTOZÓ VIZEKR. 91

fértsé és szakaszsa : hanem a fájdalmaknak egyike alatt vizsgálja - ki ; mivel ez által a gyermek teste állásáról ítéletet tehet, s ebből gyakran által láthatja előre, hogy a természetnek rendje szerént, vagy az ellenvaló szülés lészén - é?

A' mikor a gyermeknek feje a természetnek rendje szerént egyenesen áll - bé a medentzének bé - menetelébe ; a fájdalmak alatt - való erőlködés által, sok viz nyomul a gyermek feje körül minden - felől alá, a gyermek feje az egybe fugorodó méhnek erejétől mind inkább nyomattatik a bé - menetelen által a medentzének üregebe, és így a ki - menetelre hajtattván, nyomja a vizet : ez okból kerek, hegyes formájú és feszes a viz hártya, a mikor meg - tapogatjuk a természetnek rendje szerént - való könnyű szülésben való fájdalmak alatt ; a méhnek száján úgy feszül - ki mint egy - ék, ezt meg - tágasítja, s egyszerre csak fel - pattan, de nem elébb, valameddig a gyermeknek feje a méh' száját előggé ki - nem tágasította, és a méh szája mint - egy el tűnt a gyermek fejeről : ez előtt vagy ezután kevés avagy éppen semmi - sem foly. Csak azt jegyezzük - meg még, hogy a természet szerént - való formájú viz - hártya, a mikor a gyermeknek

92 I. K. IV. R. III. SZAK.

meknek feje kitfyny, a medentze pedig tá-
gas, fokkal nagyobb, és a mikor meg-sza-
kad ebből fokkal több víz foly-ki; minél
nagyobb pedig a feje, s keskenyebb a me-
dentze, annál kisebb a víz-hártya, s an-
nál kevesebb víz-is foly. De a mikor a
gyermek roszszul áll, akkor a víz-hártyá-
nak egész más formája vagyon, s a mikor
a méhnek szája vagy a gyermek feje félen
áll, akkor a víz-hártya sem olyan kerek és
fesztes: ha pedig a gyermek a természetnek
rendje ellen áll bé a szülésbe; a víz-hártya
hosszszukó, nagy, széles és lágy, a fáj-
dalmak alatt igen kevésbé vagy éppen nem
fesztes, hamar el-szakad, és ekkor egyszerűre
foly fok víz-ki, a többi pedig csak szivá-
rogva foly. Ennek okát, miért-hogy a
vizek olly roszszul állanak, és szörnyű fok
foly-el, a mikor a gyermek nem fejének
tetejével, hanem egyéb részével áll-bé
szülő útjára, könnyen által lehet látni: mert
a gyermeknek feje tetején kívül egy része
sem olyan alkalmas, hogy a bé-mene-
telt ki-töltse, és e miatt gördül mindenün-
nen egybe, s nagy hosszszukó hólyagot for-
mál, melly-minél felebb vagyon a gyer-
mek, annál kevésbé feszesebb, és mivel
állása természetnek rendje ellen-való, olly
hamar

A' SZÜLESH. TARTOZÓ VIZEKR. 93

hamar alá nem ereszkedhetik, s nem is nyomhatja a vizet.

Hogy a viz - hártya a méh' szájának meg - tágaítáására és a szapara szülésre a leg jobb eszköz legyen, tudjuk bizonyosan: nem szabad ennekokáért a Bábanak ezt szorgos szükfőgen kívüli fel - pattantani hogy a viz ki - folyjon: mert ez által a szülés csak meg - késleltetik minden haszon nélkül, s az Anyának felette fájdalmas lesz. Mert a gyermek feje a méh' száját úgy ki - nem tágaíthatja, mint a viz - hártya, hanem annál inkább meg - szorongathatja és a medenrzenek üregébe is alá nyomhatja; a honnét idővel meg - szakadhat. Hogy annakokáért bátrak és bizonyosok leheffünk, mikor kellyen a viz - hártya fel - pattantani; négy eseteket jegyezzünk - meg.

Elsőben. Fell - kell pattantani a viz - hártya a természetnek rendje szerént való szülés alatt - is, a mikor ez, ennek hártyaí felette erősek és nem akarnak szakadni, a szemérem testen ki - nyomult, a gyermeknek feje pedig még a ki - menetelben vagyon. Ezt valamellyik fájdalom alatt a gyermek fejének ellenébe kell nyomni, a melly, mihellyen a viz - hártya fel - pattant, bellyebbő, és így véghez megyen a szülés; a
melly

94 I. K. IV. R. III. SZAK.

melly ezen segitfég nélkül még egy néhány óráig tarthatott volna.

Másadszor. Valahányszor a gyermek természetnek rendje ellen áll-bé a szülésbe, és ezt meg-kell fordítani : de még-sem kell elébb fel pattantani, a mig a méhnek szája eléggé meg-nem tágasodott, hogy leheffen kézzel bé-nyúlni ; mivel így a viz, ha magától pattan-fel elébb, vagy a Bába fel pattantja, el-foly, a méh a gyermek körül fugorodik, és a gyermeknek bé-lépett része a bé-menetelbe nyomul, mellykor igen nehezen lehet meg-fordítani. Az illyetén esetben sokáig várni nem kell ; hanem a Bába újjaival a méhnek száját mindjárt tágasítsa-ki, s fogjon a fordításhoz. Ettől pedig addig félni nem kell, a mig a viz hártya még nem pattant-fel. A szülő a fájdalmak alatt addig erőlködhetik, a mig méhének szája eléggé meg-tágasodott ; ekkor többire magától pattan-fel a viz-hártya s foly a viz. Ha pedig a történnék, hogy a szülő régtől fogva állotta volna ki valóságos fájdalmait, a gyermeknek állása a természetnek rendje ellen-való, és az Aszfzony a szörnyű fájdalmak miat majd minden erejétől meg-fosztatott volna ; tehát fel-lehet pattantani, hogy folyjon a viz,
ha

A' SZÜLESH. TARTOZÓ VIZEKR. 95

ha a méhnek szája nem - istágafadott elegendé meg ; csak hogy ennek - utánna a Bába újjaival tágasítsa - ki, és vigye véghez a fordítást.

Harmadszor. Ha a szülés alatt fokáig tartó nagy vérfolyás mind az Anyát mind a gyermeket halállal fenyegetné : mert ha a víz - hártját fel pattantjuk, erre fok viz foly - ki, a méh részszérent egybe húzhatja magát, és az erek melyekből olly erősen foly a vér, meg szorulhatnak ; melly által a vér - folyás meg - kissebbedik, és a gyakor has - dörgélésre s a szülőnek adott szív - erősítő orvosságokra vízfőzta térvén a fájdalmak, meg öregbülnek, és a szülés elé - mozdítatik valósággal.

Negyedszer. Vagynak ollyas Afzszonyok, a kiknek tágas medentzéjek, és kistiny gyermekek vagyon. Ha már ekkor a méhnek szája az első fájdalmakra hamar nyilatkozik - meg ; a gyermek semmi ellent nem találván, a fájdalmas erőlködésnek ereje által inkább alá - nyomattatik ; a szülés csak könnyen és hamar véghez megyen, mellyen a jó Anyának szive örvend : de csak hamar el - ájul, ábrázatja meg - fárgul, kezei lábai hidegek mint a jég, és ha fietve a Bába néki segedelmet nem nyújt, meg - hal a vér - folyásban.

96 I. K. IV. R. III. SZAK.

ásban. Ez onnét ered, mivel a gyermek felette hamar születtetett, s a mássa részszereént vagy egészfzen elébb le-vált a méhtől mint a lágy és erősen ki-tágasíthatott méh egybe fugorodhatot volna. Ha már a Bába egy ollyatén szülő Afzszonyhoz hivattatik a más szülésben, késleltette a szülést addig a mig tsak lehet. A' szülőt fektesse az ágyba, és tiltsa-meg hogy fájdalmaiban ne erőlködjék nagyon. Ha a méh' szája tsak egy kevésleg nyílt-meg, pattantsa-fel a viz-hártyát, és így a gyermek feje a méhnek száját nem tágasíthatja olly könnyen és hamarki mint a viz-hártya, s ez által meg-képletetik a szülés: ez alatt elég helyje és ideje vagyon a méhnek, hogy egybe húzhassa magát, kivált ha a hasát szüntelen dörgöli. A' mihellyen véghez ment a szülés; a méh egybe húzta már magát, és vér-folyástól tovább félni nem lehet.

Nintsen minden nehézkesnek fattyúszülő vize a méhében; ha pedig volna, a hárttyákon kívül vagyon a méhben. Ez tsak kevés idővel a szülés előtt úgy foly és fzivárög-ki, hogy eszre se veszi a nekézkes. Ha pedig a fattyú viz a két hárttyák között vagyon; az eres hárttya olly rendesen pattan fel, mint mikor a gyermeknek való-

A' SZÜLESH. TARTOZÓ VIZEKR. 97

valóságos víz hárttyáját pattantjuk-fel, s ki-foly-á fattyú viz. A' mállának hárttyái között ritkán vagynak ezen fattyú vizek, melyeket nem elébb, hanem a gyermeknek születetése után lehet tapasztalni, a mikor t. i. a mállának ki-vévése végett a Bába mutató újját vagy hüvelykét a méhnek hüvely-jébe dugja; a hol a bé-menetélben reafélgondolván, egy kitfyny lágy hólyagot tapasztal. Azt hiszi elfőben némelly Bába ekkor, a ki mesterfégeben még nem járt költ-eleget, hogy a második gyermeknek vize fefzül-meg: ha pedig jól ki-visgálja, egy topló forma lágy testet talál, melly a mállának. Ezen hólyagot a Bába pattantfa-fel, s vegye-ki a mállát illendöképpen.

Ez a szülés előtt kevésbbé vagy inkább ki-folyó fattyú viz a nehézkeseket és Bábákat gyakorta nem kitfyny félelembé ejti: mivel azt hiszik, hogy valóságos szü-lő viz, és a szülés nehezen, késén, vagy mesterfég által kételenitetik véghez vitetni; e pedig a nehézkeseknek igen keserves a Bá-báknak pedig nem kellemetes dolog. Néha ezen alattomban folyó vizek a gyermek-nek valóságos szülő vizei; melyeket a Bába jól ki-nem vizsgálván, fattyú vizek-nek tart, és ezen tunyafága miatt helyre
G
hoz.

hozhatatlan károkat szerez : mert a méh egybe futorodik, a gyermeknek bé-lépett része alább nyomul, és ekkor veszi, noha felette kétfőre, eszre, hogy a gyermeket a fordításnak mestersege által régtől-fogva ki-kellett volna húzni, a mit már szörnyű nehezen vihet véghez, a nehézkes irtozatos fájdalmakat kételenitetik szenvedni, s a gyermek többire meg-hal. Illyetén hibát vajha ne tapasztaltunk volna olly sokszor! Annakokáért a Bába, nagyobb bizonyosságnak okáért vigyázzon, hogy jelen vágnak-é a fájdalmak, és meg-nyilatkozotté a méhnek szája? Ha a viz hártya a fájdalom alatt fel-pattant, a viz foly, szivárog alattomban, és nem viz hártját tapasztal többé a Bába, hanem a természetnek rendje ellen bé-lépett meztelen gyermeknek részét; ekkor minden úton-módon a fordításhoz készüljön. Ha pedig a viz fájdalom nélkül, tapasztalhatatlanképpen foly, és egy hólyagot érez a méhnek szájában; tehát tudja-meg, hogy e fattyú viz, melly miatt sem a nehézkes, sem a Bába meg-ne ijedjen. (De a Bába a jelen-lévő fájdalom alatt vizsgálja-ki, hogy feszül-é-meg egy viz-hártya; mivel a fájdalom alatt sokkal könnyebben lehet érezni : mert meg-esik néha

A' SZULESH. TARTOZO VIZEKR. 99

néha ; hogy a viz - hártjának igen kitfiny feszülete lévén , olly izorossan lapul a gyermek fejére , hogy a gyermeknek meztelen fejét gondolja érzeni , a fájdalommal pedig semmi bizonyost érzeni nem lehet) Folyhatnak a gyermeknek valóságos szülő vizei ; ha a viz - hártja kerek , hegyes , és egész - is ! e pedig akkor esik - meg , a mikor a hártják fenn a méhben pattanniak - fel ; ekkor a viz - hártja a fájdalom alatt - is lágú , és a gyermek fejével együtt jö - ki a szemerén. A' viznek ízínere vágýázzon nagyon a Baba ; ha feje a viz , természet - ízérént - való , ha pedig zölden és különös szagollag nélkül tapasztálja , ekkor többire far - tsikával , áll a gyermek a méh' szájába , a kinek ganyéja a vizzel elegyedik - meg : de ha fargálló - szederjes vagy fekete és büdös halál szagja vagyon ; akkor meg - vann halva a gyermek , és illetve ki - kell takarítani a nehézkesnek testéből , ne hogy el rágadjon a rothadás az Anyára.

ÖTÖDIK RÉSZ.

A' SZÜLÉSEKNEK FEL - OSZTATÁ- SOKRÓL.

Két-felé osztjuk a szüléseket, úgy mint az időre mellyben t. i. a szülés meg - elik, és végére avagy ki - menetelére: mivel izapara, vagy kélfő, jó avagy veszedelmes lehet.

A' Nehézkes, terhétől akar mellyik hónapban meg - szabadulhat nehézkeffégének idejében. Ha a hatodik hónap előtt holt gyermeket hoz a világra, azt mondjuk hogy gyermeke veszett, és illy formálag idő előtt való felettebb; ha pedig a hatodik és kilentzedik hónapok között eleven gyermeket szül, idétlen szülésnek mondjuk.

A' leg - közönségesebb *ideji szülés* az, a mikor tökéletesen számláltt negyven hetek, avagy harmincz egy napú kilentz hónapok után elik - meg.

A' szülés, akár ideji akár idétlen legyen, a mihellyen kezdődik, a Bába mindjáraft kiváltképpen a szülésnek minémüségére

A' SZÜL. FEL-OSZT.

101

gére, környül-álló dolgaira és ki-menete-
telére vigyázzon szorgalmatosan, a mit előre
által-láthat : mert a szülés a természetnek
rendje szerént, vagy az ellen-való lehet.
De mivel a természetnek rendje szerént-va-
ló szülések is külömb-külobb-félék ; te-
hát természetnek rendje szerént való könnyü, ter-
mészetnek rendje szerént-való nehéz, természet-
nek rendje ellen-való, és veszedelmes szülésekre
osztattnak-fel ; mellyek magokba foglalnak
minden lehetséges szüléseket, ezen rend sze-
rént a következő részekben elé adattnak,
és miképpen kelleffék ezekkel banni, a ta-
pafztalásból következőképpen tanítjuk.

*Természetnek rendje szerént . való könnyü
szülésnek* azt mondjuk, a mikor tellyesféggel
semmi hiba sintsen jelen, melly a szülést
akár mi úton-módon meg-nehezithető ; a
mikor a gyermek feje tetejével tökéletesen
jól, elől ábrázatjával a kereszt-tsont felé,
fejének hátulso részével a szemérem tsontok-
felé, áll-bé születtetésébe, az Anya leg-
tovább hat vagy nyóltz órák alatt, gyak-
ran elébb is a tsupa természetnek segítége
által szül, és gyermekével együtt tökéle-
tes egésségben vagyon.

*Természetnek rendje szerént - való nehéz
szülésnek* azt tartjuk, a mikor, ámbár a

gyermek a természetnek ereje által fejével jő a világra ; de a szülés húszannégy órákig, néha tovább is tart, ha a feje nagy, avagy ha a medentze a gyermek' fejéhez képest szorosabb mint kellene, avagy ha egyéb számtalan hátrítások a szülést megnehezítik ; melyeket az értelmes Bába előre látván el-távoztathat ; avagy ha jelen vannak, a fekvés, helyre való hozás, avagy más illendő mód által meg-orvosolhat.

Természetnek rendje ellen-való szülésnek a neveztetik, a mikor a gyermek olly roszszul áll, melly szérént nem születtetthetik, hanem a mesterféges fordítás által kell a világra hozni ; avagy ha a gyermeknek a természetnek rendje szérént egyenes és jó uton bé-lépő feje fokkal nagyobb, vagy pedig a menedék tsont-helyje szorosabb, mint sem hogy az el-vártt születtetés természeti módon mehetne véghez. Ezt előre láthatja a Bába ; de nem fegethet ; azért lelke eszméretétől viseltetvén köteles arra, hogy a Bába-Mesternek meg-jelentsen, a ki az ilyetén nehéz és veszedelmes szülésben illendő fegedelemmel jelenjék-meg.

Veszedelmes szülésjeken Ollyaténokat értünk, a mikor a medentzének jó formája és állása vagyon, a gyermeknek feje nem felette

A' SZÜL. FEL-OSZT.

103

felette nagy, egyenesen, és a természetnek rendje szerént áll, következendöképpen a szülés könnyen és hamar meherne véghez, ha az Anyát és gyermeket halállal fenyegető veszedelmek nem követnék a szülést, u. m. vér-folyások, a köldök-kötelésnek elé-esése, fokáig tartó nyavalya törés, avagy más hamar öldöklő nyavalyák. Az illendő helyjén pedig meg-mondjuk, mitfoda kötelessége legyen a Bábának az illetén gyógyzos változásokban?

A' Gyermek-veszésről és idétlen szülésről.

Ha a nehézkes nehézkességének első hónapjaiban, az az a hatodik, vagy hetedik hónapban gyermeket szül; azt mondjuk, hogy gyermeke veszett, avagy ha gyermeke él, idétlent szült: melly külömb-külobbféle meg-történhető okoktól eshetik-meg, u. m. hirtelen rettenéstől, haragtól, szomorúságtól, bánkodástól, vérességtől, szorulásoktól, görtfös sugorodásoktól, a testnek rendetlen mozgásaitól, rázásától, lovaglásától, szekerezéstől, tántztól, külfő erőszakoktól

szakoktól, kivált forró, fájdalmas betegségek-
 től és vér-folyásoktól.

Ezén betegséget-fszerző változásoknak
 hathatósága a méhre nem mind egyenlő:
 mert némellyeket mindjárt meg-támad a
 szülő-fájdalom, mehek meg-nyilatkozik,
 a meheknek gyümöltse el-megyen; másoka
 at pedig, a kik a meg-irtt és azokhoz
 hasonló változásokra azután késén érzik ma-
 gokat olyképpen, gyakorta ki-lehet feg-
 teni a szereztsétlenségből.

De sok nehézkesek vagynak ellenben,
 a kik minden ki-gondolható rendeletlenség-
 ben élnek, hirtelen szereztsétlenségbe esnek,
 s még-is gyermekeiket, a mi tsudálkozásra
 méltó dolog, el-nem vesztik; mellynek
 oka az, hogy testek egészséges, mehek nem
 olly érzékeny, s nem-is hajlandó a gyer-
 mek-vesztésre.

Ha mikor már a Bába olyan nehézkes-
 hez hivattatik, a ki roszszul, és erőtlensé-
 ge s fájdalma vagyon a kereszt-tsontjában;
 arra viseljen leg-elsőben gondot, hogy a
 méh-gyümöltst, ha tsak még lehetséges,
 és a nehézkes véres, érvágás által, ha pe-
 dig régtől fogva szorultt hafa vagyon, hús-
 levesből, olajból és mézből készitetett kris-
 télyek, és az ágyban-való nyúgodalom
 által

A' GYERM. VESZ. 'S IDÉTL. SZUL. 105

által meg - tartfa. Ha ennek okai a görtfös fugorodások vólnának ; fzek - füböl való théat, hús - levest, egy vagy két búza szemet nyomó Kastoreummal, s fájdalmat enyhítő gyakor kristélyeket adjon, de méz nélkül ; mivel a lázzasztó kristélyek a kereszt tsontban a fájdalmat csak meg - öregbitenék, és valófágos fájdalmakat támasztanának. Ha szomjuságról panaszkodik, s fájdalmak - is jelentik magokat ; tök magból készített tejet vízzel és egy kevés mákkal kell adni ; ha pedig egyéb betegségek vólnának jelen, Orvost kell hívni, a ki a betegre fog segiteni. De a Bába ezen elé álló szeréntfétlenségnek okát a menyiben csak lehet keresse - ki, és rendelje azok szerént orvosságait, hogy meg - előzhesse a szeréntfétlenséget. Ha pedig a fájdalmak minden gondosság mellett - is tartófok vólnának, a méhnek szája meg - nyilatkoznék, és a viz a hartyájában meg - feszülne, avagy ha a Bába hivattatása után mindjárt látná a jelenlévő szülésnek jeleit ; sietteffe a születést, kivált ha a szülőnek, születei alatt gyakran vólt vér - folyása. Meg - kell engedni a nehézkességnek a fájdalom alatt - való erőlködést, hogy ez által a méhnek szája illendöképpen tágasulhasson - meg, és a méhnek gyümöls

tfé, mellyet, mivel akár hogy álljon, által megyen, meg-fordítani nem szükséges, meg születetheték. Ha a vér-folyás nagy és a szülő erőtlén; hús levefeket kevés bort, avagy más sziv-erősítő orvosságokat kell néki adni, a hasát dörögni kell, és ha a méhnek gyümöltse akár mitfoda állásában: is a méhnek száján félig elé jött volna; a Bába a jobb kezén lévő hüvelykét mutató, és közép ujjával együtt dugja a méhnek hüvelyjébe, mellyekkel a méh' gyümöltset meg - ragadván, a szemeremen kihúzzhatja. Ezután a méh egybe húzzhatja már magát, melly által a vér - folyás az egyéb következhető veszedelemekkel együtt el-távazik. Ezen kis mástát erővel éppen ki-nem kell húzni, mivel a köldök kötél hamar le-szakadhat; a mássa pedig vagy kétfőre vagy hamar magától egészfzen vagy darabonként ki-jő. De ha, a mi ritkán esik-meg, a vér folyásból veszedeelmet lát-na az ember a méh' szájába két vagy három ujját dugván, le-kell választani és ki-kell venni. Egyébb-aránt az Afzszonyi Allat úgy éljen, mint más gyermek-ágyas, a kinek ideji születése volt.

Meg-esik néha hogy a vér-folyás egy néhány órákig tart, s még-sem tágul-meg

A' GYERM. VESZ. 'S IDÉTL. SZUL. 107

â méhnek szája, hogy gymöltse ki - mehes-
fen : de tsak egybe fel - akad â vér - folyás,
â fájdalmak meg - szűnnek, mivel â mássa
egélzfzen le - vált, s â méh â mássa és â
gyermek körül fogorodott ; melly által
â vér - erek â méh' gymöltfének ellen - ál-
láfától mintegy fel - dugattattnak : mivel
hogy â gyermek â méhnek szoros szájától
fel - tartóztatik. Az alatt meg - élemedik az
Aszfznyi - állat, és jól érzi magát ; de egy-
nehány napok - múlva új fájdalmak támad-
nak, â méhnek szája tsak hamar fel - nyilik ;
s â méhnek gymöltse â mássával együtt
úgy ki - szottyán, hogy se vér - folyás se
más szereztfetlen következések arra nem tá-
madnak.

Vagynak ollyatén nehézkefék, â kik
egy néhányszor egymás - után az előtt egy
ideji gyermeket - sem szűlvén, minden ki-
tudható ok nélkül mindenkor egy honap-
ban vesztették - el gyermekeiket. Az ilyen
szereztfetlenséget meg - előzni igen nehéz :
mivel ennek oka talán magában â méhben
lehet, melly felette kemény és tsak valami
bizonyos határig nyúlik és tágaful - meg.
Ekkor â véres Aszfzonyokon az eleinte-
való ér - vágások, és lágy feredők nagy
hasznót tehetnek : mivel ezek által â méh
meg-

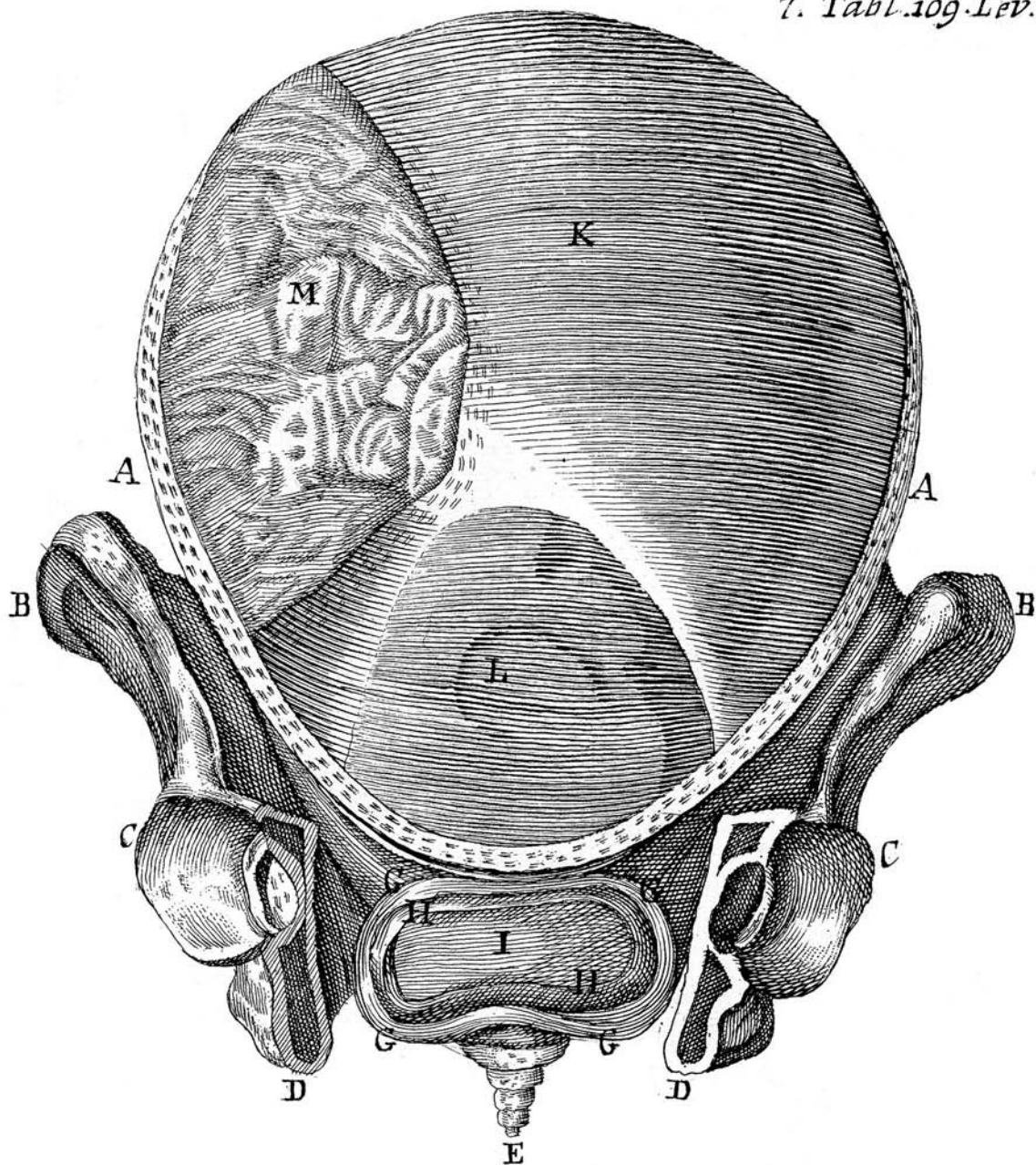
meg-lágyulván, tágasadáfára alkalmatofabb
léfzer.

A' melly Afzfzonymnak teste és kivált
méhe gyenge s erőtlen, annak az Orvos
mind belfő mind külsőképpen erőfitő orvos-
ságokat fog jovallani.

Az idétlen szülésekrol egyéb különös
dolgot nem jegyezhetünk-meg, hanem
hogy ezeketis, ha lehetséges meg-kell gát-
lani. A' Bába ebben-is szintén úgy mint
az ideji szülésben, a gyermeknek környül-
álló dolgaira és állására vigyázzon; arra-is
gondot viseljen, hogy meg-fordítsa, ha
rofszszul állott bé a szülésbe.

Hogy pedig a fokféle versfengéseket és
kotzodásokat el-távoztassuk, azt kell meg-
jegyeznenünk az idétlen gyermekek-iránt,
hogy ezek fokkal kisszebbek az idő szerént
valóknál, körmeik olly vékonyok s vilá-
gosak hogy keresztül lehet látni, egész tes-
tek veres, keveset firnak, hanem szün-
ten alusznak, nem-is ollyan tellyesek és
kövérek ábrázatjokban.

AZ IDEJI 'S A' TERM. KÖN. SZ. 109

HATODIK RÉSZ.

VII. T Á B L A.

- A. A. A' ketté metezett nehézkes méhnek teste.
- B. B. C. C. D. D. A' medentzének tsontjai.
- E. A' Far- tsik.
- G. G. G. G. A' méhnek hüvelyje.
- H. H. A' méhnek a fájdalmak alatt ki- tá-
gasultt szája.
- I. A' viz- hártja.
- K. Az eres hártya, mellybe a gyermek bé-
vayon zárva.
- L. Azt példazza, a mikor az eres hártya
fel- metzetett, hogy a gyermeknek
a szülésbe álló fejét a viz- hártján
keresztül lehesse látni.
- M. A' másfa, melly itten úgy példáztatik,
hogy külfő szine fok - féle részekre
osztatott.

A' mikor a méh' szájának illetén for-
málag példáztatott tágasságát és a viz- há-
rtjának szintén illetén feszülését tapasztalja

110 I. K. VI. R. I. SZAK.

â Bába ; tudja meg , hogy bizonyosan kezdőjében vagyon â szülés. A' méhnek szája â mind inkább tartó valóságos szülő fájdalomtól inkább ; és végezetre annyira ki-tágasodik , hogy â gyermek - feje â viz - hártyának fel - pattanása után keresztül mehet , és így â medentzenek üregébe s végezetre â ki - menetelen ki - nyomulhat.

VIII. T A B L A.

A. A. A. A. A' kettő metszett méhnek teste , mellyen â kettő metszett élet - és vér - ereknek kicsiny és nagy nyilatkozásait , észre - vehetjük.

B. B. B. A' mialla , melly â méhnek felső és hátulsi részéhez vagyon növe.

C. A' szülésbe â természetnek rendje szerént álló gyermek.

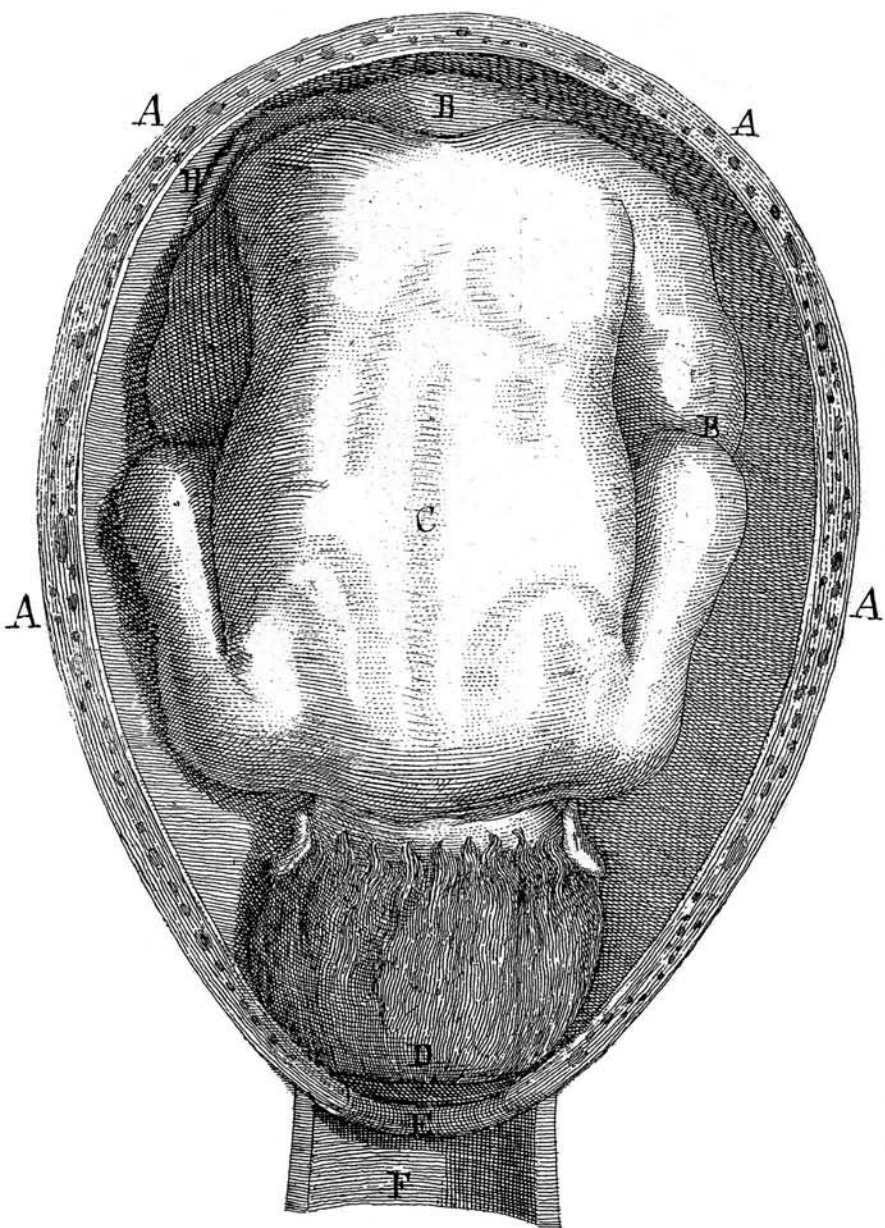
D. A' gyermek fejének teteje.

E. A' méh szájának â szülés végett meg nyilatkozó hátulsi része.

F. A' méh' hüvelyjének hátulsi része.

Itten â gyermeknek , születetésére â természetnek rendje szerént - való állását példáz.

8. Tabl. iro. Lev.

AZ IDEJI'S A' TERM. KÖNN. SZ. iii

dázzuk ; a honnét könnyen által lehet látni, megtekintvén a fok vér és élet-ereknek egész kerek és hosszukó kerek nyilatkozásait, melly veszedelmes főt hatálos vér-folyások is támadhatnak, a mikor ketté szakadott a méh, vagy a májának leválasztása után vagy hogy felette puha lágy, és erőtlen, avagy hogy a gyermek még benne vágyon, egybe nem fugorodhatik. Olyan a méhnek formája mint egy tojás, a nyaka pedig szája felé fokkal vékonyabb mint másutt.

ELSŐ SZAKASZ.

AZ IDEJI ÉS A' TERMÉSZETNEK RENDJE SZERÉNT VALÓ KÖN- NYU SZULÉSRÓL.

MAGYARÁZAT.

*) A' mikor a nehézkesnek nehézségének kilentzedik hónapja végére fordul, ekkor már a méh tökéletesen meg-

Lásd a VII. és VIII. Tábl.

112. SZ. I. K. VI. R. I. SZAK.

öre gbedett; hafa melyjéig minden felől ki-
 tágasultt. s meg-feszültt; és lassan-lassan
 meg-rokkan. A' jól fordultt gyermeknek
 feje, amelly a medentzének tágaslágához
 képest nem felette nagy; és fejének tete-
 jével elől a bé-menetel felett áll; ezen ál-
 tal lassan-lassan a méhnek szájával együtt a
 medentzének bé-menetelébe rokkan; és
 innét nagyon, hogy a hasnak felső része a
 melyről mind inkább alább és mélyebben
 ereszkedik a köldök felé; melly-ekkor már
 inkább ki-áll. Ebben az időben a nehéz-
 kes könnyebben vehet lélekzetet, a melyje
 alatt való feszülések, a gyomornak émiely-
 gése a hányas; melly-némely-néhézke-
 seknek; utolsó idejek felé, a méhnek, az
 étellel és itallal tellyes gyomorral való nyó-
 másától származik; meg-szünnék; de ezek
 helyett már más bajos változások támadnak,
 mellyek a szülésnek idejéig mind-inkább
 ostromolják a nehézkeft; mert fáj a kereszt-
 tsontja; vékonya s mellyek, a mint már
 szólottunk, *Elöl-járó fájdalmak*; szüntelen-
 való nyomulást tapasztal elő-halában; egy-
 más után való izgatást a vizellésre és szék-
 re; fok-taknyos forma nedvesség foly ki
 fzeniérméből; s némelynek szemérme meg-
 is dagad. Úgy tetfzik, hogy mind ezen

Időt. XIV. s. XIV. s. 6. R. I. (vál-

AZ IDEJI'S A' TERM. KÖNN. SZ. 113

változások tsák a hasnak rokkánásától származnak; mivel a gyermek feje a medentzében lévő és körülálló részeket nyomja; melly jelekből azt lehet jövendőlni, hogy rövid idő alatt elé áll a szülésnek munkája.

Ha ekkor a Bába mutató újjával a belső szülő részeket ki-visgálja, és a medentzének belmenetelében egy kerek, kemény, mélyen álló és megmozdulhatatlan golyóbist, melly a gyermek feje, az első szülőkben megzártt, a kik pedig több gyermekeket szültenek, valamenyiben nyitva lehető méhszájával együtt, talál: azt szokták ekkor a Bábák mondani, hogy a szülő idő jelen vagyon, és nintsen több bátorlagos orája a szülőnek.

Végezetre a szülés el-kezdődik, a szülő elsőben gyenge és kevés ideig tartó fájalmakat érez, mellyek mind inkább megterhessednek és öregbülnek, tovább tartanak, és rendszerént visszazaris térnek, a hasa megkeményedik, és ha a Bába valamellyik fájdalom alatt az újjával a szülő részeket ki-visgálja azt érzi, hogy a méhnek szája kerekdeden megnyilt, megfelzült, mellyen egy kerek hegyes víz-hártya szorultt-élé. A fájalmak után a méhnek szája és a víz-hártya lágy a hasával együtt.

114 I. K. VI. R. I. SZAK.

A' természetnek rendje szerént - való szülés egyedül tsak a' természetnek munkája. A' méh, kivált fenekével egyenes lineában görtfös egybe - fugorodásával a' gyermeket, e' pedig a' feszes víz - hárttyát nyomja; melly mint egy hegyes ék a' méhnek száját ki - tágaftja: ennek ki - tágaftadására pedig a' szülőnek nyögése fokot használ; mivel feltartván lélekzetjét a' fájdalom alatt tehetősége szerént nyomja a' gyermeket. A' gyermeknek feje a' fájdalmak alatt való erőlködéstől a' medentzének kemény és engedetlen tsontjai közé nyomattatik, ennek varráfai és lágyagya (futura & fontanella) egymásra nyomulnak, a' feje' bőre pedig a' feje tetején nagy rántzba nyomul, melly mind inkább kerek és nagyon meg dagad, és innét következik feje' tetejének dagadása; a' mi meg - jegyzésre méltó és fokot használó dolog. A' gyermeknek feje illetéknéppen könnyületében meg - kissebbülvén, meg - ho'zfzabbul, és e' miatt könnyebben mehet a' medentzének bé - menetelén által. A' mikor már végezetre fejének vastagabb része a' méhnek száján és a' medentzének bé - menetelén által ment; a' víz - hárttya fel - pattan; és egyenesen a' medentzének üregébe a' kereszt - tsontnak és far - tsiknak horgadáfokig alá

AZ IDEJI 'S A' TERM. KÖNN. SZ. 115

alá nyomattatik, melly horgadás elé-felé utat mutat a ki-menetelre, és illyetén formálag fokkal hamarébb mégyen ki; mivel arra készítetttvén nem olly vastag környületében és a far-tsik-is a ki-menetel alatt viszsa nyomul. Minél inkább közelit illyetén formálag a fő a ki-menetelhez, annál inkább tagafodik ki a méhnek hüvelyje. A' fájdalmak már többé meg-nem szűnnek; reszketnek a szülőnek kezei és lábai, ábrázatja meg-tüzefül és egész teste izzad; a szeméremnek ajakai a méh hüvelyjébe viszsa vonulnak, a szemérem ki-tagafodik, és végezetre által ront a feje ábrázatjával a far-tsikán, mellyet a feje viszsa nyom, és a köz-húson, fejének hátulsi részével a szemérem tsontok alatt ki-jő, mellyet a teste a többi vízzel együtt csak hamar követ. Minél inkább nyomul a feje a szeméremnek külfő része-felé, annál inkább nyúlik-meg a köz-hús-is, és ekkor az al-fele-is nagyon nyilatkozik-meg. A' szülés után minden fájdalmak egyszerre el-tűnnek, a gyermek-ágyas gyenge és erőtlen, a mig végezetre az utó-fájdalmak szunyodásából fel-költik, mellyek a másfának egész le-válását és ki-hajtatását megfegitik. E' tehát a természetnek rendje sze-

116 I. K. VI. R. II. SZAK.

rént - való könnyű szülésnek historiája; mellyre a Bába egyenesen viseljen gondot, és felettébb való mesterkedése által ne rontsa el.

MÁSADIK SZAKASZ.

A' BABÁNAK A' TERMÉSZETNEK
RENDJE SZERÉNT-VALÓ, KON-
NYÚ SZÜLÉSKOR TEJEN-
DŐ SEGEDELMÉRŐL.

A' mikor a Bába valami szülőhöz hívattatik; következő szerszámokat vigyen-el magával; mellyek mind a természetnek rendje szerént, mind az ellen-való szülésekben szükségesek.

Előben. Egy szülő-fzéket szíjjakból való hevederekkel, hogy a szülő a fájdalomon kívül-is, mellyek gyakran fok ideig fűnnek-meg, félig feküve rajta nyugalhassék.

Másadszor. Egy horgas, botos hegyű ollót, hogy a köldököt, kivált ha a nyakakörüll kerekedett, jól metszhesse-el.

Har-

A' BABÁNAK SEGEDELM. 117

Harmadszor. Egy néhány keskeny kötötskéket, hogy a köldököt meg-köt-hesse. Tzéznát vagy vékony sínórokat ne vegyen erre végre; mert ezek a köldököt az erekkel együtt csak el-metszenék a kötés alatt; melly miatt veszedelmes vér-folyások támadnak.

Negyedszer. Egy hólyagot tsontból-való tsövetskével kristélyezés végett: de ezen tsövetskének hegye ne legyen botos éles vagy hobortfós; mivel az illetén a vég-hurkát csak meg-férti.

Ötödszer. Szalamiák vagy szárvaszár-spiritust; mellynek ereje el-nem füstölgött, hogy a nehézkesnek ha el-ájul, vagy roszszul leszen, és a született gyermeknek-is, ha életéről kevés vagy semmi jelt nem ad, orrok alá-lehesse tartani.

Hatodszor. Fejér ónból-való kereszte-lő főtatót, hogy a szükség úgy-kivánván a gyermeket meg-lehesse kereszteni.

Hetedszer. Egy darab tsere-fa toplót, mellyel a gyermeknek köldökét bé-lehesse kötni, ha a szülés alatt a köldök-kötél a köldékéből ki-fzakadott volna.

Nyóltzadszor. Két réfní hofzszaffágu és két újni szélyesslegü főtt vagy vászonból tsináltt póka kötöt, mellyet a természetnek

rendje ellen - való szülésekben, a fordítás alatt a gyermek lábára urkolhasson.

Egyébb belső és külfő Orvosságokat hogy magával vigyen a Bába, nem szükséges: mert a mint ezeket a Bábák magoknál tartják, vagy meg romlottanak és erejek el fűtölt, s többire a szülés alatt ezek több kárt mint hasznót tesznek; éppen semmit sem segítenek pedig a mikor a szülés a természetnek rendje ellen - való. Azt hiszik némely Bábák, hogy ez avagy amaz orvosság, mint bizakodnak, mindenekben segít, s ez által csak el - henyélik a segítségre - való alkalmas időt. A' mesterféges szülésnek véghez - vitelére a Bábanak csak keze a valófégos orvosság.

Mind ezen meg - nevezett szerszámok a Bábáknak ambár el - kerülhetetlenképpen szükségesek; meg - is a leg - kevesebbek gondolkodnak ezeknek meg - szerzésekre. A' keresztelő - fostatót és jó óllót a leg - többeknél héjjában kereszlik.

A' mi a többi dolgokat illeti, melyek a szüléshez szükségesek, u. m. meleg víz, bor, hogy a gyenge és erőtlen gyermeket meg - leheffen mosni, az Anyának és gyermeknek számára - való fejr - némű, olaj, hár, vaj, és egyébb szükséges dolgokat

A' BÁBÁNAK SEGEDELM. 119

kat előre szerkeztette - elé a Bába, és minden káros zavaradásoknak el - távoztatása végett úgy készítsen mindennek elé, hogy mindjárt kezére kaphassa. Az ágy - melegítő edényt és eleven szénket abban a házbán, a hol a szülő, a gyermek - ágyas és gyermek vagyon, nem kell tartani: mivel ezeknek párájok és füstjök nem csak a szülőknek, hanem a segítőknél - is fő - fájást, ájulást, szédelgést és hányást okozhatnak.

A' Bábának leg - elsőben azt kell tudnia: hogy a szülésnek ideje jelen vagyon - é vagy nints? ne - hogy a szülésre - való időtlen nehézkes, kit - időre - valónak gondol a Bába, az erőltetés által valami nyavalyába essek, avagy ha a jelen - lévő szülésnek minden jelei el - távoznak a nehézkes ismét helyjére álljon és a Bábának gyalázatjára még egy néhány hetekig hordozza terhét.

Másadszor. A' Bába azon nehézkes avagy szülőt, a kinek szolgálatjában többször nem volt, kérdezze meg, hogy szült - é többször, szülése nehéz vagy könnyű, természetnek rendje szerént - való, és volté vér - folyással egybe - köttetve avagy nem? mert az az - előtti szüléseknek historiájából eszefedhetik - meg a Bába. Ez után vizsgálja ki a háfának minéműségét, meg - rokkant - é,

120 I. K. VI. R. II. SZAK. A

félen áll é, vagy egyenetlenü lemelkedett - é?
 és a gyermek mozog - é? A' mikor belső szülő
 részeit vizsgálja - ki, vigyázzon a méh' hüvely-
 jének minéműségére, a fájdalmaakra, ezek-
 nek hasznaira, a méh' szájának nyilatkozá-
 ra, és a víz hártjának formájára. A' mikor a
 méhnek szája részfzerént meg - nyilatkozott,
 ekkor a medentzének és gyermek' álla-
 fának ki - keretféré legyen gondja, nagy - é
 a gyermek' feje, vagy kitsiny, egyenesen
 áll - é, vagy félen ez a szülésbe, egyedül-
 é vagy egyéb részekkel, a természetnek
 rendje fzerént - é, vagy a gyermeknek
 egyéb része, miképpen és milyen része
 áll - bé a szülésbe? Hogy tehát mindeneket
 igen tökéletesen ki - vizsgálhasson, nem elég
 az, hogy csak újjának hegyével tapaszta-
 meg a gyermek' fejét; hanem nyújtsa az
 újját fellyebb, és a bé - menetelnek minden
 környékét s állását körös - körül a fön ta-
 pogassa - el.

Ezek annakokáért azok a dolgok,
 mellyek fzerént a szorgalmas, és az igaz
 lelki - esméret fzerént bánó Bábának minden
 kezdődő szülésekben szorgalmatoskodnia és
 vizsgálódnia kell, hogy a környül - álló dol-
 goknak minéműségek fzerént magának határt
 vethessen, és mindenekre gondot viselhesen.

A'

A' BÁBÁNAK SEGEDELM. 121

A' szülésnek jelen-létét következő jelekből esmérhetjük meg:

Elsőben. A' fájdalmak valóságosak, mind inkább keményebbek, és rendszerént visszafertnek.

Másadszor. Ezekre a méhnek szája kereken és egyenlőképpen nyílik meg.

Harmadszor. Ebben a fájdalom alatt egy kistiny, hegyes és keményen feszült víz-hártyát lehet érzni.

A' mikor már a Bába valamellyik fájdalom alatt kereszködő mutató ujjával a szülés jelen-létének nyilvánlagos és bizonyos jeleit tapasztalja; elhiheti azt, hogy a szülés nem csak elkezdődik, hanem a természetnek rendje szerént végződik is. A' mihelyen ekkor a méhnek szája annyira megnyitlatkozot, hogy a Bába könnyen és alkalmatosan ki vizsgálhatja ujjával a gyermeknek állását (a mit ne tselekedjék a fájdalom alatt, hanem azon kívül, a mikor a víz-hártya lágy, ne hogy idő előtt fel pattantsa) a gyermeknek fejét egy kerek golyobishoz-képest mozdulhatatlanképpen fogja találni a medentzének bemenetelében, melyet könnyen megkülönböztethet a far-tsikától: mivel ennek tsontos keménysége vagyon, a fő pedig lágyabb.

122 . . . I. K. VI. R. II. SZAK: A

A' gyermek' fejének, mellynek ábrázatja a kereszt-tsont, hátulsó része pedig a szérem tsontok - felé vagyon fordulva, hegye tetejével a szülésbe - való bé - állását, tsak a víz - hártjának pattanása és a viznek folyása után lehet meg esmérni, a mikor a gyermek' feje a bé - menetelt körös környülegyenlőképpen bé - tölti. A' gyermek' lágyagyt (fons pulsatilis) a kereszt-tsontnál, és feje tetejének dagadáit, melly az egymásra nyomuló fő-tsontoktól ered, mint fellyebb emlékeztünk, kereken, hegyesen, és feszülve találja.

Mind ezek felett a Bábának azt - is tudnia kell, hogy a medentze nem felette szük - é, avagy a gyermek' feje nem felette nagy - é : mert ekkor jóllehet a természetnek rendje szerént - való, még - is nehéz, és fokáig tartó szülés következne. Ezen két - tőnek egymáshoz - való egyenes jó mértékét onnét lehet meg - esmérni, a mikor a szülésnek mindjárt kezdetében a gyermek' fejét a bé - menetelben mélyen lehet érzeni, és minden vízfza térő fájdalomra tapasztalhatóképpen elé - tsúszik, a méhnek szája hamar meg - nyilatkozik, és a víz - hártjának feszülete nem kitlány, hanem közép rendü nagy, kerek, hegyes, és kemény.

Utól-

A' BÁBÁNAK SEGEDELM. 123

Utóljára arról - is bizonyos legyen a Bába, hogy a gyermeknek feje mellett egyéb része nem állott - é bé a szülésbe, melly meg - nehezithétné a szülést. Erre nézve a külfő és belső tapogatas által a jelen lévő szülésnek mineműségét, ne tsak tél - túl, a mint a leg többek szoktanak, és újjokat a méhnek szájáig - is alig vizzik - fel, hanem vizsgálják - ki értelmesen.

A' mikor a Bába mind ezen jeleket, mellyek természetnek rendje szerént - való szülést ígérnek, által látta; akkor minde - neket készitsen elé, a mi a szülésnek meg - fejitésére szükséges; adjon kristélyt a szü - lőnek hús - levesből, olajból és egy kevés mézből, hogy a vég - hurka ürefedjék - meg, intse gyakorta a szülőt a vizellefre, minek előtte a gyermek' feje alá - rokkanna; ne - hogy ezen körül álló részek, u. m. hátul a vég - hurka, elől a vizelet - hólyag tel - lyesek lévén, a ki - menetelben a gyermek fejét meg - akadályoztassák. A' szülő az időnek mineműsége szerént öltözzék - fel, hogy fázékonyfágba ne essék: de felette melegen se öltözzék. Sokat ne egyék: mivel az emésztés a szülésnek ideje alatt nem tökéletes. A' Bábák ugyan a fok ételt meg - engedik, s még azt - is mondják:

mosz

most annyit ebetel 's ihatol á menyit kell, mivel gyermek-ágyadban nem kapsz: s ez által mit tesznek? Meg nehezítik gyomraikat étellel és itallal, s é miatt, elégfzer tapafztaltt halálos betegségbe esnek.

Régi szokás az, hogy á szülőnek lábait bé-kell pokálni, melyet á szorgalmatos Bába el nem mulathat az olyan Aszfzonymál, kára nélkül, á ki-reája bizakodik. A pokálás pedig tsak azoknak kell, á kiknek tzombjaikon és lábaikon az erek meg-tsomóztanak (varices) melyek ha meg-nőnek attól lehet félni, hogy á szülés alatt meg-fzakadnak és nagy vér folyás támad. Az illyeténeknek lábaikat hoszfszu és fzélyes poka-kötőkkel alól felől fel-felé kell kivált á tzombok körül bé-pokálni: mivel ottan tsomófödnek-meg leg-inkább az erek.

Némelly Bábáknak szokások az, hogy egy kezkenövel kötik körül á szülőnek nyakát á golyvának el-távoztatása végett; de ezt jóvallani tellyefféggel nem kell: mert ha á kezkenöt vagy nyakra-valót ném-is szoritja nyakára; á szülésnek munkája által még-is úgy meg-dagad, hogy á vérnek á főből á melybe-való vízfza-folyása meg-gátol-

A' BÁBÁNAK SEGEDELM. 125

gátoltatik, és a személyjében szederjes-
res Szülőt a gutta ütheti meg, s. a. t.

A' szülőnek elején, tellyes akaratját
meg kell engedni, fenn akar - é járni, vagy
az ágyban maradni? Ha pedig szakadása,
vagy egyéb olytán környül álló dolgai
mindjárt előre arra mutatnának, hogy fenn
ne járjon, fekügyék - le. Azt kell jóvalla-
ni nekie, hogy az első fájdalmakban magát
ne erőltesse nagyon: mert így a gyermek
feje meg - nem hegyesednék, s; nem alkal-
maztathatná magát a ki - menetelre; hanem
meg - laposulna, melly által a szülés meg-
késleltetik; holott egyéb aránt könnyen
és szaparán véghez mehetet volna. En-
nekokaért a Bábáknak szokásai, melly
szerént idő előtt erőltetik a szülőket, igen
káros: hanem minél erősebbek és tartósa-
bak a fájdalmak, erőlködjek annál inkább.

El - érkezvén a szülőnek valamellyik
fájdalma, valaki a házi - segítők közül úgy
tartsa térdjeit, hogy állhatatos és majd moz-
dulhatatlan fekte legyen; hogy fájdalmaí-
ban illendőképpen és hafznosan erőlködhés-
lék. A' mikor a Bába tudja, hogy jól áll
a gyermek; a szülés elé - menetelének tá-
pasztalására nézve ritkán tapogassa a szülőt;
a szülő részeket, ha fészese és szárazak,
háj-

hájjal vagy vajjal kenje - meg : de kezét ne tartsa szüntelen a szemérmén ; annál kevésbbe feszítse és tágasítsa - ki a két kézein lévő újaival a szemérmet, a mi szörnyű dolog : mert ez által azt tselekedné hogy a szülő szűkfégen kívüli szenved, szemérmének ajakai meg - dagadnak, sőt a köz - hús is el - szakadhat.

Meleg italokkal, u. m. Levesekkel, Théával s. a. t. sem kell a szülőt kénzani : mert e felett is tellyesek félelemmel, szüntelen izzadnak, hévfégről és szomjúságról szüntelen panaszolkoznak.

Igyanak vizet, vagy sert ; ha meg - erőtlenednek, bort ; ha pedig erősen meg - pirosódtanak, ábrázatjuk veres, pulsuflók szapara, tellyes, és feszes ; ekkor eret lehet vágni a karjokon, a minek sokszor nagyon nagy haszna : mivel a vérnek a méhre - való ereje meg - gyengül, könnyebben fugarodhatik egybe, s könnyebben is nyomhatja a gyermeket ; a gyúladások megelőztetnek, s meg - könnyebbül a szülőnek erőlködése is.

Azon Afzszonyi - Állatok, a kik elsőben szülnek, és nagyon érzékenyek ; gyakran tsuklanak, némellyek félen beszéllenek : de e miatt a Baba meg - ne ijedjen, mivel nem
roszsz

A' BÁBÁNAK SEGEDELM. 127

roszsz jel; hanem ha a szülő arról panaszol-
kodnék, hogy gyomra és alsóbb hasa kö-
rüll olly kiválképpen való égő fájdalmai
vagyának, hogy egy újjal sem lehet meg-
tapasztani. Ha hévsége, szomjúsága, igen
szapará, kemény és feszültt pulsuſsa vagyon;
jelen vagyon ekkor a gyulladás, és féltő,
hogy az emésztő tűzben (gangránában) hal-
meg; ha gyakor ér - vágással, lágyító bori-
tékokkal, kristályekkel és belső orvossá-
gokkal segítséget hirtelen nem nyújtunk.

Némellyek gyakran mint a hidegtől
görseđnek, és fáznak; a mit nevezzünk mi
Szülő hideglelésnek, mellyet a leg- több szü-
lők szenvednek. A gyakor meleg hús le-
vesnek és théának italától hamar el - mulik.

A mikor a méhnek szája egészen el-
távolozott és a gyermeknek feje a medentzé-
nek üregébe ereszkedett (a mit a Baba ál-
tal láthat, ha mutató újjának felével a gyer-
mek fejét el - érte, vagy pattant fel a viz-
hártya, vagy nem) a szülőt vigye a szü-
lő - székbe, ha abban akar szülni; de elebb
ne tselékedje, a mint fokán szoktanak, a
mig a méhnek szája eléggé meg - nem nyi-
latkozott. E' felett némellyek fok oráig,
s éjtfzakáig annyira erőltetik a szegény
szü-

szülőt, hogy fok nyavalya támadhat be-
 lölle. A' mihellyen a fel-állítatott szülő-
 székre vitettetett a szülő Afzfzony; a Bá-
 ba a szülő lábai közé arra alkalmaztatott
 kitfny. széket kére ül; két segítő, a resz-
 kető szülőnek, a reszkető térdjeit, és egyik
 hátul mind két kezével kereft-tsonjtát és
 derekát tartják. A' Bába a szülőt arra int-
 fejó szokkal, hogy fájdalmait illendőképpen
 nyögje ki. A' hafát erősen ne nyomja és
 tartsa: mert fokszor nagyobb kára vagyon
 mint hafzna ennek; s a szülőnek hafa öly-
 érzékeny fájdalmas lesz, hogy szülése
 után alig lehet fájdalom nélkül meg-tapo-
 gathni. A' mihellyen a Bába észre veszi,
 hogy a gyermek' feje a köz-húfra nyomul,
 ezt elé táasztja, s a szemérmét ki-tágasítja:
 ekkor a fájdalmak alatt a köz-húft, melly
 három s négy ujni-is ki-nyúlik és erősen
 meg-feszül, vajjal vagy hájjal meg-kentt
 egybe fogott vászon darabokkal tartsa, és
 nyomja az által menendő gyermek' fejének
 ellenébe és viltsza, mine a hogy el-fa-
 kadjonon-gam.

Meg-

A' BÁBÁNAK SEGEDELM. 129

Meg-születtettvén a gyermek, köldöke kötelét meg-köti illendő módon, segítő társának adja a gyermeket, s arra vagyongondja ezután, hogy a mást kaphassa meg.

Miképpen kellesték a mást le választani, a gyermek ágyas Afzszonyra, és újjonnan született gyermekre gondot viselni: ezen oktatásnak utolsó Könyvében elé adjuk.

A HAZAI ÉRTESÍTŐ

Megjelenik minden hétfőn és pénteken.
A HAZAI ÉRTESÍTŐ egyike a legjelentősebb
magyar nyelvű közlönyeknek. A közlöny
tartalmát a Magyar Királyság és a Magyar
Házaspárti Értelmiség érdekei határozzák meg.

A HAZAI ÉRTESÍTŐ a Magyar Királyság
és a Magyar Házaspárti Értelmiség érdekei
határozzák meg. A közlöny tartalmát
a Magyar Királyság és a Magyar Házaspárti
Értelmiség érdekei határozzák meg.

M A S A D I K

K Ö N Y V

A' TERMÉSZETNEK RENDJE
SZERÉNT-VALÓ NEHÉZ SZÜ-
LÉSEKRŐL.

Természetnek rendje szerént-való nehéz szülésnek á mondatik, á mikor á szülés, és á méhnek gyümölte, születtetésére, á természetnek ereje által, á természetnek rendje-szerént igazgattatik ugyan: de á szülőnek vagy gyermeknek részéről, külömb-külob-m-féle hibák vagynak jelen, mellyek á szülést meg-késlelhetik, vagy nehézithetik, és orvosságokkal, á szülőnek fekvésével, vagy á Bábának kezével kétele-nítettnek ki-pótoltatni, és meg-jobbí-tatni.

ELSŐ RÉSZ.

A' SZÜLŐNEK RÉSZÉRŐL. VALÓ HIBÁKRÓL.

Azon okok és gátlások, melyek természetnek rendje szerint - való nehéz szüléseket okoznak ; a szülőnek részéről, medentzéjének roszsz formájától, avagy egyéb szülő részeitől származhatnak. Szintén illy' nehezen szülhet a szülő, ha a szülő részeknek szomszéd tagjai, a szülőnek

nyavalyás minéműsége, avagy a szülő-fájdalmaknak és a szülő erejének fogyatkozásai okozzák.

ELSŐ SZAKASZ.

A' MEDENTZÉNEK HIBÁIRÓL.

A' medentzének hibái, kivált ha éfelette szűk, és a természetnek rendje ellen vagyon formálva ; igen sok szerentfétlenségeket okoznak : mert ha a gyermek fejével áll-bé a szülésbe ; meg-akad. Ha pedig a Bába a gyermeket rossz állása miatt meg-fordítani kételenitetik ; által láthatja eléggé, melly nehezen dughatja által a keskeny és szűk medentzén a kezét a mesterfégnek regulái szerént-is : ennél pedig mindenkor nehezebben húzhatja ki a gyermeket.

Ritka dolog az, hogy a medentzének bé-menetele, és lki-menetele mind egyszerűs mind felette szűk legyen. A' medentzének ürege mindenkor elég tágas ; hanem ha természet ellen-való tsont-dagadások találattatnának, millyeneket ollyaténokban tapasztalhatnánk, a kik az Angliai, vagy
Fran-

A' MEDENTZÉN. HIBAIR. 135

Frantzia betegségek¹től gyötrettettek valaha.

A' medenr²ze bé-menetelének formája jó, de köröskörnyül felette szűk lehet ; ha pedig a szemerem-tson³tok avagy a kereszt-tson⁴tnak tsúpja, melly többire hibás a bé-menetelnek közepe felé nőt, a tsipő-tson⁵toknak pedig természet-szerént-való tága⁶fágok vagyon : formátlan medentzének mondjuk ekkor. A' medentzének formátlan és keskeny bé-menetelét a szülés alatt a Bába könnyen észre veheti, ha újjával köröskörnyül ki-vi⁷sgálja ; a kereszt-tson⁸tnak a medentzébe tapasztalhatòképpen való nagy tsupját pedig, kereskedő mutató újjával igen könnyen érezheti.

A' ki-menetelben a szemerem tson⁹tok a fél tzirkalomnak formája helyett bé-felénöhettek : illyetén formálag olly hegyes szegületet formálnak, hogy a főnek hátul¹⁰fó kerek része azon által nem nyomulhat, és e miatt a gyermek' feje a far-tsikat annál inkább nyomja. A' far-tsik is-meg-szü¹¹kitheti a ki-menetelt, ha vagy felette horgafon horgadott a szemerem-tson¹²toknak tzirkalmái-felé s még-is valamennyire engedelmes ; avagy ha természetí horgadása vagyon, de engedetlen és mozdulhatatlan,

Az első hibát meg - esmérheti a Bába, ha vagy a szemérmén, vagy a vég hurkán dugja - bé mutató újját, mellyel ennek nyilvánfagos horgadást észre - veheti: mozdulhatatlan engedetlenféget pedig onnét tapasztalhatja ismét könnyen, hogy ugyan azon újjával nyomni akarván a far - tsikat, ez engedni nem akar, és a testnek meg - fertése nélkül hátra nem nyomhatja.

Az Ülő - tsontok között - való tágaflágitritkán hibás.

Minél formátlanabb, és következőképpen szűkebb a bé - menetel: annál nehezebb és késedelmelebb a szülés; ámbár a gyermek' fejének nagysága természet szerint - való legyen egyenesen és jól áll. A' gyermek fejének, tsontjainak erőszakos egymásra - való nyomulása miatt, szörnyen meg - kell hofzízabbulni és hegyesülni; melly által környületében vékonyabb lészén, és úgy formálódik, hogy végezetre a bé - menetelt meg - hathatja: ehez pedig fok idő kívántatik. A' szülő az illy hofzszas és fájdalmas erőlködéseiben nagyon meg - fárad és erőtlenedik, s félő, hogy a gyermek meg - ne haljon: mivel a feje a medentzének erős és engedetlen tsontjai között nyomattatik és szorongattatik olly fokáig.

A'

A' MEDENTZÉN. HIBAIR. 137

A' mig á gyermek' feje minden fájdalomra, ambár ha kevésfég és lassan - is búvik - elé; á szülőnek fájdalma és ereje szünet - nélkül vagyon ; addig á Bába ne féljen : mert á szülés egy s két napokig és éjjekig - is tarthat, s á gyermek még - is elevenen születethetik á világra.

De á mikor az erős és nagy fájdalmakra - is , mellyekben fokáig fetrenget á szülő, á gyermek feje csak á bé - menetelben, akadoz, s nem tsúszik alább; á szülő részek á gyermek' fejének ellen nyomásától megdagadnak ; á rettegő szülőnek fájdalmái és ereje el - múlnak : elég nyilvánfágos ekkor, hogy á medentzének bé - menetele felette szük, és ekkor lehetetlen, hogy á természetnek rendje szerént meheffen véghez á szülés. A' gyermek meg - hal az útjában, s á nyögő szülő veszedelemben forog, hogy gyuladásban, és ébből következő emészttűzben hal - meg , kivált ha haszontalanul és kegyetlenkedöképpen erőletti á Bába, s idejen segedelmet nem keres á Bába - Mester által ; á ki á gyermeket vagy elevenen vagy halva ki - húzza. Ha á bé - menetelnek olly rendkívüll - való szorosságot vagy szük - vóltát á szülésnek mindjárt kezdetében úgy tapasztalja ; hogy kezét tellyességgel

gel bé-nem dughatná : mindjárt jelentfemeg a dolgot haladék nélkül illendő helyjén ; hogy az idejénkoránt - való has-met-fzés által mindeniket ki-leheffen a halálnak veszedelméből ragadni. De csak azt írathatjuk, hogy az eszelős Bábák idején nem gondolnak a segítségére!

A' mikor a ki-menetel a fellyebb meg-irtt mód szerént felette szük ; ekkor többire a bé-menetel tágas és bő : a medentzének formája közelit ekkor egy töltférhez, melly fellyel tágas, és minél alább annál szorosabb. A' gyermek' feje a bé - mene-telen által fokszor igen hamar rokkán - alá a medentzének üregébe, s ekkor nagyon biznak a Bábák, hogy igen könnyen és hamar fog véghez menni a szülés ; de a méhnek olly hamar meg-nem tágasadható száját a gyermek' feje a ki-menetelnek tsontjaihoz nyomja, melly által meg-gyuladhat s. a. t.

Az illyetén szülés, idejére és minéműségére - nézve szintén ollyatén, mint mikor a gyermek feje a szoros bé-menetelben akadott - meg : de mivel ekkor még - is könnyebben nyúlhatunk a gyermek fejéhez, mint mikor megszűze fenn vagyon ; nem olly terhes a szülés, mint az előbbeni állapotban,

A' MEDENTZÉN. HIBAIR. 139

ban, s ekkor a felette horgas, de még-is mozdulható far-tsikat hátra lehet nyomni, hogy a főnek könnyebb ki-menetelt szerezhessünk.

Mivel mostan a far-tsiknak hátra nyomtatásáról vagyon alkalmatosságunk a szollásra; jegyezzük-meg, hogy két esetekben szoktuk hátra-nyomni ezt.

Előben : A' mikor a far-tsiknak felfelé - való horgadása olly nagy, hogy a gyermek' fejét meg-gátolja. Ekkor a Bába jobb kezén-lévő mutató és közép ujjait úgy dugja a méhnek hüvelyjébe, hogy ujjainak háta a far-tsik, tenyeres része a gyermek feje-felé legyen fordulva. Ha pedig áttól lehetne félni, hogy a méh hüvelyjébe akaráván ujjait dugni, a köz-hús el-szakadhatna: kenje-meg ujjait jól, s dugja a vég-hurkába, ujjának hátával nyomja vissza a far-tsikát tenyeres részével pedig okosan fegíljen a gyermek' fejének a ki-menetelre.

De a Bába ebből szokást ne tsináljon, hogy minden hére-hóra ujjait a vég-hurkába dugja: mert könnyen által furhatja; vagy ha kitsinnég - is bántja - meg, meggyuladhat, és az év meg-emésztheti.

140 II. K. I. R. I. SZAK.

Másadszor. Hátra nyomjuk az olly far - tsikat - is, melly nem hibás, á mikor á fájdalmak felette gyengék, vagy el - is múltanak. Ekkor á Bába mutató újját tsak egyedül, hátával á szülő hafa, elejével á far - tsika - felé á szülőnek vég - hurkájába dugja; á far - tsikat olly erősen, és annyi - szor nyomja vízszla vagy hátra, á mint tsak nyomhatja. De még - is tsak tapogatódva nyomja hátra: mivel az illyeténformálag fordultt újjával nagyobb erővel nyomhat - ván, le - is törheti. Illyformálag á fájdalom néha vízszla térnek, és á szülés, melly még sokáig tarthatott volna, gyakorta tsak hamar véghez megyen.

Mire vigyázzon továbbá á Bába, hogy az illyetén, természetnek rendje szerént - való nehéz szüléseket meg - könnyebbithesse, á gyermekekre mitsoda gondja legyen, á gyu - ladáfokat, á egyéb szomorú következe - ket, mellyek á szülőt meg - támadhatják, miképpen gátolhassa - meg? elé fogjuk ad - ni, á mikor á nagy főnek nehéz születeté - séről szözlünk.

Felette

A' MEDENTZÉN. HIBAIR. 141

Felette tágas és bő lehet a medentze, bé-menetelésben vagy ki-menetelésben, vagy mind kettőben egyfzer s mind.

A' bé-menetelnek tágaflágát megismerhetjük.

Előben : A' gyermek' feje, melly még a szülésnek kezdetében rokkant mélyen alá a medentzének üregébe, a be menetelt ki-nem tölti.

Másadszor. A' gyermek' feje minden fájdalmakra mind inkább nyomul erőszakkal alá a ki-menetel-felé alá : mivel foholtsem ellenzi semmi meg.

Harmadszor. A' méhnek szája a gyermek' fejével egyfzer s mind nyomattatik alá a fájdalomtól. Hogy azért ekkor a méhnek száját tsipéstől és szakadástól oltalmazuk-meg ; a Bába fektesse a szülőt az ágyba, jobb kezén lévő újjáival nyúljon a méh' hüvelyjébe, egyenes tizirkalomban nyújtsa ki, és tartoztassa a méhnek száját mindenik fájdalom alatt addig, a míg úgy megnyilatkozott, hogy a gyermek' feje által-mehet. A' gyermek-ágyas pedig szülése után tovább maradjon az ágyban, mint egyébkor szokás : mert attól lehetne félni, hogy meg-szakad, vagy elé-esik a méhe.

Ki-menetelében felette tágas lehet, a mikor a kereszt-tsont és far-tsik igen ke-
veflég söt nem-is horgadott-meg; hanem
egyenessen áll mind kettő alá. Mivel annak-
okáért ezen tsontoknak természetnek rend-
je szerént-való horgadásaik hintsenek-meg,
mellyeknek a gyermek fejét elől-felől a
ki-menetel-felé kellene utat mutatniok: a
feje, a kereszt-tsont és far-tsik mellett
egyenessen úgy nyomul alá a köz-húfra,
hogy egy tenyérnire tágasadik ez meg; a
vég hurkának-is nyilatkozása mind inkább
olly tágas leszén, hogy két, s három új-
ját-is belé dughatná a Bába; a szemerem
pedig annál inkább szükül-meg; a szülés-
nek fájdalma kénos, fokáig tart, és ha nem
tud segiteni a Bába, utóljára ketté szakad
a köz-hús a vég-hurkáig a gyermek' fejé-
nek nyomásától; a honnét gyakorta orvo-
solhatatlan nyavalyák támadnak, kivált ha
a vég-hurka-is el-szakadott a közhússal
együtt. Ezt a szegény nyavalyás, maga
részéről ártatlan Afiszonyi Allatat a Férje
meg-utálja a tudatlan Bába miatt, maga
magát-is meg-utálja, bús, bánatos, s éle-
tének minden napjait gyászos és gyötrelmes
állapotban kételenitetik síralmason végzeni.

Ekkor

A' MEDENTZÉN. HIBAIR. 143

Ekkor a Bába úgy segítjen, hogy egy néhány ujjait a gyermek feje és a köz-hús közé dughassa a méhnek hüvelyjébe, ujjait a gyermek homlokára alkalmaztatván, fejének a ki-menetelre utat mutasson. Ezen munkáját pedig a Bába állva vigye véghez: mert másképpen a szülőnek közhusát szántszándékkal szakasztaná el, kivált ha a szülő a szülő-székben ül, a kit ekkor a szülés végett jobb volna az ágyba fektetni.

A' mikor pedig a gyermek feje olly erősen nyomult a köz-húfra, hogy ennek el-szakadása nélkül a Bába, ujjait a méhnek hüvelyjébe tellyefféggel be-nem dugharná: ekkor a Bába ne mesterkedjék az újjával a ki-tágafadott vég-hurkában; mivel hamarébb fértheti-meg a vég-hurkát mint tzeljät el-érheti: hanem vegyen kezére egy jól meg-kenett vászon tépeléket, mellyel kívülről a gyermek fejét nyomja felfelé, e közben pedig a gyermeknek valamelyik fájdalom alatt alá-nyomuló fejének nyomja lassan ellenébe a köz-húst. Ha már e nem használna; úgy kételenitetik már a Bába mutató és közép ujjait a szülő vég-hurkájába dugni, hogy a gyermek fejét elé emelhesse. De a mikor illyetén formálag kételenitetünk segiteni, a köz hús mindenkor

kor el-fog szakadni, de nem éppen a vég-hurkáig.

Ez-is nehéz dolog, a mikor a bé-menetel a ki-menetellel együtt, következésképpen az egész medentze felette tágas. Mert ha a méhnek szája lassan nyíltkozik-meg; a gyermeknek feje semmitől sem gátoltattvan-meg, a méhvel együtt a medentze' üregébe alá, s gyakran a ki-meneten-is által nyomul.

A' méhnek szája, ha kivált a szülő felette eleinte vitettetett a szülő - székre, lassan és fájdalmasan tágasodik-meg; a méh ekkor erősen nyomattatik, sokáig tart a szülés, és ha még-is egy szerentfere jól megyen véghez mindenekre nézve, s egyéb veszedelmes nyavalyák nem következnek reá: még-is minden bizonnyal meg rokkan a méh, avagy meg-is szakadhat, mellyről a negyedik Könyvben fogunk emlékezni. Ekkor a Bába a szülőt úgy fektette az ágyba, hogy al-felével magofatskán fekügyék, és e miatt ne rokkanhasson olly erősen alá a méh; ezután újjait a Bába a méh' hüvelyjén által dugja a méh szájáig, és ellenzze addig a gyermeknek a fájdalmak alatt ki-nomulni akaró fejét; a mig a méhnek szája meg-nyilatkozott. Az egyéb dolgok úgy

A' MEDENTZÉN, HIBAIR. 145

úgy vagynak, a mint a tágas és bő bé-menetelről szólottunk.

De sokkal szerentfétlenebb ennél ama szülés a mikor t. i. nagyon tágas a medentze, és a méhnek szája mindjárt az első fájdalmakra hamar meg nyilatkozik. Ha a szülő ekkor talpára áll, hirtelen keresztül szottyanhat a gyermek, a földre eshetik, s köldökének kötele ketté szakadhat: avagy ha ez el nem szakad; a kivüli lévő gyermek a méhnek belső szinén erőssen függő mástát a ki fordultt méhvel együtt a szemérmén is ki-ránthatja.

De ez a szerentfétlenség ritkán, vagy éppen meg-nem eshetik, ha az okos Bába idején vágyon jelen, a külső a szülőt illendő idejében fekteti ágyába.

Vagynak fok tágas medentzēju Afz. szonyok, s még-is szaparán s szerentfétlen végzik szüléseiket: de ezek szüléseik után veszedelmes főt halálos vér-folyásokba is esnek; mellynek okait, és miképpen kelljen ezen nyavalyát a következő szülésekben meg-előzni? meg-jelentettük fellyebb, a hol a víz hártjának fel-pattantáláról emlékeztünk.

MÁSADIK SZAKASZ.

A' MÉH' HÜVELYJÉNEK HIBÁIRÓL.

A' méhnek hüvelyje, az Afzszonyi Allatnak első formáltatásában - is felette szükön és szorosan formáltatthatott; ekkor nem olly számafak és nagyok a belső bőrnék rántzai. A' nehézkességnek ideje alatt ki-nyúlik ugyan: de a' méhnek illetén hüvelyje a' szülésnek ideje alatt még - is inkább szükül-meg, mint a' mások találtatnak; melly ez által a' gyermek fejének el-lent áll, s következendöképpen későre és nehezen megyen véghez a' szülés.

Tudjuk azt, hogy fok kitfiny nyál-készítő tsumotskák találtattnak a' méh' hüvelyjének rántzai között, mellyek ki-vált a' szülésnek ideje alatt igen fok nyálas nedvességet készítenek és botfátanak-ki: ez által a' méh' hüvelyje meg-fikul, s a' gyermeknek ki menetelére-valò útja meg-könnyebbül. De a' mikor ezen nedvesség-nek illendő mértéke meg-fogyatkozik, és nints elegendő jelen, avagy a' szülőnek belső hévfége meg-emészti: ekkor a' méhnek hüvelyje igen száraz; ha meg-tapo-gatjuk

A' MÉH. HÜVELYJ. HIB. 147

gatjuk , forrónak , dagadtnak , szüknek lenni találjuk , és a rántzak kivált a szemérem - tsontok - felé nagyon meg - dagadtak ; a szegény szülő szüntelen nyög és kiáltoz szörnyen , kivált a szülő fájdalmak alatt , égő fájdalmakról panaszkodik , és ha a Bába illendő idején segítséget nem nyújt : meg - gyuladnak szülő részei , és az emésztő tűz hamarébb tamadja - meg , mint a szülés véghez megyen.

Némellyeknek méhek' hüvelyjeiket a fenés vagy frantziás emésztő nedveslég úgy ki - rágta , imitt - amott efféle kelevényekkel , és lümölts - formájú kissebb s nagyobb dagadásokkal annyira meg - rakta ; hogy meg nem tágasulhatnak szörnyű fájdalom nélkül a szülés alatt. Ezen szörnyű fájdalmak miatt szülő fájdalmaikat ki - nem akarják dolgozni ; melly miatt a szülés meg - nehezedik , és sokáig tart.

Minden ezen esetekben a Bába kézfiztsen nyálas Kristélyt árpa - kásából , vagy olajból s téjből , és fofatja a méhnek hüvelyjébe a gyermek' feje körül. Hogy pedig ez a nyálas Kristély olly hamar ki - ne szívároghassék a méhnek hüvelyjéből ; tehát a Bába ennek tovább - való benn - maradása végett fektesse a szülött al - felével

magossan az ágyba. Az illetén lágyító fofatás fokkal jobb, mintsem ha újjáival vaját vagy hájat dugna a méh' hüvelyjébe: mert a hol a gyermeknek feje áll, oda sem, mit sem dughat - fel, és az a hely, melyet szükségesképpen kellene meg - lágyítani, s nedvesíteni, szárazon marad. A' fokkenés csak fok fájdalmakat okoz, s a méhnek hüvelyje még - is nagyon meg - dagad.

Ha a méhnek hüvelyje égő és forró, a szülő tüzes, szomjúságról és hévsegről panaszkodik; ekkor egyszer, s még az után ismét egyszer kellene eret vágni, (ha szükséges az Orvos ítélete szerént) hogy a gyuladást, és ebből következhető emésztő tüzet (gangrænát) meg - előzhessük: igyék mondola tejet salétrommal, mézzel vagy nádmézzel, hivesítés végett: meleg téjbe mártott spongyiát is lehet szemérmére tenni, hogy a feszes, száraz, és meg - gyuladott részek meg - lágyuljanak és fikuljanak.

Ritkán találjuk a méhnek olytén hüvelyjét avagy száját, melyly hosszú és rozsfzul gyógyítatott kelések miatt egybenőtt, vagy forrott volna. A' mikor az illetén eseten a nyilatkozás felette kitsiny, s a Bába a szülő vég - hurkájába dugott egyik újjával a gyermek fejének elé - jövést érzi:

ekkor

A' MÉH. HÜVELYJ. HIB. 149

ekkor Borbélyt hívjon mindjárt, a ki a természet ellen - való forrásokat ketté metstse, és, a míg a gyermeknek feje a fájdalmaknak erőszakai miatt el-nem szakasztja ezen részeket, utat tsináljon : hogy ennek elmulatása miatt ne támadjanak egyéb gyázas és igen veszedelmes következtetések. Nints annak meg olly fok ideje, hogy egy szülővel illyetén formálag kellett bánnunk, a kinek méhe' hüvelyje első igen nehéz Szülése után félig forrot vala egybe; mely-et két élő szerszámmal tágasítottunk-meg, s a gyermeknek két nap és két éjszaka alatt a medentzének üregébe szorultt fejét fogóval kételenítettünk ki-húzni.

A' méh' hüvelyjének a szemerem-tson-toknál találtató rántzai gyakorta úgy megnyúltanak, és annyira függenek lágyan alá, hogy a Bába mutató ujját alig, és tsak hátra-felé dughatja-bé, melly nyavalyát nevezzünk a *méh' hüvelyje szakadásának*. Ez a gyermek' fejét még-nem akadalyozza : de ha a Bába ezt hátra nem nyomja addig, a míg a gyermek' feje meg születtetett ; a szakadt részt a gyermek' feje olly keményen nyomja a szemerem-tson-tokhoz, s annyira tsipi, és nyomja-ki a szemeremen, hogy gyulladás és evesedés-is támadhat erre.

Tapasztaltatott az - is, hogy a méhnek hüvelyje egész környezetében három, s négy újni-is ki-nyomult a füzémrmen a szülés alatt. Illykört a méh' hüvelyjének szakadását addig kell meleggetni meleg téjjel, a mig a gyermek' feje által ront; ezután tartsa a Bába mind két kezein-lévő újjaival hátra a gyermek fejének ellenébe, a mig meg születtetett.

A' szülés után a Bába ne mindjárt tegye vizsgálja, és a medentzének üregébe a méh' hüvelyjét; mivel meg akadályoztattnék a gyermek ágyas Afzszonynak tisztulása: mert belső része a méh' hüvelyjének úgy lapul egymásra, s annyira dugja-meg a nyilatkozást, hogy a tisztulás véghez nem mehet és semmi sem folyhat-ki; a honnét fzmoru következtések támadnának. Annakokáért a Bába ezen szakadást hagyja mind addig a füzémrmen kívül, a mig az Afzszonyi Allat folyásából meg-tisztult: ez után vizsgálja helyhezteti a gyűrűvel való helyre hozás által, s meg-előzi ennek tovább-való ki-esését.

A' MÉH. SZÁJÁN. HIBÁIR. 151

HARMÁDIK SZAKASZ.

A' MÉH' SZÁJÁNAK HIBÁIRÓL.

A' méhnek szája - is, ha késén és nagyobb fájdalmakkal nyilatkozik - meg, mint az illendő valóságos fájdalmak hozzák magokkal, kivált kezdetében meg-nehezitheti a szülést. A' méhnek szája vagy görtös módra futorodik egybe, a honnét a fattyu fájdalmak támadnak, mint fellyebb szállottunk; melly állapotban szék-fű théat hús-leveseket, gyakor Kristélyeket, szék-fű théából és len-mag olajból, a háfára pedig füstölt meleg ruhákat jövalllhatunk: ha a méhnek szája vastag és kemény lévén egész környületében dagadva taláztatik; ekkor a karon-való ér-vágás olly hasznos tetzen, hogy szemlátomást lehet észre venni. Mert ez által a vér a méhtől másfelé vonattatik, a méhnek szája meg-vékonyul, s a leg-közelebb következő fájdalomra észre vehetőképpen, és gyakran olly hamar nyilatkozik - meg; hogy mindjárt után nyomul a gyermek, és a Bábának reményfégén kívül rövid idő alatt meg-születtetik.

De a méh' szájának meg szakadása (procidencia) még fokkal nehezebb szüléseket okozhat.

Előben : A' mikor a méhnek szája a méhvel és a gyermek fejével együtt a medentzének üregébe vagy a ki-menetelig-is egyenesen rokkant alá : erről abban a Szakaszban állottunk, a hol a tágas medentzéről emlékeztünk.

Másadszor : A' méh' szájának egyedül csak elől-való ajaka, vagy

Harmadszor. A' méh' nyakának első részével egyfőz a mind szakadhat-meg.

A' méh' szája elől-való ajakának mély elé-szakadását a szülés alatt onnét lehet meg-ismerni, ha a Bába a méh' hüvelyjébe alá-függő húfos részt tapasztal : a méh szájának nyilatkozása hátrább vagyon közelebb a kereszt-tsonthoz, ennek tsúja alatt, és ezen elől-való ajaknak szétyje olly fesz mint egy finor, mellyet a Bábák előben a lágy víz hártyának lenni hisznek.

Ekkor a szülés késő és fájdalmas léfzen : mivel ezen meg szakadt vastag ajak a gyermek fejétől mind inkább alább és a szemérem-tsontoknak ellenekbe nyomtatik, a szája-is a kereszt-tsonttól igen kevésség mozdul-el, és kevésség nyilatkozik.

A' MÉH. SZAJÁN. HIBAIR. 153

zik-meg. Ennekokáért a Szülöt a Bába fektesse-le, és két vagy három újjaival az elől-lévő feszültt méh' szája feszés ajakának szélyjét kenegesse gyakran hájjal vagy vajjal; az elé szakadt ajakat pedig a fájdalmak alatt újjaival tartsa a gyermek-fejének ellenébe, a míg a gyermek meg-hattotta a méh' száját, a mikor osztán következik a szülés.

Meg-esik gyakran, a mikor a gyermek feje meg-is született, hogy a méhnek szája, szintén mint a méhnek hüvelyje, olly görtzfőn szorul és kaptsolódik a gyermek' nyakára, hogy a Bába a gyermek' nyaka és méh' szája közé alig dughatja-bé egyik újját: ekkor a méhnek feszés száját a Bába újjaival ne fessege, s ne erőltesse: mert el-szakaszthatja; hanem várjon egy ideig, a míg el-hagyta a görts, és ekkor újjaival lágyfágát észre vévén azon igyekezzék, hogy az egész testet-is ki huzhassa,

NEGYEDIK SZAKASZ.

A' MÉHNEK FÉLEN-ÁLLÁSARÓL.

A' mikor a méh egyenes állásából úgy mozdult-el, hogy feneke a nehézkesnek

hasában egyik oldalában, szája pedig ellenben által való részén a medentzének bemenetelében találtatik : *félen áll a méh.*

A' méh' félen-állásának külömb-kü lömb-féle okai vagynak ; ha t. i. a medentze formátlan ; a mássa nem a méhnek fenekén , hanem oldalán vagyon , ez nagy és vastag. Azon Afzszonyi - Állatoknak kivált áll félen a méhek , a kik többire egy oldalokon fekszenek , avagy ülő dolgaik alatt elé vagy oldalfélt görbednek. Sok egyéb okok is okozhatják ezen nyavalyát , mellyeket ki vizsgálni nehezen lehet.

Az egész medentzének környezetében egy hely lintsen , melly-felé félen nem állhatna a méhnek szája : de jegyezzünk tsak négy főképpen meg-jegyzésre-méltó tájékokat-meg , a mellyek-felé félen állhat , u. m. oldalfélt , az az , valamellyik tsipő-tsont-felé , elől a szemérem tsontok-felé , és hátul a kerefszt-tsont-felé.

Leg-gyakrabban találtatik a méh' szájának félen-állása valamellyik tsipő-tsont-felé , melly a leg-könnyebb : a szeméremtsontok-felé leg-ritkább , és tsak a görbékben találtatik , a kiknek hátok-gerintze vékonyaik (lumbi) tájékán inkább ki-felé vagyon horgadva , következendöképpen belől

A' MÉHN. FÉLEN ÁLLÁSAR. 155

belől üreget formál, mellybe a' méhnek feneke a' háton- való fekvés miatt könnyen ereízkedhetik, s a' szája a' szemérem- tson- tok- felé fordulhat. De a' leg nehezebb és bajosabb az, a' mikor a' méhnek szája a' ke- reszt- tsont- felé áll félen: mivel ekkor a' méhnek feneke a' gyermekkel együtt a' hasban elé- felé vagyon, melly majd a' térdekig függvén, alig lehet fenn tartani, s illyetén formálag a' méhnek száját nehe- zen lehet helyjére helyheztetni. Minél inkább mozdul- el ekképpen a' méhnek szája egyenes állásától az említett okok miatt; annál inkább áll- félen. Akár melly felé álljon félen a' méhnek szája; tudnia kell a' Bábanak, hogy tökéletesen áll- é félen vagy nem? *Tökéletesen félen állónak* akkor mondjuk, a' mikor szája a' bé- menetel felett olly meszsze áll félen, hogy ezt a' Bába egyik ujjával vagy éppen nem, vagy igen kevésbé tapasztalhatja: *nem tökéletesen félen állónak* akkor mondjuk; a' mikor a' méh' száját a' medentzének ugyan üregében, de nem közepében, még- is mind azáltal egész környezetében tapasztalhatja.

A' méh' szája félen- állásának követ- kezendő közönséges jelei vagynak.

156 II. K. I. R. IV. SZAK.

Előben : A' Nehézkesnek hasa nem áll a közepében, hanem azon oldalán inkább, a hol a méhnek fenéke vagyon.

Másadszor. A' fájdalmak kezedetben erőssék : de a méhnek egyenetlen sugorodása miatt, olly fájdalmasak, mintha késfel metszenék, s nem tartófsak.

Harmadszor. Mivel a hofzszukó és kolbász módjára alá függő viz - hártya azon tsontra, melly felé felén áll a méhnek Izája, nyomattatik a gyermek fejétől ; szaparán el - szakad, és a vizek szüntelenül folynak - ki.

Negyedszer. A' leg - bátorfágosabb jele a méh' felén - állásának az, a mikor a Bába kereskedő mutató ujjával a méhnek száján fél hóld formájú nyilatkozást vagy éppen semmi nyilatkozást - sem talál. Hogy ekkor a Bába, meg - tapogatván a szülőt, és nem találván a méhnek száját, mindjárt meg - tudhassa, hol keresse, tsak vigyázzon a szülőnek következendöképpen a hasára. Tegyük - fel p. o. a szülőnek hasa jobb oldalán magassabb ; a méhnek száját ekkor a bal oldala - felé minden bizonynyal meg - találja. De hogy ennek nyilatkozását és minéműségét jól ki - vizsgálhassa ; fektesse a szülőt azon oldalára egy kitfinnég, avagy tartsa a hasát a más oldala

A' MÉHN. FÉLEN ÁLLÁSÁR. 157

dala felé, melly által a méhnek szája inkább közelit az újjához, s könnyen ki vizsgálhatja.

A' méhnek félen - állása mindenkor nehéz, fájdalmas és hosszúság szüléseket okoz, ha mesteriség által segedelmet nem nyújtunk; kivált ha tökéletesen felen - áll. A' méhnek szája elsőben a szülésbe lépő gyermek fejével együtt erőssen nyomattatik azon tsonthoz, a melly felé áll, igen lassan nyilik meg, s csak félig való nyilatkozást lehet találni a medentzének üregében. Végezetre hosszúság idő után a gyermek feje a méh' nyakának egyik részével félen alá nyomul, s a leg keményebb fájdalmakra sem megyen küllyebb; utoljára meghal a gyermek, s a szegény szülő életének velzedelmébe esik, sőt némellyek gyermekeikkel együtt holtanak meg a szülés alatt, a mint illyetén példákat tudunk.

Hogy annakokáért illyetén szerentfétlenségeket megelőzzünk, azon kell igyekeznünk, hogy a méhnek száját a medentzének üregébe egyenesen hozzáfűk, mellyet a helyre hozás által fektében avagy a Bába a maga kezével véghez vihet: illyetén formálag a méhnek szája a medentzének minden tájéka felé egyenlőképpen nyilik és

tága-

tágafadik - ki, által megyen a gyermek feje, a ámbár késén, még - is meg - lehetősen megyen véghez a szülés.

De a mikor a méhnek szája nem áll tökéletesen félen: a szülőnek ekkor csak fekvése által lehet segíteni. A' Baba a szülőt azon oldalára fekteti, melly - felé félen áll a méhnek szája, és így a hasnak egész terhe azon oldalára fordul, mellyre a szülőt fektette; illyeténképpen út mutat - tatik a méh' szájának, a medentzének kö - zepe - felé. Tegyük - fel p. o. a méhnek szája a jobbik tsipő - tsont - felé áll félen, fektesse bal oldalára. De ha a méhnek szája a szemérem - tsontok - felé áll félen, ekkor a szülőt ültesse egy magas székre, fektesse melyjével és karjaival egy alatsón asztalra, hogy eslék inkább elé a hasa, és a méh' szája a szemérem - tsontoktól alá a medentzének közepe - felé nyomuljon. A' mikor pedig a kereft - tsont - felé áll félen, fektesse a szülőt hátára hátuljával magassan, két segítők egyik jobb, a másik bal - felől az ágy mellett a szülő hasát egy kendővel tartfák addig - fel, a míg a méhnek szája a medentzének közepébe egyenesen nyílt. Ezen fektében a szülő fekügyék mind ad - dig, a míg a méhnek szája egyenesen áll a
meden-

A' MÉHN. FÉLEN ÁLLÁSÁR. 159

medentzének üregében, és egyenlőképpen tágasadott - ki. Ha így a gyermek' feje jól lépik - bé a szülésbe, és a medentzének üregébe alá jött ; a szülő - székre viszi a szülőt, és el - várja a szülést.

A' méh' szájának nem tökéletes félen - állása a tsipő - tsontok és a kereszt - tsont felé, nem olly ritka mint némellyek hiszik. Az ollyatén szülőkben, a kik sokszor vóltanak nehézkesek, a kereszt - tsont - felé majd mindenkor félen állónak találjuk ezt : mivel ezeknek hálok, méheknek gyakor ki - tágasadásától mind - inkább meg - lágyul, és engedelmesfebb lesz.

Némelly Afzszonyi állatak, a kiknek nagy fájdalmaik vagynak kereszt - tsontjaikban, és a szülő - széken szoktanak szülni, nem akarnak az ágyban maradni, hanem ismét a szülő - széken szülni : hogy ekkor a méhnek félen álló száját a medentzének üregébe még - is egyenesen hozhassuk ; egy segítő a szülő háát tartsa arra - felé melly felé félen áll a méhnek szája : ha pedig a szemérem - tsontok - felé áll félen, a szülő hajoljon az előtte ülő Bábára, hogy a háta esék elé, és ez által a méhnek szája a szemérem - tsontoktól el - távozik.

A' méhnek tökéletes félen állása sokkal nehezebb: ennek, a medentzének bemenetelen fellyel álló száját a fekvés által nem lehet helyre hozni; hanem a Bába kezével kételenitetik a tsontnál el-igazitani, és a medentzének üregébe hozni.

A' méh' szájának helyre hozattatása, következőképpen megyen véghez: a szülőt csak addig kell azon oldalára fektetni, melly-felé félen áll a méhnek feneke, a míg a Bába a kezét a méhnek szája és azon tsont közé, a mellyen áll, bédughatta: mivel illyformálag a méhnek terhe a száját azon tsonttól magá után huzza. Illyeténképpen helyet kap a Bába keze, hogy a méhnek szája és a tsont közé nyúlhasson, melly egyébbképpen majd lehetetlen: mivel a gyermeknek a szülésbe lépő feje a méhnek száját igen erősen nyomja a tsonthoz. Bényúlhatván illyetén formálag a Bába, a szülőt ekkor azon oldalára fekteti, melly-felé félen áll a méh' szája; é felett a fejtő a szülő hasát tartsa a közepében és felfelé, s a Bába a méhnek száját a gyermek' fejével együtt mint addig nyomogatja a Medentzének közepe felé, a míg a fájdalom ezt a medentzének üregébe nyomták alá: ki-huzza ezután kezét, egy ideig ezen

A' MÉHN. FÉLEN ÁLLÁSAR. 161

ezen fektében hagyja Szülőt, és fel-felé tartatja a hafát. Tsak arra vigyázzon szorgalmatosan a Bába, hogy újjait nem a méh' szájának nyilatkozásába, hanem a nyilatkozáson fellyel tegye: mert el szakaszthatná a méhnek száját, a mint egy néhány-szor meg-eftt.

A' mihellyen helyre hazattatott a méh' szája és meg-tágasult; azt kerelle ki a Bába, hogy a gyermek' feje jól, és a természetnek rendje-szerént áll-e elé a méhnek szájába, avagy a természetnek rendje ellen, és más részével? Jól állván a gyermek' feje; a szülést a természetre hagyjuk: mivel ellenben mindjárt a fordításhoz kellene fognunk, ha a gyermek a természetnek rendje ellen állana; ámbár a méhnek szája ha nem-is állana egész egyenessen és egyenlőképpen a medentzének üregében. Közepébe hozza azután a Bába keze, ha tsak annyira nyilatkozott-meg, hogy kezével nyúlhat-bé.

Ha a méhnek szája a bal tsipő-tsont-felé áll félen; a szülőnek hafa jobbjá felől magosfabb, és a méh' szája olly fenn áll a tsipő-tsonton fellyel, hogy alig lehet meg-topogatni. A' Bába ekkor jobb kezével, elsőben bé-nyulván, az Alfszonyt

L

bal

bal oldalára fekteti, a két segítő a hasát fel-felé tartják a közepébe, és ekkor kell már a fellyebb meg-írtt mód szerént a méhet szájával együtt helyre hozni.

Ha a méhnek szája a jobb tsipő-tsont-felé áll félen; hasonlatos jeleink vagynak, ellenkezőképpen értvén; tsak hogy ekkor a Bába a helyre-hozás végett bal kezével forgolódjék, és a szülőt ne úgy mint legközelebb említettük, hanem ellenkezőképpen fektesse.

A' méh' szájának a szemérem-tsontok-felé való félen állását következő jelekből lehet meg-esmérni: a szülőnek hafa nem domboru kerek, hanem egyenes, úgy szollván, mint egy görbedett deszka: mellynek az az oka, hogy a méhnek feneké a vékonyok tájékán ki-felé görbedett hát-gerintznek ürégében hever; a szája a szemérem tsontoknak szélyjek felett meszfe fenn áll, s meg-nem lehet találni, ha a szülőt karjaira és térdjeire nem fekketi, s hátul nem vizsgálja ki. A' szülőnek ezen fektében azon igyekezzék a Bába, hogy jobb kezét a méhnek szája és a szemérem-tsontok közé viheffe, és így hozhassa helyre a száját. Mihelyen el-végezhette ezt, fektesse hátára a szülőt, és jól állván a fő,
hagyja

A' MÉHN. FÉLEN. ÁLLÁSÁR. 163

hagyja a szülést a természetnek munkájára. Ha pedig a gyermek homlokával lépnek születtetésébe, és e felett a szemérem-tson-
tokról alá nem lehetne utasítani: azon kell
mindjára lenni, hogy a fordítás által le-
hessen a gyermeket ki- venni.

Tagadhatatlanképpen leg -bajosabb a
méh' szájának félen- állása akkor, a mikor
a kereft- tsonnak tsúpjá felett áll félen.
Ekkor a szülőnek hasa szemérme felett annyi-
ra függ alá, hogy ülven, tizombjait félig
bé- teríti. A' többi jelek a másokkal kö-
zönsegesek. Ritkán megyen ekkor a szü-
lés a természetnek rendje szerént véghez:
mivel az alá függő hasat eléggé fel- tartani
nem lehet, és ha helyre hozattatik -is a
méh' szája; többire a főnek hátulso része
áll a szülésbe, s a szülést egyébképpen
végére hajtani tellyességgel nem lehet, ha-
nemha a gyermek meg- fordítatik. A' szü-
lőt a Bába al - felével fektette magossan,
két segítő a szülő hasát egy kendővel,
a kik a szemérem - tsonokról emelik-fel,
a menyire tsak lehet, tartfák fel-felé: ez-
után a Bába jobb kezével, mint fellyebb
tanítottuk nyúljon a méhnek szája és a ke-
refzt- tsonnak tsupja közé, s hozza hely-
jére a méhnek száját, a mit pedig a Bába

bajosán vihet véghez. E' meg-lévén, kikerefi a gyermek' fejének állását, mellynek tetejét igen ritkán lehet a méh' szájával együtt alá útasítani : ha a fülnek hátulsó részét találja a Bába ; fektesse a szülőt mindjárt kerefstül az ágyon jobb oldalára, s a gyermeket meg fordítván, húzza - ki azon regulák szerént , a mint világoson tanítani fogunk az illyetén szülésekről , a mikor fejének hátulsó részével áll - bé.

A' méh' szájának ezen le - irtt minden félen - állásait még - is tsak könnyebben lehet helyre hozni ; mivel a gyermek' feje a méh' szájával együtt áll félen , a méhnek szája a főnek ellen - állása miatt szorossabban tartózkodhatik , és ezzel együtt rokanhat alá : de a mikor a méhnek szája félen , és a gyermek' feje egyenesen áll, avagy a gyermeknek nem a feje, hanem egyébb része áll a szülésbe ; nehezen lehet ekkor a méh' száját helyre hozni , mivel a Bábának újjai a lágy és engedelmes méhnek száján le - sikamodnak.

A' VÉG-HURK s. a. t. AKADÁLY. 165

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A' MIKOR A' VÉG-HURKA ÉS A'
VIZELET-HOLYAG TARTÓZTAT-
JÁK.FEL A' GYERMEK'
FEJÉT.

A' Bába el-ne felejtse soha, hogy minden szülőt meg-kristélyezzen, ha mindjárt az előtt csak kevés idővel-is volt széke: egyszernél többször-is meg-kristélyezheti, ha széke egy néhány napok alatt nem volt, avagy ha az első kristély femmit-fem használt. E' végre vegyen hat kalányini szüz hús levest, vagy meleg vizet, annyi len-mag olajjat, és egy kalányini szin-mézet, hogy mindenestől-fogva mint egy fél fertályní (meszfizelyni) legyen; ha pedig szükféses volna a kristélyt meg-élefiteni, hogy jobban dolgozzék; egy kevés házi sót lehet hozzá tenni. *) Bé akarván helyheztetni a kristély-tsutorát, a Bába a szülőt ne más, hanem jobb

L 3

ólda.

*) A' Magyar Országiai és Erdélyiek szükön főzzanak, bátorfágnak okáért: mert favok n.m. Bétfi só.

oldalára fektesse : mert nem mind egy , ha jobb vagy bal oldalára fekszik - é ? mivel gyakran a roszsz fekvéstől származik, hogy a krisztélyek semmit sem használnak és téznek. A' kereszt - tsont mellett alá - menő vég hurka teli léven ganyéval, meg - akadályozza a gyermek' fejét a medentzében, s ha bár a medentzének üregébe alá - is jött volna ; a krisztélyező hólyagnak tsutoráját még - sem lehet a vég - hurkába dugni, és így csak fájdalmasabb és tartóább lészén a szülés. Ha a vég hurka száraz és kemény ganyéval tellyes, s ezt a gyermek' feje ki - menetelében fokáig nyomja : az esherik - meg, hogy , ha a vég - hurka el nem szakad , a méh, hüvelyjével együtt meg - gyúlad , meg - evesedik, a honnét nyavalyás lyukak támadnak a méh' - hüvelyjében, mellyek által a ganyé foly - ki. E' pedig olytán nyavalya, hogy nehezen lehet meg - gyógyítani. Azon igyekezzék a Bába, hogy a krisztélyező tsutorának bártfak hegyét dughassa valamenyire a vég - hurkába, hogy lágy meleg vizet olajjal gyakran foltattván - bé, a meg - keményedett ganyé meg - lágyulhasson, és a vég - hurka meg - fikulhasson.

A' VÉG-HURK 3. á. t. AKADÁLY. 167

A' Bába a szülőt a szülésnek kezdetében-is gyakran intse a vizelésre : mert a mikor a gyermeknek feje, kivált ha e nagy és a medentze szük ; a bé-menetelben szorosan és fokáig akadoz , s a vizelő - tső - is szinte olly fokáig és erőssen nyomattatik a szemérem - tsontokhoz. Illykor fok vizelet gyűl a vizelet hólyagba , melly e miatt a szemérem tsontok felett szörnyen megdagad ; fokáig tart a szülés és nagyon fájdalmas. Ha ekkor a szülőnek elégféges ereje nem volna , hogy magától vizellhesen ; a gyermek' fejét valamenyire vízfza kellene nyomni , és így majd ki - foly a Bába' kezére a vizelet. Ha pedig azért , hogy a gyermek' feje szorosan áll a bé-menetelben , és a méh egybe fugarodott volna , vízfze nem lehetne a gyermek' fejét nyomni : ekkor tsak egy ehez - való bizonyos Kathétert , mellyben egy ezüst veszfzötske vagyon el - rejtve , kellene a vizelet - menedékbe dugni , és ezen által a vizeletet ki - botfítani. Ennek véghez - vitelére a Bába a szülőt kereftül fekteti az ágyon , két segitők a szülőnek két lábait , mellyeket két alatsón széketkékre tett , két felé tartják , a Bába bal kezével a szeméremnek nagy ajakait két - felé és fel - felé húzza,

hogy a méh' hüvelyjének mindjárt bé-mene-
nete - felett találkozó , de a kis ajakak
közé rejtezett nyilatkozását a vizelet - tsö-
nek láthatá , ezután jobb kezével a Kathé-
tert ezen nyilatkozásba dugja , a vizelet-
tsöig , és gyengén fel és alá hajtogatván , a
fzemérem tsontok alatt végezetre a vizelet-
h lyagba ; ekkor már a Kathéttert bal ke-
zébe fogja , alá-felé tartja , jobb kezével
az ezüst veszfzötskét hi-húzza a Kathéter-
ből , és ez által ki-foly a vizelet az arra-
való edénybe.

A' mikor a gyermek' feje a vizelet-
hólyagnak tsövét a fzemérem - tsontokhoz
igen erősen nyomja , meg-eshetik , hogy
a Bába a Kathéttert bé-nem dughatja tel-
lyességgel meg-fértés nélkül : a vizelet hó-
lyag mind inkább tellyesedik , és tágasadik-
meg ; a gyermek' feje tovább nem mehet ,
mivel nintse annyi ereje a szülőnek , hogy
fzenvedhetetlen kénjai miatt fájdalmaiban
erölködheffék : eszközökkel hirtelen és
bátorfágosan a vizeletet le - nem lehet von-
ni , a veszedelem mind inkább öregbedik ,
és ha egyébbképpen nem kelünk fegedel-
mére ; gyakorta csak hamar meg - hal a
szülő a nagy nyalyában , avagy a vizelet-
hólyagja fel-pattan , a vizelet a hasnak
üre-

A' VÉG-HURK 3. a. t. AKADÁLY. 169

üregébe foly - ki, meg - rothad ottan, a többi részeket - is meg - rothasztja, s a szülő, veszedelmes szülése után, Izörnyü nagy nyomorúsággal hagyja - el világi életét. Hogy annakokáért a fzenvedő fzemélyt ezen halálos veszedelemből ki - ragadhasfuk; nintse egyéb mód, hanem hogy Borbély hivattasfuk, a ki egy hoszfzúkó de horgas ezüst Kathéterrel, mellyben belől egy hegyes, atzélból való közörültt fzerfzám vagyon, a nagyon meg - dagadt kívüli könnyen tapasztalható vizelet hólyagot, a küllő bőrrel és kövérséggel együtt a fzemérem tsontok felett meg - lyukasztja, és ezután a hegyes fzerfzámot ki - húzván, a Kathéteren által a vizeletet le - húzza. E' fájdalmas: de valófággal tsak egyetlenegy orvofág - is akkor, a mikor egyebek nem használtanak.

HATODIK SZAKASZ.

A' SZÜLŐ FÁJDALMAINAK ÉS EREJÉNEK FOGYATKOZÁSÁRÓL.

Meg - efik gyakran, hogy a gyermek a természetnek rendje - fzerént áll: de a

szülő fájdalmak gyengék, fővidek és nem tartófak, avagy éppen el-is múlnak. E' némelykor az idétlen erőltetéstől elik-meg, némellykor a fok vértől. Az ollyatén Afzszonyok, a kik nagy gyermekeket, ikreket, fok szülő - vizet, avagy a méhnek gyümöltse mellett más idegen testet - is hordoznak méheikben; ezeknek, szüléseiknek egész ideje alatt, kivált kezdetében ritka, és késő fájdalmok vagyon: mellynek oka az, mivel a méh felettébb ki-vagyon feszülve, ezen nagy feszüléstől meg lágyultt és erőtlenedett, s é miatt nem fugoródhatik olly hamar, hanem igen kétfőre egybe, s nem - is nyomhatja a gyermeket olly könnyen.

A' mikor a gyermek' feje még a bemenetelben vagyon; ekkor a szülő hasát szüntelen dörgölni - kell; a Bába a méhnek száját tágasítsa - ki, tsiklantsa, izgassa, kristélyezze a fenn meg - irtt mód szerént, mellyhez tegyen illendő mértékben sőt; ezen kristélyt a mi Bábáink *izgató kristélynek* nevezhetnék. Ha veres a szülő ábrázatjában, forró tellyes szapara pulsusa vagyon; a karján eret kell vágni, nem tsak egyfzer, hanem többször - is, ha a környül álló - dolgok azt hozzák magokkal és

A' SZÜLŐ FÁJD. S' EREJ. FOGY. 171

és a tudós Orvos jóvallja. A' gyermek' feje a medentzének üregében lévén, a fartsikat lehet hátra nyomítani. Ha pedig a szülő igen gyenge és erőtlen; gyakran jó izű, de nem kövér hús levefeket kell fáfárányal innya adni, mártson piritott kenyeret borba és egye úgy meg, avagy kevés fa-héjjat nád-mézzel. Egyébb forrófágot szerző és hajtó orvosságok szörnyű károsak, mellyek a szülésnek elé-mozdítása helyett inkább okoznak vér-folyásokat, és más veszedelmes nyavalyákat.

A' fellyebb meg-irtt Orvosságok. és békefféges türés által többire mindeneket meg-lehet jobbitani: mert a természet csak segitenünk, a haldokló erőt meg-tartanunk; de nem kell semmit-is erőltetnünk.

Azoknak a kik elsőben szülnek, fokkal nagyobb fájdalmok vagyon első szülésekben, mint a következőkben, tovább tart, nehezebb valamenyire, és külömb-külob-m-féle, de ritkan mást okozó nyavalyákat okoznak, u. m. hányást, tsuklást, félen-beszéllést s. a. t. Tapasztaltuk azt, hogy kivált ollyas Afzszonyok, a kik nagyok és erőffek; fokkal nehezebben szülnek, s erejek hamar el-fogy; melly
onnét

onnét ered, mivel egésszéges erős testeknek minémüfége fzerént szülő részeik nem tá-
gafadnak és nyúlnak olly könnyen - ki, s
a gyermek' alá oyomuló fejének tovább és
keményebben állanak ellent. Ide tartozik
még az - is, hogy fájdalmaikban vagy nem
akarnak illendöképpen erőlködni a felette
nagy érzékenység-miatt, vagy nem tudják
illendöképpen fájdalmaikat ki - dolgozni:
holott ellenben más ifju, gyenge és bete-
ges személyek, a kiknek méhek' szája és
hüvelyje fokkal lágyabb, s engedelmesebb,
fokkal könnyebben és hamarébb szülnek.

Idős személyek, a kik harmintz efz-
tendőt haladtanak - meg, nintsenek megszfe
a negyventől, és elsőben nehézkesek, ám-
bár egybe vetvén a gyermek' fejének álla-
fát a medentzének mértékével; a termé-
fzetnek rendje fzerént még - is nehezebben s
késébben szülnek: mivel ezeknek nem tsak
puha szülő részeik keményebbek, hanem a
medentze' tsontjainak portzogóji - is nem
nyulhatnak annyira - meg, főt némellyek-
ben tsontá - is váltanak.

A' Bába ekkor segiteni akarván, tsak
azon okokra nézzen, mellyek a szülést
meg - késleltetik és nehezitik. Ha véres
a szülő, eret kell a karján vágni: a ke-
mény

A' SZÜLŐ FÁJD. S' EREJ. FOGY. 173

mény és fefzes puha részeket nyálas lágyító nedveslégekkel, olajjas fofatásokkal, vajjal, hájjal-való kenésekkel, nedves meleg ruhákkal, s párázásokkal meg-lagyítván, engedelmesebbekké kell tenni, és elvesztett eréjét a fenn meg-irtt szív-erősítő orvosflágok által igyekezze meg-tartani.

Az elsőben szülő Afzfzonyi-állatokat a Bába tanítsa-meg, miképpen kellyen a fájdalmakban erőlködni? Érzékeny bándó szeményeket, nem fenyegetődzéssel és utálatos versengő szókkal; hanem bátrító és szerelmes oktatással kell köteleffégeikre emlékeztetni.

A' kiknek melyjek beteges, ezeket nem kell olly erőfien az erőltető nyögésre erőltetni: szüljön ez a szülő székben; mivel fenn ülven, jobban erőlködhetik fájdalmaiban, mint feküve; a hol rövid lélekzetje lévén, majd meg nyúvad. Ha pedig valaki a szülés alatt esnék melyjének betegségébe: mindjárást nem tsak egyszeri, hanem gyakor ér-vágásokkal-is, ha a szükség kívánja, és kivált gyuladástól lehetne félni, külfő és belső orvosflágokkal kell fedelmet nyújtani, és azután gondot vifelni a szülésre: melly, ha a betegség a szülés dolga miatt meg-gonoszodik, gyakorta

korta végződik a halállal. Nem tanátfos dolog ekkor, mint némellyek hiszik, a szü- léft meíterfég által fíettetni ; mivel így némellyek meg - hóltanak , a kiket *talám* a halálnak torkából ki - lehetett volna ra- gadni.

MÁSADIK RÉSZ.

A' GYERMEKNEK RÉSZÉRŐL. VALÓ HIBÁKRÓL.

ELSŐ SZAKASZ.

A' MIKOR A' GYEMEKNEK FEJE E-
GYENESSEN ÁLL UGYAN, ÉS A'
TERMÉSZETNEK RENDJE SZE-
RÉNT DE FELETTE
NAGY.

Azon Szakaszban, a hol a szoros és szük
medentzéről szóllottunk, meg mondtuk,
hogy

A' GYERM. NAGY. FEJÉR. 175

hogy a szülés nehéz és fokáig tartó lehet, ha a gyermek' feje, ámbár legyen a természetnek rendje szerént-való nagysága, a szoros medentzében meg-akad. Szintén ilyen nehéz szülést okoz a gyermeknek nagy feje, ha bár a medentzének rendes tágaflága vagyon-is. A' gyermek' fejének formája jó, de a medentzéhez-képest fellette nagy és víz-korfágos lehet, avagy a fő-tsontoknak varráfai egybe forrhattanak, és a lágy-agy meg-keményedhetett.

A' gyermek' fejének vízkorfágosflágát azon nagy dagadásból lehet meg-ésmérni, a melly az egész bé-menetelt bé-tölti; nem kemény ez, hanem feszes; a fő tson-toknak egymástól álló szélyjeit világosan lehet tapasztálni. A' mikor pedig a természetnek rendje szerént-való főnek varráfai, nagyságára nézve egybe nőttenek vagy forrottanak, és lágyagya meg-keménydett, fő-tsontó-is vált: varráfokat és lágyagyat találni nem lehet; a fő meg-nem dagad, mivel a tsontok nem nyomulhatnak egymásra, mint a rendes szülésben, avagy a főnek egy kitsiny, szélyes, és kemény formájú dagadása vagyon, mivel tsontjai valamenyiben meg-horgadni kétele-
lenítettnek, és így a szülés fokkal tovább
tart;

tart; mivel a gyermek' feje kemenységének meg-nem hegyesülhetése miatt nem alkalmaztathatja magát könnyebb ki-menetelére. Illyeténformálag ámbár a fő légyen felette nagy, avagy a medentze felette szűk; mindenik esetben nehéz és kétfélemes lesz a szülés mindenkor: mivel ha a kettőt egymáshoz vetjük egyenetlen mértéket találunk. Menyivel haladja-meg a gyermek' feje a medentzének tágasságát, avagy menyivel keskenyebb a medentze a gyermek' fejéhez képest? olly könnyen meg határozni nem lehet: mivel a Bába újjaival se a gyermek' fejét, se a medentzét tökéletesen meg-nem mérheti.

A' Bábák nagyon vigyázzanak, habizonyos-is hogy a fő nagy, és a medentze szűk: mivel gyakran meg-esik, hogy a gyermek' feje természetnek rendje-ellen áll be a szülésbe; de ezt által nem láthatják, s nem tudhatják, ha hivataljokban restek, és csak imigy-amúgy vizsgálják-ki. Ha annakokáért a szülés nem megyen mindjárt szereztfélen véghez, a nagy főnek, avagy a szülő szoros medentzájének tulajdonitják a hibát.

Hogy a gyermek' feje egyenesen, és természetnek rendje ízerént áll, de felette
nagy

A' GYERM. NAGY. FEJÉR. 177

nagy, avagy a medentze felette szűk legyen, melly két dolog a szülésnek ki-
menetelére nézve mind egy; következén-
dő jelekből lehet meg-ismérni.

Elsőben. A' szülő hafa nem erefzke-
dik úgy-meg, mint a természetnek rendje-
szerént-való szülésben: mivel a gyermek'
feje csak a szülés alatt nyomattatthatik a
bé-menetelbe az erőszakos fájdalmak által.

Másadszor. A' viz-hártya sokkal kis-
sebben, még-is kereken és keményen fe-
szül-meg: mivel a gyermek' feje minden-
felől igen szorosan zárja-el a bé-menetelt,
és e miatt nem nyomulhat több viz alá a
fájdalmaknak ereje által, hanem csak a mi
a gyermek' feje előtt vagyon.

Harmadszor. A' méhnek izája magos-
san fenn áll, és igen későre tágaful-ki: mi-
vel a gyermek' feje nem nyomulhat hamar
után, s következőképpen a viz-hártya-
is lassan feszül-meg, és lassan nyitja-meg
azt.

Negyedszer. A' viz-hártya csak hamar
fel-pattan, foly a viz: mivel a hártyákat
a gyermek' feje igen erőssen nyomja a me-
dentze' tsontjainak ellenébe, s e miatt pat-
tan fel hamarább; de kevés viz foly.

178 II. K. II. R. I. SZAK.

Ötödzer. Leg bátorfágosabb jel ez, a mikor a Bába a gyermek' fejét egyenesen találja : de a leg-keményebb fájdalmakra-is, mellyekben egy néhány órától-fogva nyög és erőlködik a szülő; kevésség vagy semmit sem tsúszik-alá.

Valameddig a gyermek' feje mindenik fájdalomra csak kevésség, ha nem-is éppen tapasztalhatóképpen nyomul-alá, a szülő, fájdalmait és erejét el-nem veszi, fájdalmaiban illendőképpen erőlködhetik: reménysége lehet, hogy hufzannégy, vagy harmintz órák alatt a szülés szerentfélen megyen véghez, és a gyermek még eleve-nen születethetik a világra. De a mikor két napokat és két éjszakákat töltött-el hejében, az alatt szüntelen erőlködött, a gyermek' feje igen kevésség és nem nyomul tapasztalhatóképpen alá: annak ez a jele, hogy vagy a fő felette nagy, vagy a medentze felette keskeny, és a szülés négy s öt napok-ig-is el-tart. A' gyermek, kinek fejét a medéntzének engedetlen tsontjai egybe nyomják, halva, s gyakran rothadva-is jó a világra; az Anya szörnyű-képpen erőtlénedik-meg; szülő részei a gyermek' fejének kemény ellenzésétől nagyon meg-nyavalyásodnak, meg-gyúl-ladnak,

A' GYERM. NAGY. FEJÉR. 179

ladnak, meg - evednek, s végezetre emész-
tő tűzbe (gangræna) esnek. A' vég-
hurka, s kivált a vizelet - hólyag meg - erőt-
lenednek, meg - nyúlnak, meg - gyúladnak,
avagy el - is szakadnak.

Ha minden próbáltt segítségre, fok
időre, és a fájdalmakban - való nagy erőlkö-
désekre a gyermek' feje semmit - sem moz-
dul, mind tsak a bé - menetelben szorul,
mintha oda fzegeztetett volna, avagy még
a bé - menetelen fellyel vagyon : ekkor
vagy a medentzének rendkívüll - való szük-
fége, vagy a gyermek fejének szörnyű
nagysága vagyon. Némellykor mind kettő
hibás. Ezt meg - esmérni nem olly nehéz,
kivált ha a kereszt - tsontnak tsúpjá igen
formátlan. A' Bába tsak nyúljon az újjá-
val egyik tsipő - tsonttól a kereszt - tsontnak
tsúpjá - felé ; s mindjárt észre veheti, hogy
felettébb bé - felé görbedett, melly a gyer-
mek' fejét a szemérem - tsontok - felett igen
mefzfe útastja, és így lehetetlen, hogy a
bé - menetelbe állhasson. Lehetetlen ez a
fzülés a természetnek rendje szerént, és ha
az okos Bába - mester nem segít kezével ;
mind az Anya, mind a gyermek meg - hal
az Anyjában. Ki nem ragadhatja gyakran
a gyermeket a veszedelemből ; hanem tsak

úgy kételenítetik dolgait minden tehetsége fzerént intézni, hogy bár csak az Anyát tarthassa meg.

A' mikor már a Bába a meg-irtt jelekből kemény és fokáig tartó szülést jövendölhet; egyszer s kétszer-is krístélyezze meg a szülőt, intse gyakor vizellésre, és ne engedje, hogy ellő fájdalmaiban erőssen erőlködjék. Ha vérrel tellyes a szülő, érvágást kell jovallani: így a gyermek' feje meg-hegyesedik, s feje' tetején mind inkább nagyobb dagadás formálódik, melly által környezetében vékonyabb, és hofszukó leszen. De a főnek ezen formáltatáshoz idő kívántatik. Valameddig a gyermek feje mindenik fájdalomra csak egy kevésfég-is nyomul alá, fájdalmát és erejét a szülő el nem vesztí; reményfége lehet, hogy huszannégy vagy harmintz órák alatt a szülés fzerentséfen megyen véghez: de a mikor már annyi idő el tölt, s a gyermek feje vastagabb részével még is a bemenetelben dugul, és ez által a szülés megkésleltetnék; szükfégesképpen az Anyja hasában kellene meg keresztelni a gyermeket kételenítő keresztfég (Diotryauf) által, és a szülőnek még egyszer eret kellene vágni a gyuladásnak el-távoztatása végett.

Ha

A' GYERM. NAGY. FEJÉR. 181

Ha a fájdalmak nem erőssék, rickán térnek vissza, avagy egészen el-is maradnak; a szülőt meg-kellene egy kevés-féig nyugtatni, s ezután a mesterfég által inditott fájdalmaiban erőlködjek annál inkább. Ha a méhnek hüvelyje száraz és dagadt volna, nyálas és olajjas nedvességeket bé-fosztattván, meg-kellene fiktítani. A' mikor végezetre a gyermek' feje annyira jött elé, hogy az egész szemérmét és a köz-húft ki-nyújtja: ekkor a Bába tsak a köz-húfra vigyázzon, melyet az által rontó főnek ellenébe tartson jól hátra. Ekkor a gyermek többire halva jő a világra.

De a mikor a gyermek' feje mindenmü probára és segedelemre-is éppen meg-nem mozdul, hanem olly szorosan áll, mintha oda ékeztetett volna, a szülő nagyon meg-erőtlenedik, avagy egyéb nyavalyás változások veszedelmessé tészik a szülést: ekkor a tovább segiteni nem tudó Bába, az illendő helyen mindjárt jelentse meg, a szülőt készítse-el előre, és kereszen segedelmet Bába-Mester által. De ha a szülésnek mindjárt kezdetében a gyermek fejét felette nagynak, avagy, a mi még gonoszabb dolog, a medentzét felette szorosnak és szüknek lenni találja: ekkor egy

rudós Bába. Mestert hívjon, a ki a has-met-
zéshez fogjon. Ha a gyermek' feje viz-
korfágos volna; a Borbély ugyan azon
Kathéterrel, a mellyel a vizelet holyagot
szoktuk kereszttül fúrni, mint fellyebb em-
lékeztünk, furja-meg a fejét, avagy a Bá-
ba is a szorulásbán egy hoszszu hegyes ol-
lóval meg-furhatja. Így meg fog szüle-
tettni a gyermek feje a viznek ki-folyása
után. Ha pedig felette meszfe, és ször-
nyü nagysága miatt még a bé-menetel felett
állana; előre kellene meg-furni, és annak
utánna a fordítást véghezvinni, a mint egy-
szer szerentfésen próbáltatott és véghez-is
vitettetett: mert felette erőtlen léven már
a szülő, a gyermek' fejét ki nem nyomhat-
ja által, szülő erőlködéseinek és munkáinak
hoszszasága miatt.

MASADIK SZAKASZ.

A' MIKOR A' KÖLDÖK - KÖTÉL A'
GYERMEK' TORKÁRA URKOLO-
DOTT, AVAGY FELETTE
RÖVID.

A' felette hoszszu köldök - kötél a
gyermeknek külömb - külömb - féle részeire

ur-

A' KÖLDÖK MIATT - VALÓ AKA. 183

urkolódhatik ; a' melly dolog kevés bajt szerez : de ha a' torka körül kerekedet egyszer, a' kétszeris ; felettébb meg - rövidül, és a' gyermeknek a' szülésbe jól lépő fejét fel tartja. Ekkor azt mondhatnák a' mi Bábaik, hogy fel - urkolodott a' gyermek. Meg - lehet ezt esmérni.

Előben. A' szülőnek sok, de rövid fájdalmai vagynak.

Másadszor. A' gyermek' feje mindenik fájdalomra olly tapaszthatóképpen nyomul alá, hogy a' szülésnek jelen - létét hiszi a' Bába : de mindenik fájdalom után a' köldök - kötélt a' gyermek' fejét vízfő, és mindenkor félen húzza.

Harmadszor. Egy kis vér - folyást tapasztalunk ; mivel le - válik valamenyire a' mássa a' köldök - kötélnék mind erősebb húzástól.

Ha egyéb ellenkező dolgok, mellyek a' szülést nehezé és késővé tehetnék, nincsenek jelen, többire szerentsélen megyen véghez, ámbár ha egy néhány órákkal tovább - is tart. A' vér - folyás pedig ritkán fog olly szorgató lenni, hogy a' mesterfégnék réguláji szerént kételenitettnék a' szülést meg - siettetni ; a' gyermek szinten olly

nagy veszedelemben, hogy meg-fojtatásától lehetne félni.

A' Bába ekkor a szülésnek fiettetésére nézve egyébbképpen nem fegethet ; hanem kezeivel a szülőnek hafát, a mikor kivált nints fájdalma nyomja alá-felé, melly által azt távoztatja-el, hogy a gyermek' feje nem huzattatik olly erőssen visszsa. De a mikor a szeméremhez olly közell jött elé, hogy fejét, a mit a fiksága miatt nem mindenkor tselekedhetik-meg, két kezein-levő egy néhány újjaival tarthatja : ekkor a szeméremnek tsak ajakaira vigyázzon jól, hogy felettébb ki-ne nyúljanak, vagy el-is szakadjanak. Meg-születettvén a fő, húzza-meg egy kevésfég a köldök-kötelet, s kerekítse-le a nyakáról. Ha pedig a feje felett alá nem kerekithetné ; tehát igyekezzék azon, hogy bal kezén lévő mutatató újját a gyermek' nyaka és a köldök-kötél közé dughassa, s ujján metszhesse-el a köldököt. Olly szorosan urkolodik néha a nyakára, hogy a Bába egyik újjátsem dughatja a nyaka és a köldök-kötél közé : ekkor a Bába szurja az óllót a gyermek nyaka és köldök-köteleközé, s metszse ketté. Hogy pedig a gyermeket meg-ne szurja az ollóval, a köldök-kötelet jól vehesse

A' KÖLDÖK MIATT-VALÓ AKA. 185

veheffe az olló közé , és fzerentsétlenség-nélkül emelheffe-fel ; tehát legyen az olló horgas , és hegyei botofak. Bal kezével a szeméremnek ajakait fedezze-bé : mivel könnyen meg férthetné az ollóval. E' meg-lévén a gyermeket húzza - ki szaparán , és kösse - meg a köldökét , melyből egy kevés vér-folyást engedni kételenitetett az előtt.

Felettébb való rövidségét a köldök-kötélnek ritkán tapasztaljuk. Ennek-is jelei szinten olyanok , mint mikor torkára urkolodott , tsak hogy a gyermek' feje nem félen , hanem egyenest húzattatik vízfőz , és a szülő fájdalmain kívül kivált , fájdalmas feszülést érez méhében. Feszesebb ekkor a köldök-kötél mint mikor fel - va-gyon urkolva. A' szülés nehéz , kéfő , s utóljára nyavalyás változások követik : mert vagy a mássa vált-le inkább mint kellett volna a természetnek rendje szerént , s erre erős vér-folyás támad ; vagy a mi még veszedelmesebb , belfő vér-folyás támad , ha ketté szakadott a köldök-kötél ; melyről szállani fogunk , a mikor elé adjuk a vér-folyásokról- való oktatást ezen könyv-ben.

186 II. K. II. R. III. SZAK.

HARMÁDIK SZAKASZ.

A' MIKOR A' GYERMEK, FEJÉNEK
TETEJÉVEL NEM EGYENESSEN,
HANEM FÉLEN ÁLL.

Ha a gyermek ábrázatja a keresztsont-felé vagyon-is fordulva; fejének tetejével még-is nem mindenkor egyenesen, hanem félen-is állhat-elé a medentzének bé-menetelébe.

Következendők azon jelek, melyekből a gyermek fejének félen-állását megismérhetni.

Előben. A' méhnek szája egyenesen áll, és a fájdalmaknak valamelyike alatt nem olly felzes, s lassan nyilatkozik-meg.

Másadszor. A' víz-hártya nagyobb, lágy, hamar pattan-fel, és a víz-fzivárogyva foly-ki.

Harmadszor. A' gyermek' feje fenn áll, a bé-menetelt bé-nem tölti, s ha megtapasztja a Baba úgy találja, hogy egyik tsonton fekszik inkább; az ellenben-való oldalán pedig olly ürességet találhatni, melybe könnyen lehet egy kézzel nyúlni.

Ne-

A' FÖNEK FÉLEN ALLÁS. 187

Negyedszer. A' fején való dagadás nem hegyesedik és kerekedik - meg, hanem megtapogatván szélyesnek és keménynek talál-
tatik : mivel a' főnek tsontjai nem nyomul-
hatnak illendőképpen egymásra ; hanem
ezeknek egyenetlen hajlásaik által formát-
lanná lészzen.

A' gyermek' feje oldalfélt valamellyik
tsipő tsontnak szélyjén állhat, és ekkor
feje' oldalának valamellyik tsontjával áll a'
méhnek szájába. Elöl a' szemérem - tsontok
hátnál a' kereszt - tsontnak tsúpjá felébe akad-
hat - meg ; az első esetben homlokával, a'
másadikban fejének hátsó részével jó in-
kább alá a' bé - menetelen által. Ha a' gyer-
meknek kezét avagy köldöke kötelét a' feje
mellett nem tapasztaljuk az üres helyen ;
a' feje csak kevésbé áll félen, és ha egyéb
hátrító könyül - álló dolgok nintsenek jelen :
a' szülés ugyan valamennyire nehezen és ké-
sőbbre, még - is szerentségen megyen véghez.
A' főnek illyetén félen - állása akár milyen
kifogy legyen - is ; még sem kell segítség
nélkül csak a' természetnek munkájára hagy-
ni , annál kevésbé, ha felette mezsze
fenn, és tapasztalhatóképpen áll valamellyik
tsontnak szélyjére : mert a' fájdalmak által
a' fő mind inkább és erőbben nyomattatik

188 II. K. II. R. II. SZAK.

â tsonthoz, és lassan, â foha-fem-is elöl, â fejének tetejével, hanem félen-állásában nyomattatik alá â medentzének üregébe; sokáig tárt â szülés, az Anyának szörnyű fájdalmas, és â gyermek halva születetik â világra; mellynek fején egy nagy kékes veres dagadást, és â mellett â hová ütközött volt â feje, â fő tsontoknak bé-nyomulását látjuk, â mi â gyermeknek halálát okozta.

A' mikor â főnek illyetén félen állását vefszük észre; ekkor â szülőnek csak fektetése által lehet â gyermek fejét helyre hozni: â szülőt szülésének mindjárt kezdetében azon oldalára kell fektetni, melly felé félen áll â gyermek feje; â így â félen-állása szintén úgy hoztatik helyre, mint â méhnek félen álló szája, â alá botlátkozik â tsontról â medentzének üregébe.

A' kézzel-való helyre hozás kezdetben semmit-fem fog használni: mert valameddig mozdulható â gyermek' feje, anél inkább félen nyomul ez által, â állása â természetnek rendjével éppen ellenkező lézen. Ha pedig felette késén hivatott â Bába, â mikor â gyermek feje félen állva már â medentzének üregében vagyon, â â fájdalomtól â fő már nem nyomattatik

AZABRÁZ ELÉ FORD. 189

tovább : ekkor a Bába szintén azon mód
szerént, a mint a méh' szájának tellyes fé-
len - állásáról föltottunk, kezét a méh' hü-
velyje között azon tsontig, a hol tartoz-
kodik dugja-fel, s nyomja aká a medentzé-
nek közepe - felé. Helyjére alá hozattat-
ván a főnek teteje, s a fő egyenesen állván
már, ha a szülőnek fájdalma és ereje va-
gyon, majd véghez megyen a szülés.

NEGYEDIK SZAKASZ.

A' MIKOR A' GYERMEK FEJE, FE-
JÉNEK TETEJÉVEL ÁLL ELÉ, DE

ÁBRÁZATJA A' SZEMÉREM

TSONTOK-FELÉ VAGYON

FORDULVA.

A' gyermek, fejének tetejével egye-
nesen négy águlag állhat - elé a méhnek
szájába, u. m. a mikor ábrázatja a kereszt-
tsont, a szemérem - tsontok, és valamelyik
tsipő - tsont - felé vagyon fordulva. A' ter-
mészetnek rendje szerént - való állás mind
ezek közül az, a mikor ábrázatjával áll a
kereszt - tsont - felé : de a mikor fejének
teteje

teteje úgy áll elé, hogy ábrázatja a szemérem tsontok - felé vagyon fordulva ; ekkor is ugyan a természetnek rendje szerént való szülésnek neveztetik ; de sokkal nehezebb, tovább tart, és káros többire mind az Anyának mind a gyermeknek. Az illetén szülésnek következő jelei vagynak.

Előben. A' viz - hártya nem olly erős feszés, és fel - pattanván közönségesen több viz foly - ki mint egyébbkor.

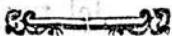
Másodszor. A' gyermek feje valamelyre fellyebb áll, s kezdetben nehezen tsuszlik alá.

Harmadszor. A' kereszt - tsontnál egy üres helyet találunk, mellyet, ábrázatjával hátra léven fordulva, nem találunk.

Negyedszer. Az ábrázatnak állását bizonyosan meg mutató lág - agyat a szülésnek mindjárt kezdetében a szemérem - tsontoknál lehet tapasztni. A' mikor pedig a fő a fok fájdalmaktól a bé - menetelbe alá nyomattatott, s a főnek tsontjai egymásra nyomattattak ; nem találjuk meg ekkor többé a lág - agyat. Keressék ekkor a Bába a gyermek homlokának két szégeleseit, avagy vak - szemeinek gödreit, mellyeket a szemérem - tsontokhoz közell fog tapasztni, ha t. i. azok felé vagyon az ábrázatja

AZ ABRÁZ ELÉ FORD. 191

zatja fordulva. Azért nehéz és késő ez a szülés, mivel az ábrázat, mint a főnek leg hosszabb tájéka az igen rövid szeméremtsontok alatt, mellyek elől a medentzének üregét formálják nem mehet olly könnyen és alkalmatosan által, mint a főnek hátulso része. Ábráztatja a tsontokhoz nyomattatik és tsipettetik, orra, szemei, és egész ábráztatja nagyon meg dagadnak. A' homloka nyomul elsőben a szemérmen által; fejének hátulso része hátul a köz-hús-felé jő - ki melly ekkor, majd mindenkor, kivált ha a szemérem valamenyiben szűk, ha nem is egészfzen, még - is valamenyiben el-szakad, hogy a Magyaroknak szollások - szerént *Duna Tisza* mind egy. A' Bába az illyen szülést meg nem könnyebbitheti egyébbképpen; hanem a köz-húst, a menyiben tsak lehet, nyomja jól hátra, és ez által ennek tellyes el-szakadását megelőzi.

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A' MIKOR A' FŐ MELLETT A' GYER-
MEKNEK VALAMELLYIK KEZE
JÓ ELÉ.

Ha a medentze tágas, és a gyermek feje nem nagy, vagy félen áll: gyakran találtatik a viz-hártyának fel pattanása után, a feje mellett egy kéz; melly azon üres helyen erefzkedik-alá, mellyet a félenálló fő okozott.

Ezen szülés minden fok változtatások nélkül szerentfésen megyen véghez.

A' mikor pedig a főnek minéműfége a medentzéhez kepest természetnek rendje szerent-való, vagy a mi még fokkal rozsfabb valamenyire nagyobb, és kezével áll elé egyszermind a szülésbe: szomoru szülés következik, ha a Bába mesterfége által nem igyekezik ezt meg-jobbitani. Mert a fő a kézzel együtt igen későre nyomul-alá a bé-menetelen; ez alatt a kéz erősebben dagad-meg, fel tartja a fejét, az ellenzés mind nagyobb lészen, a mig végetre a fő egészfézen fel-akad. A' fokáig tartó nyögés által meg-erőtlenedik a szülő,
el

A' FŐ MEL. A' KÉZN. ELÉ. ESÉS. 193

el veszti fájdalmait, alig gyűjtheti továbbra egybe kevés erejét, s ki nem nyomhatja a gyermeket, melly többire halva születetik. Még szerentséfsnek tarthatja a Baba magát, ha így mehet véghez a szülés, s bár - tsak a szülő ragadtatthatnék - ki a veszedelemből! de többire a fő a kézzel együtt akad - fel mozdulhatatlanul, ha idején nem segit a Baba. Mivel annakokaért a főnek nagyságát és a medentzének tagasságát nem lehet olly egyenessen meg - határozni, s illyformálag szerentsés szülést jövendőlni nem lehet; azt jóvalljuk minden Babának, hogy a gyermeknek elé - esett kezét a bemenetel - felé előbb vigye vissza minden szorgalmatossággal, hogy el ne törje. P. O. A' gyermeknek a bal tsipő - tsont mellett alá jött kezét eléggé vissza vivén a gyermek feje felébe; a Baba a szülőt fektesse jobb oldalára, hogy onnét alá a medentzének üregébe mutasson utat a főnek, és ez által a kéznek ifmétlen - való elé - esését meg - gátolja. De ha a gyermek' feje nem nyomul alább, s keze másadikszor - is elé elik: előzze - meg a Baba a következő gonoszabb nyavalyákat ekkor, s fordítsa - meg a gyermeket mindjárt. Ha pedig a fő a kézzel együtt akad - fel a meden-

N

tzenek

194 II. K. II. R. VI. SZAK.

tzének üregében, s a szülőnek vagyon még
fájdalma és ereje : a Bába egyik kezével a
fejét vezesse - elé a másikkal húzza a gyer-
mek kezét ; ha pedig kezét jól meg - nem
foghatná, urkoljon egy arra rendeltetett
szélyes urkot. De a mikor a szülőnek fáj-
dalmai és ereje tellyésséggel el - tüntenek,
s a gyermek karját hamarabb ki - lehetne
szakasztani, mint a fejét ki húzni : tehát a
Bába két újját dűgja a gyermek szájába, s
ez által igyekezze a gyermek fejét, a má-
sik által pedig az urkoltt kezét ki - húzni.
Ha pedig ez által - sem lehetne segíteni ; hiva-
jon ennek véghez vitelére Bába - Mestert.

HATODIK SZAKASZ.

A' MIKOR A' GYERMEK VÁLLAI
MEG - AKADNAK, VAGY A' HASA
VIZ - KORSÁGOS.

Mihelyen a gyermek feje a természet-
nek rendje szerént - való állásában ábrázat-
jával alá - fordulva meg - született : mind-
járt meg - szokta ragadni a Bába mind két
kezeivel, és tsendesen alá s fel - felé ingat-
ván, egykevésség meg - húzítja, és illyetén-
for.

A' VÁLLAK AKAD. S' HAS. VIZK. 195

formálag igyekezi testét-is, melly húzások nélkül ritkán követi a fejét mindjárt, ki-húzni. De gyakorta jelennek ellenző dolgok-meg, mellyek a testet fel-tartoztathatják. Ha annakokáért a főnek többszöri huzogatására-is a test nem akarna után következni; hagyja-el a Bába mindjárt a gyermek fejét, és hogy, a mi könnyen meg-éshetik, lene szakaszsa: igyekezze előbb a külömb-külobb-féle ellenzéseket ki-viágnálni.

Elsőben. Tapalzfza-meg a gyermek nyakát és torkát, hogy vallyon nem a köldök-kötélnek erre-való urkolodása, avagy a méhnek görtös egybe-fugorodó szája-é ennek az oka? mellykor a Bábanak azt kell tselekednie, a mit az első résznek harmadik szakaszszában és a másadik résznek másadik szakaszszában már meg-mondottunk. Ha pedig a gyermek nyakán nintsenek-meg az említett ellenkező dolgok; tehát bizonyosan a vállai 1) vagy felette szélyesek, vagy 2) valamellyik váll a bé-menetelnek szélyjén keményen áll.

A' mikor a vállak felette szélyesek, és az ülő-tsontok között akadnak-meg, ha ámbár a gyermek feje a szemérem-előtt vagy on-is; még-is a Bába jobb kezén lé-

vő két újjait dugja a szemérem-tsontok és a gyermek bal válla közé, bal kezén lévő két újjait pedig alól-felől a jobb vállához, és igyekezze vállait úgy fordítani, hogy egyik fel, a szemérem-tsontok-felé, a másik alá-felé fordítsék. Ezután két kezén lévő két mutató újjait a gyermek honyá alá dugja, és így húzza ki egészen. Ha így sem segíthetné a Bába; kezével nyúljon a melyje útján a méhbe, keressék meg egyik karját, és húzza alá a melyjén, és ki; egyik kezével ragadja meg ezen karját, a másikkal a fejét, és húzza ki a testet-is: az alatt pedig a szülő szüntelen erőlködik, nyög, és nyomja.

A' mikor valamellyik válla áll a bemenetelnék szélyjén; a nyakát szabadon, semmitől sem körülül véve, de meghozszabodva, a vállait a bemenetel felett találjuk. Ekkor csak a fejét kell egyik oldaláról a másikra ingatva húzni, és után következik többire a test: ritkán szükséges hogy egyik karját, még ritkábban, hogy mind a kettőt ki szabadítsuk.

Viz-kórfágos lehet a gyermek háfa-is, mellyet meg-lehet esmérni, a mikor a feje és melyje már a szemérem előtt vagyon, a háfa pedig nem akar utánna menni.

Na-
gyon

A' VÁLLAK AKAD. S' HAS- VIZK. 197

gyon és erőssen feszülve találjuk ekkor. Ha erősebb húzásra - sem lehetne ki - húzni a hafát ; nints egyéb orvosság, hanem hogy hafát előre fúrja - meg ; a mit a Bába , esz - köze nem lévén egyik újjával következendőképpen vihet véghez : A' gyermek köldöke' kötelének kezdete mellett egy vékony rántz vagyon, melly a vitzól nagyon ki - feszítetett. Ezt a Bába mutató újján lévő körmével szakaszta - el , s várjon egy darab ideig , a mig annyi viz foly - ki, hogy egybe esik a hasa ; ezután húzza - ki a hafát , s a köldökét pokálja jól - bé , hogy ne legyen szakadt formájú. De a millyen ritkán találunk viz - korfágos hasra , annál ritkábban szükséges a has - furás. *Három nagyon viz - korfágos hasakat buztam minden has - furás nélkül ki :* mert ha a gyermek vállait egy kevésség erőssen húzzuk, s teitét majd egyik, majd más - felé ingatjuk forgatjuk , és a szülő olly erőssen erőlködik , a mint tölle csak lehetséges ; többire ki - lehet húzni mindenkor. Az újjával a Bába , ha csak el - kerülhetetlenképpen nem szükséges, hafát soha - se furjon : mivel igen könnyen szakaszthatja - el a köldök - kötelének ereit ; melly által vakmerő vér - folyások támad-

198 II. K. II. R. VI. SZ. A' VAL. AK. S'.

nak, avagy köldök-kelésekere, és köldök-szakadásokra út mutattatik. Sokkal tanátosabb azért tudós értelmes Borbélyt vagy Bába mestert hívni, a ki eszköz-
 zel fúrja - meg illendő-
 képpen.

